

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

25 IANUARIE 2011

NR. 1 (1540),

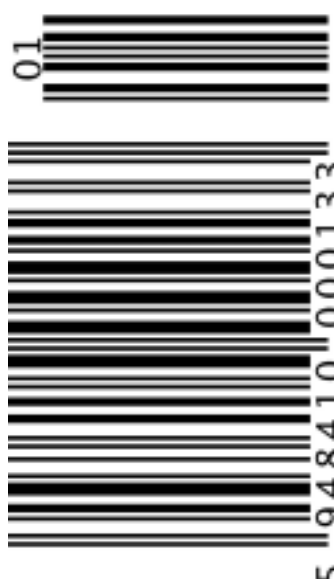
ANUL XXIII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

www.revistaorizont.ro

ANDREI ȘERBAN

ANCHETA CĂRȚILE ANULUI 2010

ION MARIN ALMĂJAN
GRAȚIELA BENGA
IOANA BOT
ALEXANDRU BUDAC
CONSTANTIN BUICIUC
MARIUS CHIVU
NICOLAE COANDE
SANDA CORDOȘ
ADA D. CRUCEANU
VASILE DAN
OCTAVIAN DOCLIN
RALUCA DUNĂ
RADU PAVEL GHEO

CRISTIAN GHINEA
IOAN GROȘAN
ADRIAN JICU
GHEORGHE JURMA
MARIE-JEANNE JUTEA BĂDESCU
VIOREL MARINEASA
GHEORGHE MOCUȚA
DORIN MURARIU
ANTONIO PATRAS
ION JURCA ROVINA
GHEORGHE SCHWARTZ
SIMONA SORA
LUIZA VASILIU

6-10

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

EMINESCU, AZI DESPRE PREMIUL NAȚIONAL DE POEZIE

CORNEL UNGUREANU

BOTOȘANI, IANUARIE 2011

Gellu Dorian, unul dintre arhitecții premiului național de poezie "Mihail Eminescu", îmi atrage atenția că n-ar fi bine să lipsesc în 15 ianuarie din Botoșani, fiindcă sunt cel mai "vechi" dintre membrii juriului. Sunt, cuget ca melancolie, un adevărat veteran al juriilor. Anul trecut am încheiat cu juriile Uniunii și a Filialei Timișoara (unele lângă altele, vreo 22). Iar acest premiu a împlinit două decenii. A fost gândit de Laurențiu Ulici împreună cu niște oameni bravi ai Botoșanilor. După mai mulți ani de la moartea lui Laurențiu Ulici, ar trebui să scriu câteva cuvinte despre lucrurile bine făcute sub președinția lui. Bine făcute, fiindcă își trăia bucuria de a fi împreună cu cei din Botoșani, cei de la Baia Mare, cei din Banat sau de la Constanța. Era împreună cu scriitorii români din Germania sau din Franța, din Canada sau din Statele Unite.

Ideea de Centru a consumat multe pagini de exegeză, uneori violent părtinitoare: literatură nu poate exista decât într-o capitală a lumii, fie că se numește ea Paris, Berlin, Roma sau București. Înțelepciunea celor de la Botoșani a fost legată și de ideea că fenomenul Eminescu începe de la Botoșani. Și că o finanțare corectă a "premiului național" înseamnă a edifica o capitală culturală. Și inteligența arhitecților a fost de a asigura "perimetrului Botoșani" o stabilitate excepțională, prin grija față de traseele eminesciene regale: Ipotești, Suceava, Cernăuți, Putna. Și așa mai departe. N-ar fi rău să existe și replicile, cele legate de Creangă, Slavici, Bacovia. Inițiative parcă ar fi, dar se risipesc mult prea repede.

PREMIILE, DUPĂ 20 DE ANI (I)

"Criticii Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Cornel Ungureanu, Ion Pop și Alexandru Călinescu alcătuiesc juriul acestei ediții./ Ediția din acest an a Premiului Național de Poezie "Mihail Eminescu" pentru Opera Omnia este însoțită și de editarea primelor antologii de poezie, aparținând laureatilor de până acum. Este vorba despre colecția "Poeți laureați ai Premiului Național de Poezie "Mihail Eminescu" – Opera Omnia" la Editura Paralela 45. / Până acum, premiul a fost câștigat de Mihai Ursachi (1991), Gellu Naum (1992), Cezar Baltag (1993), Petre Stoica (1994), Ileana Mălăncioiu (1995), Ana Blandiana (1996), Ștefan Augustin Doinaș (1997), Mircea Ivănescu (1998), Cezar Ivănescu (1999), Constanța Buzea (2000), Emil Brumaru (2001), Ilie Constantin (2002), Angela Marinescu (2003), Șerban Foarță (2004), Gabriela Melinescu (2005), Adrian Popescu (2006), Mircea Dinescu (2007), Cristian Simionescu (2008), și Dorin Tudoran (2009)", anunța un comunicat de presă. Să nu lăsăm să plutească misterele asupra premierii. Juriul primea o selecție cu numele de vârf ale literaturii momentului – în jur de cinci. Președintele telefona fiecărui membru al juriului: votul se acorda prin telefon. Cred că cele mai multe dintre

"premiile naționale" au fost acordate în unanimitate. În orice caz, premiile acordate lui Petre Stoica și Șerban Foarță au întrunit voturile tuturor "juraților".

PREMIILE, DUPĂ 20 DE ANI (II). CĂLĂTORIILE

Poetul Petre Stoica (premiul Eminescu 1994) a fost înmormântat luni, 23 martie 2009, în localitatea Jimbolia – unde s-a stabilit de mai mulți ani. Aici a înființat Fundația culturală româno-germană și Muzeul Presei și Tiparului "Sever Bocu", al treilea de acest gen din Europa (după cele din Germania și Spania). "Universitatea Transilvania Brașov, Facultatea de Litere vă invită la Colocviul național universitar de literatură română contemporană, Ediția a V-a, Brașov, 9-10 aprilie 2009: Proza și eseul lui Livius Ciocârlie, Poezia lui Petre Stoica. Participă profesori și studenți din 14 universități. Ora 11, Deschiderea Colocviului în Sala Mare a Universității. Cuvântul rectorului Universității Transilvania Brașov, Cuvântul decanului Facultății de Litere, prof. dr. Andrei Bodiu".

Telefon de la secretara primarului din Jimbolia, Kaba Gábor: să-l aștept în Timișoara la ora 2. Telefon de la primar: nu la două, la trei, la două pleacă ei din Jimbolia. Trebuie să fim acolo la ora 11, la deschidere. Am promis că vom fi la ora 11 la deschidere. Aștept în fața Catedralei, ei întârzie și întârzie. Pe urmă observ că nu întârzie, m-au așteptat în altă parte. În față stau primarul cu prietena lui, eu vreau să adorm, dar e greu. Șoseaua e accidentată, mașina saltă și saltă, primarul îmi spune că mai avem puțin și ieșim la drumul cel bun. Mai avem foarte puțin, spune domnul Kaba. El, Petre, ar fi fost fericit să fie în noaptea asta cu noi, era liniștit noaptea. Orbirea nu îl împiedeca să circule ziua, nu, chiar deloc, avea un instinct al cărării. Știa pe unde să meargă, chiar dacă exista cineva care îl însoțea. Până la ora 11 vom fi la Brașov. Mai încolo șoseaua e bună, mașina saltă, saltă, o piatră ajunge în parbriz, dar nu e nimic foarte rău. Discutăm despre prietenii lui Petre. Și despre cum a fost Ioan Holender la Jimbolia, cum a vizitat Holi Muzeul presei. Și Fundația Petre Stoica. Suntem pe drumul dinspre vest, în curând vom fi acolo.

EINLADUNG/INVITAȚIE

Oesterreichische Gesellschaft für Literatur, Palais Wilczek, Herrngasse 5, 1010, Wien: Societatea austriacă pentru literatură vă invită joi, 14 mai 2010 la prelegerea Profesorului univ.dr. Cornel Ungureanu (Timișoara) "**Literatura bănățeană în Timișoara după 1989**". În 13 mai, seara, mă așteaptă în Westbahnhof unul din organizatorii programului, dr. Hans Dama, prieten al meu, bănățean evadat din România ceaușistă, pasionat de istorie românească, învățăcel al celui mai de seamă cercetător al istoriei Banatului, Prof. dr. Alexander Krischan.

Să-l întâlnesc pe Max Demeter – am fost în Timișoara împreună cu puțină vreme înaintea morții lui Petre. Nu, nici el n-o duce foarte bine. A fost pensionat de la celebrul

instituit de istorie, cei care i-au luat locul nu sunt prietenii săi. Nici cu celebrul conac din apropierea Vienei lucrurile nu sunt în regulă. Stăm la un pahar de vin în dimineața zilei de 14 mai: a venit la Viena ca să mă întâlnească, dar nu poate rămâne. Ar fi bucuros ca să mă asculte, dar. Și dar. Îi spun că eu mizasem pe prezența lui – aș fi vrut să citească din traducerile sale din Petre Stoica. Să ilustreze conferința cu aceste traduceri. Petre Stoica ocupă, de altfel, un rol central în rostirea mea. Iar **Botschaft für Aufmunterung**, placheta apărută în 2005, cea care conține o selecție din poeziile lui Petre Stoica traduse de el, un argument important în dialogul meu cu sala. Pe prima copertă a cărții, capul-efigie a lui Petre Stoica: e alb, e bătrân, privește lumea cu neîncredere. E un mesaj de îmbărbătare, venit din partea lui, în anul în care a aflat că are cancer la plămâni. Pe ultima copertă, în românește, **Mesaj de îmbărbătare**, cu o paranteză în chip de subtitlu: **la premiera vinului acru**. În colțul drept al copertei, jos, fotografia lui Max Demeter Peyfuss: și el e bătrân, are un început de chelie, barba și mustața, albe. În dosul ochelarilor, o privire obosită. Sau îngrijorată? Poate poartă povara partidei pierdute?

În Viena plouă, e frig, Gabriel Kohn, care trebuia să modereze dialogul meu cu ascultătorii, nu va veni. Mă prezintă Marianne Gruber, scriitoarea care a preluat locul lui Wolfgang Kraus. Kraus a murit în 1998, a lăsat moștenire o arhivă din care George Guțu a dezgropat corespondența lui Kraus cu Cioran. Kraus, bun prieten al lui Petre. Am la îndemână și un stoc din poeziile pe care Șerban (premiul Eminescu 2004) le-a scris în nemțește și le-a publicat în Elveția vorbitorilor de limbă germană. Le citesc – are mare succes. Spun ceva despre dialogul, important, dintre cei doi. O relație de amplitudine, care ar trebui numită/studiată. Ca și relația dintre Petre și Max Demeter Peyfuss.

EPISTOLAR

Dragă Cornel./ Mesajele tale au ajuns tocmai în faza cea mai intensivă a mutării noastre din conacul vechi al familiei la o

casă mai mică. Nu știu prin ce miracol electronic, faxul tău din 21 iulie a ajuns aici la mine de curând. Mă bucur enorm că scrii o carte despre Petrică. [...] L-am cunoscut pe Petre în primăvara lui 1965, când el a venit cu prima delegație românească la "Österreichische Gesellschaft für Literatur" (unde ai cunoscut-o pe nevasta mea cândva...), împreună cu Baconsky și Nina Casian. Abandonasem atunci ideea unei cariere ca poet (fusesem membru în "Grupul C") unde, printre alții, azi uitați, era și Wolfgang "Amadé" Teuschl, care a devenit cunoscut prin traducerea Noului Testament în dialect vienez: "Da Jesus und seine Haberer"). Dar am sacrificat poezia mea personală, care n-a fost decât un reflex întârziat al pubertății, în favoarea traducerilor literare, nu numai din română. Ca student al lui Alexandru Niculescu am intrat în contact cu Eminescu. La cursurile de vară de la Sinaia am citit Arghezi (l-am cunoscut personal mai târziu) și m-am împrietenit cu Matilda Caragi-Marioțeanu. După moartea prea multor prieteni români (Baconsky, Modest Morariu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Ileana Stoica, Ion Gheorghiu, Florin Pucă, Matilda etc.) am rămas cu tine și Nicky Tanașoca (și Marcel Popa) și încă câțiva... Pentru prezentarea delegației din 1965, am pregătit traduceri, și m-am chinat mult cu niște dicționare învechite, moștenite de la strămoșii mei care au călătorit mult prin România (bunicul meu a pictat în vechiul palat regal și la Cotroceni, nu s-au păstrat decât puține fotografii). Am revăzut familia Stoica de multe ori, ei fiind foarte ospitalieri. Am petrecut și câteva veri la Marea Neagră împreună (în anii 60-70). Când Petre a fost invitat de Literarisches Colloquium Berlin, regretatul Ossi Pastior l-a tradus pentru o plachetă, în timp ce eu am fost foarte ocupat cu multe texte de A. E. (Baconsky), pentru ziare și reviste din Germania. Cam atât aș avea de spus. Din păcate, nervii nu mă lasă să mă concentrez.(...) Transmite salutările mele tuturor colegilor la Timișoara, mă gândesc des la Șerban Foarță... Dacă mai ai întrebări concrete, trimite-mi un mail! Te îmbrățișează Max Demeter

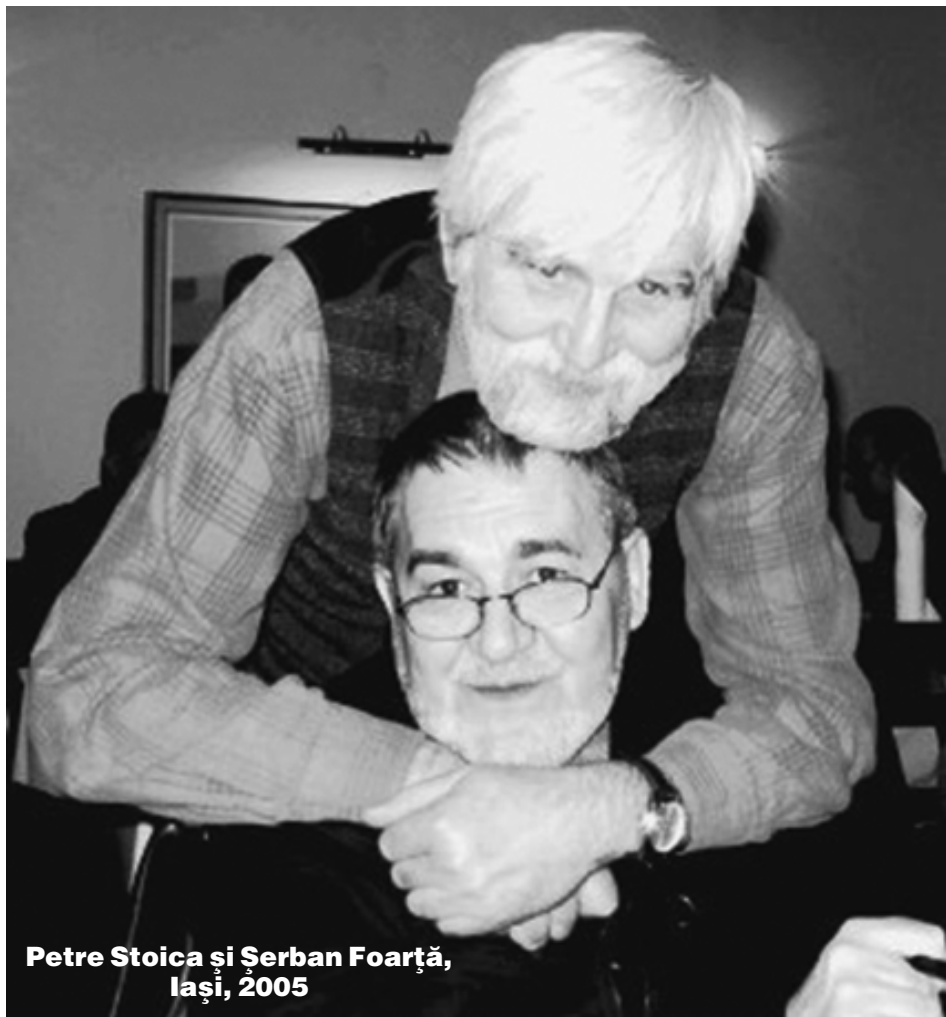
PREMIUL NAȚIONAL DE POEZIE MIHAIL EMINESCU 2010 DINU FLĂMÂND

Un juriu alcătuit din Nicolae Manolescu, Mircea Martin, Ion Pop, Cornel Ungureanu și Alexandru Călinescu a decis ca, din cei cinci nominalizați pentru acordarea Premiului Național de Poezie (Ion Mircea, Vasile Vlad, Nicolae Prelipceanu, Dinu Flămând și Ovidiu Genaru), premiul celei de-a XX-a ediții a Festivalului Național de Poezie (Botoșani, 15 ianuarie 2010) să revină poetului DINU FLĂMÂND, pentru întregul operei sale.

De asemeni, în cadrul aceluiași festival, un alt juriu (Al. Cistelean, Mircea A. Diaconu, Vasile Spiridon, Daniel Cristea-Enache și Andrei Terian) a decis ca premiul *Opera Prima* să îi revină poetului M. Dușcu, pentru volumul *și toată bucuria acelor ani triști* (Editura Cartea Românească)

PREMIUL LITERAR PETRE STOICA – 2010 ȘERBAN FOARȚĂ

Petre Stoica și Șerban Foarță,
Iași, 2005

LA TOLCE VITA SONETE DENDROLOGICE DE IANUARIE MARCEL TOLCEA

Ce mai face mestecănul atunci când nu e, încă, pădure

1. Joi seara, am revăzut **Pădurea de mesteceni** a lui Wajda. Soția lui Boleslaw (Daniel Olbrychsky) e înmormântată în pădurea de mesteceni, iar crucea ei e una, evident, din mestecăni. (Trece neobservat faptul că lemnul crucii ei a rămas la fel de tânăr, în ciuda vremii.) Tema crucii-arbore e veche în iconografie, iar imaginea Mântuitorului răstignit pe o cruce din Pomul cunoașterii binelui și a răului are, limpede, înțelesul răscumpărării păcatului strămoșesc. Al lui Adam. 2. La Wajda, de fapt la Iwaszkiewicz, scenaristul filmului, pădurea de mesteceni înseamnă, deopotrivă, spațiul vieții veșnice – grație renașterii gălgâitoare – și al memoriei. Nu întâmplător, coaja de mestecăni e un primitor și rezistent material scriptural. 3. Mestecănul pare a fi unul dintre puținii arbori – poate singurul – ce așază laolaltă albul cu negrul. În fapt, mestecănul descrie albul pe verticală și negrul pe orizontală. (De verificat, în Matgiori, dacă, pentru chinezi albul înseamnă, între altele, și 0 metafizic, Principiul ce nu se lasă cunoscut, iar negrul - 1 metafizic, Principiul ce se lasă cunoscut.) 4. Unul dintre protagoniștii **Pădurii de mesteceni** e un obiect ce descrie, acustic, alternanța alb-negru: pianul. Stanislaw, fratele bolnav de tifos al pădurarului, împrumută un pian de la o tânără, la rândul-i pe moarte. Venirea și plecarea pianului din acea casă de la marginea pădurii de mesteceni pare a marca anotimpurile omului singur/nesingur. 5. Dacă Marele Pădurar al Universului ar fi avut în plan ca mestecănul să fie orice altceva decât copac, mai mult ca sigur că Mestecănul ar fi fost 101 dalmațian. (**Vino cu mine în pădurea de mesteceni**, o minunată expoziție gândită de Lili Ochsenfeld pentru Muzeul de Artă, eveniment ce a fost luminat de prezența și cuvântul lui Horia-Roman Patapievic.)

Ultimul chelner din ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare

După anul 1948, V. Voiculescu "ia parte la audițiile muzicale din locuința lui Apostol Apostolide, un fost chelner la Athené Palace, cu o înzestrare muzicală excepțională, care posedă una dintre cele mai bogate și mai rafinate colecții de discuri din România. Unele poeme [**Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare**, n.m., M.T.] îi sunt inspirate de aceste audiții. Casa lui Apostol era frecventată de melomani din toate generațiile. [...] În casa lui Apostol Voiculescu va ascunde o variantă (dar nu ultima variantă) a sonetelor." Citatul din *Cronologia* stabilită de Roxana Sorescu a ediției recent apărute la "Jurnalul National" mi-a amintit că, înainte de 89, presa relatea copios, la mijlocul lui ianuarie, despre unul dintre cele mai stupide evenimente inventate atunci – Revelionul chelnerilor. După cum îmi dă de gândit și faptul că limba română nu mai stă la masa rafinată a cuvintelor ce definesc această meserie, altădată, un rang nobiliar, un cin. Dacă vreți să înțelegeți cum de Apostol Apostolide era un rafinat meloman, nu ar fi de prisos să vedeți cel mai recent film al lui Menzel, cu titlul tradus cam stângaci, **În slujba Regelui Angliei**.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

7 ianuarie A avut loc aniversarea scriitorului Ionel Iacob-Bencei – 70 de ani. Despre rolul lui Ionel Iacob-Bencei în afirmarea națională și internațională a umoriștilor, a epigrafiștilor, a cenaclurilor bănățene de satiră și umor, dar și despre poeziile sărbătoritului, au vorbit Lucian Alexiu, Simion Dănilă, Adrian Dinu Rachieru, Ion Viorel Boldureanu, Gheorghe Secheșan. O cronică rimată – "Laudatio a la ridendo" a citit Col. (r.) dr. Nicolae Andronescu. Ionel Iacob-Bencei și-a lansat cu această ocazie volumul de **Parodii**. Întâlnirea a fost moderată de Cornel Ungureanu.

14 ianuarie. Filiala a marcat, prin cuvintele lui Alexandru Ruja, Ion Marin Almăjan, Ion Jurca Rovina, Aurel Turcuș, Aquilina Birăescu, Mihail Dragomirescu, Eugen Bunaru cei 161 de ani care au trecut de la nașterea lui Mihail Eminescu. Vorbitorii au comentat și amplul volum de studii de estetică și literatură comparată a lui Victor Iancu, profesor al Facultății de filologie din Timișoara în perioada 1956 – 1972, lansat cu această ocazie. Volumul a fost editat de Sorina Novodenszki. Întâlnirea a fost moderată de Maria Pongrácz-Popescu și de Alexandru Ruja.

Vineri, 21 ianuarie a avut loc inaugurarea **Anului literar Petre Stoica** și decernarea **Premiului Petre Stoica** pe anul 2010 de către Filiala Timișoara a Uniunii scriitorilor și Fundația Pax. Despre Petre Stoica, dar și despre primul laureat al premiului Petre Stoica, **Șerban Foarță**, au vorbit Marcel Tolcea, Kaba Gábor, primarul orașului Jimbolia, Matei Stoica, nepotul scriitorului, prof. univ. dr. Petru Ștefea, prorector al Universității de Vest din Timișoara, prof. univ. dr. Virgil Feier, Horia Gligor, Cornel Ungureanu și alții. Despre prietenia sa cu Petre Stoica, despre rolul lui Petre Stoica în viața literară românească, dar și în devenirea sa de scriitor a vorbit, în încheierea întâlnirii, Șerban Foarță.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2011 IANUARIE

- 1 ianuarie 1954 s-a născut **Mircea Mihăieș**
- 4 ianuarie 1945 s-a născut **Eugen Bunaru**
- 4 ianuarie 1943 s-a născut **Mandics György**
- 5 ianuarie 1935 s-a născut **Coleta de Sabata**
- 8 ianuarie 1920 s-a născut **Billédy Ilona (Hrivnyák Ilona)**
- 9 ianuarie 1943 s-a născut **Dan Florița Seracin**
- 12 ianuarie 1951 s-a născut **Johann Lippert**
- 14 ianuarie 1962 s-a născut **Marian Oprea**
- 16 ianuarie 1954 s-a născut **Olga Neagu (Olga Cramanciuc)**
- 19 ianuarie 1962 s-a născut **Liubița Raichici**
- 23 ianuarie 1944 s-a născut **Corneliu Mircea**
- 24 ianuarie 1947 s-a născut **Viorica Bălțeanu**
- 27 ianuarie 1968 s-a născut **Simona Diana Constantinovici**
- 31 ianuarie 1940 s-a născut **Titus Suci**

UN DEBUT CU DREPTUL

Biblioteca Centrală Universitară Timișoara, sub noul management asigurat de Vasile Docea, cadru didactic la Facultatea de Științe politice, Filosofie și Științe ale comunicării, se vrea o instituție culturală și de cercetare, pe lângă aceea tradițională. Agenda manifestărilor culturale a debutat sub posibila amenințare a convenționalismului evitat, însă, cu succes. De obicei instituțiile culturale se comportă public crispat când au de-a face cu omagierea Zilei culturii naționale din 15 ianuarie, dată decisă de Parlament în legătură directă cu ziua de naștere a lui Mihail Eminescu. Nu a fost deloc așa la BCUT. Manifestarea, care s-a petrecut în eleganta Aulă a instituției, a radiografiat poezia românească din Timișoara din anii 90 spre zilele actuale prin lecturile poezilor Adrian Bodnar, Tudor Crețu și Marius Ștefan Aldea, un tânăr poet student de viitor cert. S-au mai întâmplat câteva micromedalion ale celor trei culturi timișorene: un micromedalion Anavi Adám, pentru litera-

tura de expresie maghiară, un altul dedicat prozatorului și traducătorului Ioan Radin Peianov, pentru limba și cultura sârbă, și medalionul Rolf Bossert, poet al anilor optzeci ai literaturii germane din România. Lecturile în original au fost asigurate de o inspirată interpretare a actorului Mátray László (din poezia lui Anavi Adám), studenta Vladana Tania Nedin a citit poeme ale lui Milos Crnjanski, iar (ex)masteranda Patricia Albion a dat viață unui poem semnat Rolf Bossert. Adăugăm aici momentele de lieduri, excelent interpretate de Camelia Fornwald (mezzosoprană) și Marius Maniov (bas): la pian - Maria Bodo. Inspirate au fost și proiecțiile *power point* asigurate de o echipă a Bibliotecii care au oferit imagini și informații despre scriitori și valori culturale patrimoniale ale culturilor din Banat. Pe scurt: o reușită de bun gust și rafinament prin care Biblioteca Centrală Universitară se înscrie în viața culturală timișoreană ca un viitor actant de primă însemnătate. (D. V.)

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

■ În elegantul și generosul spațiu al Bibliotecii Centrale Universitare "Eugen Todoran" a Universității de Vest din Timișoara avut loc în 11 ianuarie lansarea volumului semnat de Tudor Crețu, *Developări literare* (Editura UVT). Despre carte, dar și despre importanța studierii literaturii au vorbit Adriana Babeți, Adrian Bodnar, Tudor Crețu, Viorel Marineasa și Daniel Vighi.

■ O altă lansare, de data aceasta într-un spațiu alternativ (Clubul Jaxx), cu sprijinul Librăriei "Cartea de nisip", l-a adus în fața unui public numeros pe prozatorul Radu Paraschivescu. I-au prezentat ultimul roman, *Fluturele negru* (Editura Humanitas) și au deschis dezbaterile despre relația literaturii cu artele Adriana Babeți și Robert Șerban. Radu Paraschivescu a dezvăluit câteva secvențe din laboratorul său de lucru și a răspuns întrebărilor celor doi prezentatori.

ISTORIA EUROPEI SI MITURILE DEZASTRUOASE

ENRIQUE LYNCH

Unul dintre cei mai cunoscuți filosofi și esești ai Europei, **Enrique Lynch** s-a născut la Buenos Aires și trăiește la Barcelona din 1976. A studiat filozofia la Universitatea din Buenos Aires și a obținut titlul de doctor la Universitatea din Barcelona. Și-a urmat studiile postdoctorale la Universitatea Paris I, iar în prezent este profesor de estetică la Facultatea de Filozofie a Universității din Barcelona. A susținut cursuri și conferințe la numeroase universități și institute de cercetare din Spania, Europa și America de Sud. A tradus peste 20 de cărți de filozofie, istorie și epistemologie, printre autorii traduși numărându-se Hobbes, Paul de Man, Foucault, Lyotard și a coordonat colecții de eseistică și filozofie la editurile Gedisa, Destino și Muchnik. Este autorul volumelor *Hobbes* (1987), *Lecția Sheherezadei: Filozofie și narațiune* (1987, 1995), *Iscoditorul: Încercări despre filozofie și literatură* (1990), *Dionisos culcat deasupra unui tigr: trecând prin Nietzsche și teoria limbajului* (1993), *Proză și circumstanță* (1999) și *Televiziunea: oglinda împărăției* (2000). Colaborează constant la importante cotidiene și reviste din Spania și America de Sud, numeroasele sale recenzii fiind un adevărat barometru al reflecției filozofico-eseistice publicate și traduse în Spania. Punctul de convergență al preocupărilor sale este înțelegerea schimbărilor introduse de știință și de mass-media în lumea contemporană, iar cărțile sale abordează din perspective variate relația dintre filozofie și literatură. În decembrie 2010 a vizitat România, unde a purtat un dialog cu Horia-Roman Patapievici la Institutul Cultural Român.

Ilinca Ilian: *Stimate Enrique Lynch, vizita dumneavoastră în România, organizată de Institutul Cervantes din București, a avut ca obiectiv realizarea unor dialoguri despre bazele filozofico-istorice ale Europei. Înainte de toate, v-aș întreba dacă influențează în vreun fel viziunea dumneavoastră asupra Europei faptul că v-ați născut și v-ați petrecut prima tinerețe în Argentina. Dincolo de circumstanțele biografice, cum percepeți lumea latino-americană în comparație cu Europa în general și cu Spania în particular?*

Enrique Lynch: Este curios ce se întâmplă cu ascendența mea argentiniană. Mi-am petrecut mai mult de jumătate din viață în Spania și, cu siguranță, aproape întreaga mea viață adultă și rațională mi-am trăit-o aici. M-am căsătorit de mai multe ori, și de două ori cu femei spaniole. Copiii mei s-au născut în Barcelona și toată opera mea este scrisă în Spania. Accentul meu și stilul scrierilor mele este un amestec de graiuri, un soi de spaniolă metisă, o *lingua franca*; totuși, argentinianitatea, care este o marcă de origine – ca s-o numim într-un fel – mă însoțește ca o umbră. Toată lumea recunoaște ceva argentinian în mine, chiar dacă această condiție este imposibil de determinat în afara stereotipurilor și a

regionalismelor pe care eu bineînțeles că nu le folosesc. Trebuie să admit că, în fond, probabil că sunt *foarte* argentinian, chiar dacă la Buenos Aires, când mă întorc ocazional, produc efectul invers. Argentinienii mă văd ca pe un soi de mutant. Combinând cele două efecte vom obține condiția extrateritorială, care e probabil cea care îmi corespunde cu adevărat. Din interiorul acestei condiții de rădăcină și totuși puternic determinate de experiența mea de viață, privesc spre Europa. Și, evident, o fac cu scepticism. Nici n-aș putea s-o fac altfel.

America Latină este o fantezie postcolonială. Realitățile continentale nu există. Ce are în comun un *guajiro* cu Adolfo Bioy Casares sau un *garimpeiro* din Amazonia cu un *marachi* din Puebla? Ideologia marilor comunități e odioasă și înșelătoare. America Latină seamănă cu Europa doar în ceea ce privește ireductibilitatea ei eterogenitate și, exact ca noi, europenii, latino-americanii nu au nimic altceva în comun decât defectele. Printre acestea se numără detestabila moștenire catolică și spaniolă care înseamnă corupție, seculara pasivitate, caudillism și misoginie. În ceea ce privește legăturile dintre Spania și America Latină, e de ajuns să observăm cum se tratează reciproc. În America Latină un spaniol continuă să fie un *gachupín* sau un *godo*: numele date spaniolilor înainte de Independență încă par să aibă o realitate. Pe de altă parte, în Spania, America Latină e privită tot cu ochii conchistadorului. Stăruie aceeași neîncredere. Când mă gândesc la Spania vizavi de vechile colonii americane nu văd un *Commonwealth*, ci mai degrabă ceva care seamănă cu legătura dintre Belgia și Congo. Și, de fapt, maxima afinitate a Spaniei cu America Latină a fost atinsă pe vremea dictaturii franchiste, care semna alianțe cu tot soiul de dictatori populiști latino-americani.

— *Majoritatea cărților dumneavoastră abordează din diferite perspective relația dintre literatură și filozofie și, scrise sub formă de eseu, ilustrează prin propria lor formă importanța limbajului literar pentru redefinirea filozofiei. Reflecția dumneavoastră se înscrie așadar în acea orientare postmodernă a unei filozofii care este conștientă de limitările ei retorice și care, pentru că nu le poate evita, încearcă să se folosească de ele pentru a nu cădea în tăcere. Care sunt avantajele și limitele limbajului poetic în discursul filozofic?*

— Paul de Man spune într-una dintre scrierile sale că un text poate fi considerat luminos dar că, bineînțeles, nu e deloc recomandabil să se folosească lumina unui text pentru cultivarea unui ogor de floarea-soarelui. Dacă cineva vrea să facă filozofie, atunci un e deloc prudent să pună prea mult accent pe literaritate. Nu există adevăr în spatele metaforelor. Nici pretenție de adevăr nu există în literatură, ci doar dorința de a

fixa ceva ca o amprentă în vertijul experienței umane. Din metafore nu învățăm mai mult decât ceea ce construim noi înșine cu ele și, pe de altă parte, nu trebuie să uităm nicicând că filozofia își propune rezolvarea întrebărilor fundamentale care, cel puțin pentru unele minți lucide, sunt vitale. Metaforele nu le dau un răspuns. Se poate admite că poezia conține adevăr, dar scopul poetului nu este adevărul. De asemenea, faptul că știm să recunoaștem figurile discursului și artificiile retorice de care se servește arta de a formula teorii nu ne eliberează de posibilitatea de a cădea în capcana lor, ceea ce face validă afirmația că filozofia are mai multe în comun cu literatura decât au admis, din timpuri imemorabile, filozofii. Dar acest lucru nu ne permite să renunțăm la vocația sau la aspirația filozofică adevărată. Cel mult, e vorba de schimbarea ideii de adevăr pe care o mânuim. Gândirea postmodernă a știut să recunoască afinitatea de neocolit a filozofiei cu mitul și ficțiunea, dar este adevărat că a alunecat în neesențial și a capitulat în ceea ce privește capacitatea de a formula întrebări într-un mod rațional. Din punctul meu de vedere, acest lucru nu provine din faptul că a depus armele în fața sofisticității sau a șarlataniei literare, așa cum obișnuiesc să argumenteze raționaliștii dogmatici (fapt ce ar presupune să avem o impresie mult prea proastă despre ceea ce ajungem să învățăm prin intermediul literaturii), ci derivă probabil dintr-o schimbare profundă în cultura timpului nostru care, să nu uităm, este dominată de tehnică.

— *În Lecția Sheherezadei vorbiți despre narațiune ca strategie a activității cu care producem sensul. Actul de a construi o tramă pornind de la date fără legătură între ele este, după părerea dumneavoastră, o formă de "a dizolva spaima finitudinii în incidentele nenumăratelor povestiri", iar narațiunea nu este mai mult decât o consolare pentru cei care se știu determinați de un timp finit. Dar ce se întâmplă când aceste narațiuni consolatoare se transformă în mituri colective și ideologii?*

— *Lecția Sheherezadei* este o carte în care îmi propun un program destul de ambițios. La început era vorba despre sublinierea corespondențelor dintre forma în care construim teorii și ordinea narațiunii. În fond, eu credeam că este posibilă deslușirea unui limbaj original care să unifice discursurile. În realitate, dacă am reuși să deslușim un asemenea limbaj, ar fi scoase la iveală capcanele filozofiei istoriei și artificiile retorice de care se servește ideologia în general. Eu nu apărăm o "naratizare" a cunoașterii, ci mai degrabă încercăm să incorporăm armele criticii textuale în demontarea construcțiilor ideologice. Sunt de acord cu dumneavoastră în ceea ce privește faptul că, în spatele unui mit colectiv sau al unei ideologii identitare de pildă (că e identitatea națională, genul sau specia, nu contează), întotdeauna există o povestire. Mai mult, orice teorie este în fond un delir organizat. Într-o anumită măsură, caracterul narativ al construcțiilor ideologice se observă cu ochiul liber în așa-numitele teorii conspirative. Orice eliminare a contingenței, a nonsensului sau a hazardului

nesocotește adevărul și, până la urmă, ajunge să trădeze de asemenea moștenirea spirituală care ne leagă de Șeherezada.

— În mai multe texte vă arătați ostilitatea față de moștenirea lăsată de miturile dezastruoase, de pildă cel al "revoluției permanente". De ce considerați că spiritul lui mai '68 a fost un adevărat dezastru pentru cultura europeană?

— Nu doar mai '68. În realitate, dezastrul a survenit o dată cu ceea ce se numește "Revoluția franceză". Însă anului '68 putem să îi atribuim distrugerea educației superioare, distrugerea ierarhiei și confuzia conceptelor, infantilismul care domină cultura contemporană, mitul revoluției permanente, marasmul gândirii critice în flecăreala utopistă și, mai ales, cel mai mare fiasco: speranța unei lumi mai bune. Pentru că nu trebuie să uităm că mai '68 nu a fost doar singura "revoluție" fără morți, ci și singura care nu a reușit să îndeplinească niciunul dintre scopurile care se presupune că îi animau pe inspiratorii ei. Desigur, nu știu dacă e corect să calificăm "mai '68" drept un carnaval, dar după jumătate de secol chiar că pare un episod destul de frivol și, de fapt, de atunci, cu foarte puține excepții, nu primim dinspre Paris decât tot mai multă frivolitate. Folosind celebra formulă a lui Marx, dacă 1789 a fost o tragedie, mai '68 a fost versiunea aceleiași, dar sub formă de farsă. M-am întrebat de multe ori dacă reticența mea față de Revoluția Franceză nu e oarecum reacționară, dar haideți să vedem: ce înseamnă "reacțiune", sau "progres" sau "revoluție"? Una dintre calitățile admirabile ale anglo-saxonilor este că le lipsește acest vocabular echivoc care distinge "stânga" de "dreapta", "acțiune" și "reacțiune" pe care noi le-am moștenit de la Revoluția Franceză. Încercați să gândiți fără acești termeni și veți vedea că evenimentele istorice și interpretările lor vor releva nuanțe și valori neașteptate. Trebuie să renunțăm la ideea că este reacționar să calificăm Revoluția Franceză altfel decât ceea ce a fost cu adevărat, anume un act de sălbăticie al cărui protagonist a fost plebea Parisului, manipulată de o mână de aventurieri. Trebuie să citim din nou fără prejudecăți comentariile lui Edmund Burke și cronica pe care o face Chateaubriand în *Memorii de dincolo de mormânt*. Să abandonăm iacobinismul sau, cel puțin, să fim neîncrezători în ceea ce privește conținuturile sale.

— Potrivit celor înregistrate de jurnaliști, în conversația pe care ați avut-o cu H-R Patapievici în București ați lansat o serie de afirmații potențial incendiare. Printre ele, ideea că Europa este un concept labil sau considerația că "localismul va duce la renașterea adevăratei tradiții europene: războiul tribal". Puteți să explicați mai bine aceste afirmații și să argumentați pe scurt euroscepticismul dvs.? Cum receptați apărarea Europei susținută de Patapievici?

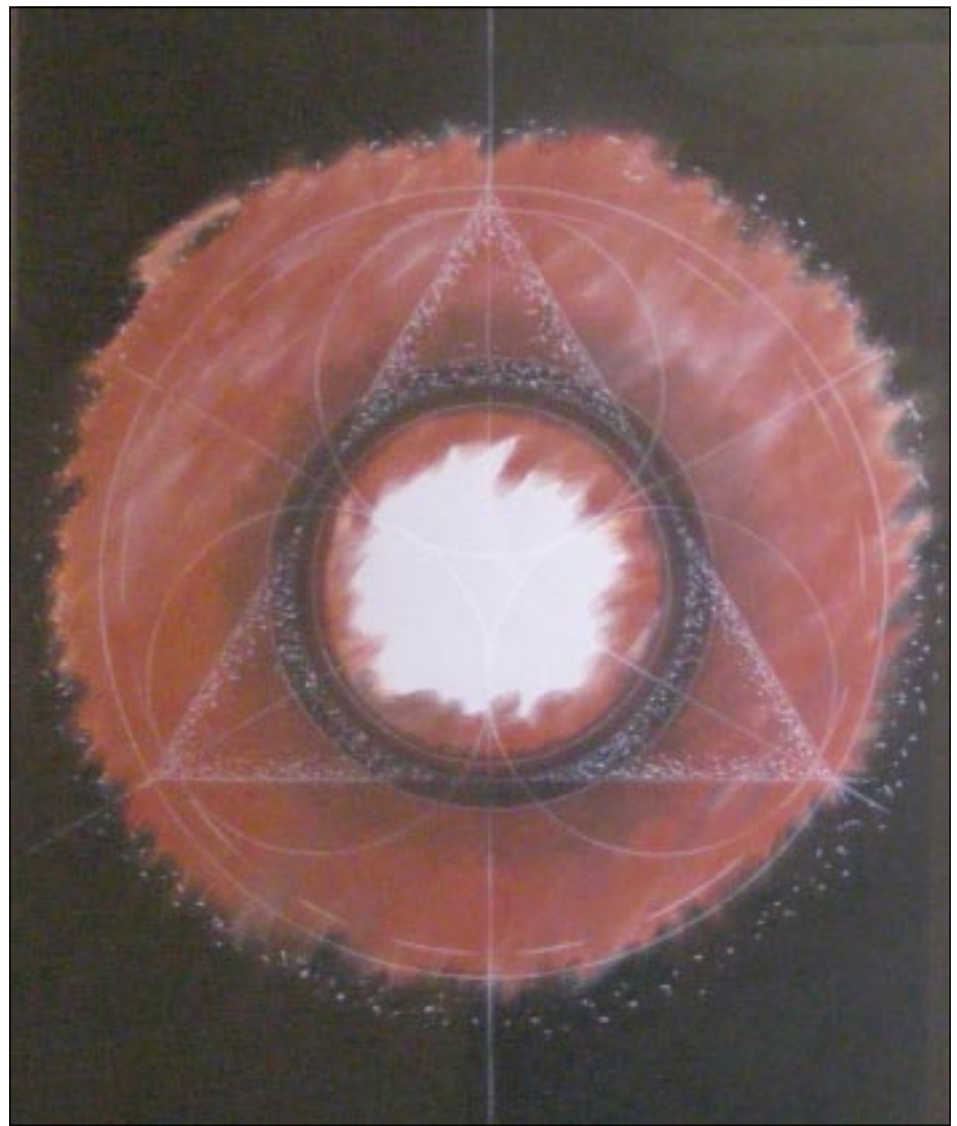
— Nu am vrut să scandalizez și nici să fiu incendiar. Se întâmplă ca uneori să fiu prea tranșant și vehement atunci când mă exprim în public. Euroscepticismul meu se fondează pe experiența cotidiană. Susțin că nu există o identitate europeană și că a recurge pentru a mia oară la folosirea romantică a istoriei pentru a o recrea în

scopuri ideologice e un demers care trebuie să înceteze. Să îi lăsăm pe Carol cel Mare sau pe Napoleon (curios cum se repetă aceste gesturi la liderii carismatici francezi) să folosească istoria sau imitarea unei *translatio imperii* pentru a se legitima în principatele lor nelegitime. Istoria nu legitimează nimic, nu dă dreptate. Nu este mai mult decât o povestire. Comunitatea europeană fondată pe argumente istoriciste nu va putea niciodată să nege realitățile geopolitice produse de trecerea timpului: există mult mai multă comunitate spirituală și, într-o ultimă instanță, mai multă afinitate istorică între un spaniol și un marocan decât între un spaniol și un polonez. Și același lucru s-ar putea spune despre afinitățile pe care românii le au cu lumea slavă sau turcă. "Europa" este o lozincă născocită de comercianți pentru ca această piață organizată ca o ligă hanseatică postmodernă să poată porni cu un anumit avantaj când intră în competiție în economia globală. Patapievici a făcut o pledoarie a Europei sprijinindu-se pe un elogiu al tradiției și al moștenirii europene, ne-a vorbit despre artă și știință, despre democrație și drepturile omului și despre garanțiile individuale, și îmi este greu să nu fiu de acord cu el (printre altele, pentru că noi toți ne-am format cu aceste valori), dar adevărul este că pledoaria pe care a susținut-o mie mi-a sunat ca o nouă variantă, printre multe altele, a vechiului și binecunoscutului eurocentrism. Poate chiar acest lucru, nevoia de a gândi din perspectiva unui centru imaginar, nevoia de a ne considera un centru, este singurul lucru specific european pe care îl avem în comun toți cei care locuim în acest minuscul capăt al Asiei.

— Din motive independente de voința noastră (măcar de am avea zei mai constanți decât meteorii, cum exclama Cioran), nu ați putut participa la dialogul cu Victor Neumann, organizat de Universitatea de Vest din Timișoara în colaborare cu Institutul Cervantes din București. Vă invit aici să răspundeți la unele dintre întrebările pe care urma să vi le adreseze profesorul Neumann: a) Cum conceptualizăm spațialitatea? Cum apreciați deconstrucția regiunii, a națiunii și a imperiului cu privire la elaborarea conceptului de Europa?

— Nu recunosc niciun spațiu "conceptual" în afara celui menționat în textele de filozofie, iar acesta, evident, nu ține de ordinea experienței unui cetățean european obișnuit, pentru care ideea de spațiu este o reprezentare cu niște frontiere trasate de traiectoria dintre casă și serviciu. Oare ar putea acest mic, nesemnificativ "spațiu" să dicteze o normă spațială comunitară care să afecteze milioane de persoane? Sincer, mă îndoiesc. Trăim fără concepte universale sau colective, iar conceptele pe care le îmbrățișăm, cum ar fi adeziunea irațională la o echipă de fotbal, aproape că ar fi mai bine să le uităm.

În ceea ce privește a doua întrebare, așa cum s-a dovedit în ultimii ani, dispariția progresivă a frontierelor naționale nu a provocat în niciun caz un spirit continentalist, ci mai degrabă un localism și mai închistat. Sentimentul ecumenic este o fantezie a claselor educate. Europa realimentează constant fantasmăle fragmentării și

tribalismului. Ar fi suficient ca axa franco-germană să revină la vechiul antagonism ca să reapară vechile dușmăni. Faptul că aceasta nu se produce nu se datorează vigoriei solidarității europene, ci nevoii de a face față concurenței noilor blocuri continentale împotriva cărora, singure, vechile puteri centrale europene nu ar putea face nimic. Este un fenomen asemănător unificării liniilor aeriene. Sau ar trebui să vorbim și despre o "destinație" și o "istorie comună" a liniilor aeriene? În orice caz, mi-ar plăcea ca aceste declarații ale mele să fie luate ca simple opinii ale unui profan. Nu sunt și nici nu am vreo autoritate ca ghicitor în materie de geopolitică.

— b) Cum gândiți relația dintre centru și periferie în cazul Europei?

— Această chestiune în ceea ce privește Europa este un subiect care interesează exclusiv națiunile periferice, printre ele numărându-se și Spania și România. Cum bine a subliniat Jacques Derrida apropo de propria sa definire ca european, un francez se simte european tocmai pentru că este francez, caz care nu se aplică atunci când vorbim despre un spaniol, un grec sau un român. Un asemenea individ trebuie să își câștige această condiție așa cum un sportiv trebuie să câștige un anumit punctaj ca să participe la o Olimpiadă. Se întâmplă ceva asemănător atunci când vorbim despre gen sau identitate: e un subiect care le afectează și le neliniștește pe multe femei, dar care nu a fost și nici nu va fi vreodată o problemă pentru bărbați. În mod evident, asta se datorează faptului că bărbații ocupă o poziție hegemonică. Din același motiv, națiunile hegemonice nu trebuie să-și argumenteze niciodată propria "europenitate". În fond, s-ar părea că Europa este și ea un element din discursul dominației sau dintr-o

hegemonie foarte bine documentată, pe care popoarele de la periferia europeană au asimilat-o, așa cum au făcut la momentul lor aborigenii africani cu "diferența" între *hutu* și *tutsi* inventată de colonizatori. Și culmea, cumva, e că, așa cum se întâmplă în cazul Spaniei, europenismul împiedică o națiune să stabilească alianțe care probabil că i-ar fi favorabile: mă refer de pildă la așa-numitul atlantism. În orice caz, pare clar că revendicarea condiției europene nu va duce la câștigarea de poziții în împărțirea rolurilor în Europa actuală. Niciuna dintre națiunile periferice nu-și va schimba statutul în viitor.

— c) Între conceptele de "longue durée" (Braudel) și "Zeitschichten" (Koselleck), pe care îl considerați mai operativ pentru a regândi Europa?

— Trebuie regândită Europa? Comunicațiile au dus timpul istoric la viteza vertijului. Mai trebuie să treacă doar o generație și trecutul din care se hrănește conceptul de Europa, un trecut care este în mare măsură tradițional și livresc, va rămâne îngropat în arhiva unde e pusă la păstrare lipsa de memorie a maselor anomice ce populează țările noastre globalizate. Încă un deceniu de *Facebook* și vom avea niște filiații între cetățeni insolite și imprevizibile, pe care nu le putem prevedea, dar care cu siguranță nu vor fi nici naționale, nici spirituale, nici culturale (sau da, dar numai atâta vreme cât admitem că rețelele sociale constituie o "cultură"). Cei care gândim ca mine suntem ultimii reprezentanți ai unei societăți și ai unei culturi pe cale de dispariție.

Barcelona, decembrie 2010

Interviu realizat de ILINCA ILIAN
Traducere de IRINA CĂVESCU

CĂRȚILE ANULUI 2010

Revista *Orizont* a invitat mai mulți scriitori (critici literari, prozatori, poeți, dramaturgi) din toate generațiile să răspundă unei întrebări devenită tradițională la începutul fiecărui an: care sunt, în opinia lor, **cele mai bune cărți ale anului 2010, scrise de autori români și apărute pe piața de carte din România?** Cum se poate observa, unii au numit doar volume ale colegilor din Filiala Timișoara a USR, majoritatea făcând însă o selecție extinsă la întreaga producție editorială românească a anului care a trecut.

ION MARIN ALMĂJAN

Mi se pare mie sau anul literar 2010 a fost mai bogat în poezie decât în proză, cu toate că romanele *Tata Domnu'* al Constanței Marcu și *Pesta* al scriitoarei Dana Gheorghiu au fost bine întâmpinate și apreciate de cititori și de critică. Volumele de poezie: *Călătorie spre Tenerife* de Eugen Dorcescu, *Eurozero* (ediție trilingvă: română-germană-franceză) de Marcel Turcu, *Exil de zi și de noapte* (în limbile română și franceză) semnat de Veronica Balaj, *Dor mărturisit* de Iosif Băcilă, *Lăcrimarul înflorit* de Ioan Petraș, se adresează cititorului în maniere poetice diferite, propunând fermeceătoare voci, universuri ideatice din cele mai interesante. Nu pot să nu adaug acestor valoroase apariții, volumul de *Teatru* al scriitorului Ion Jurca Rovina și cartea de interviuri și eseuri critice *Sesiune de autografe* a Mariei Nițu.

GRAȚIELA BENGA

Sumară și subiectivă va fi selecția din rândurile ce urmează. Sumară, pentru că nu pot pretinde că am citit toate cărțile apărute în 2010. (Nu că nu mi-aș fi dorit. Iar printre cele care mi-au scăpat, vor fi fiind, probabil, și unele care ar fi meritat pomenite în ceasul bilanțurilor anuale.) Subiectivă, fiindcă ochiul critic – oricât de limpede s-ar strădui să vadă în mod obișnuit – poate da, măcar de oboseală, rateuri. Dar cum trăim într-o epocă în care normalitatea e de-a dreptul plictisitoare, dacă nu de-a dreptul supusă batjocurii, asumarea unei subiectivități firești devine (cel puțin) irelevantă.

Au fost, în 2010, cărți discutate și elogiuate pe bună dreptate, altele supraliciteate ori lăsate nejustificat în umbră. Au fost, în 2010, cărți ale unor poeți și prozatori de mult consacrați, care nu au atins, cred, calibrul volumelor precedente. Altele, cu nume mai vechi sau mai noi pe copertă, au întrecut așteptările.

Dintre poeți, i-aș enumera pe Teodor Dună, *De-a viul* (Cartea Românească), pe Mircea Cărtărescu, *Nimic* (Humanitas), pe Radu Vancu, *Sebastian în vis* (Tracus Arte). Nu neapărat în această ordine și nu neapărat lăsându-i deoparte pe Ion Zubașcu și a sa *Moarte de om. O poveste de viață* (Limes), pe Robert Șerban, cu *Moartea parafină* (Cartea Românească) sau pe V. Leac, cu *Toți sunt îngrijorați* (Tracus Arte). Una peste alta, nu a fost un an rău pentru poezie, însă nu a fost nici unul care să taie respirația. (Nu am inclus reeditările, câteva dintre ele excelente.)

Romanul a stat mai bine, deși cam toate producțiile pe care le așez între primele cinci conțin și pagini amendabile. Însă, pentru fiecare titlu în parte, se pot găsi ușor argumente care să sprijine opțiunea, așa cum motivații există și pentru cărțile pe care, cu bună știință, nu le-am inclus în acest grup. Așadar, Ion Vianu, *Amor intelectualis* (Polirom), O. Nimigean, *Rădăcina de bucsau* (Polirom), Dinu Pillat, *Așteptând ceasul de apoi* (Humanitas), Marin Mălaicu-Hondrari, *Apropierea* (Cartea Românească), Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!* (Polirom).

În categoria non-fiction (eseu, memorii, jurnale ș.a.), s-au publicat volume care ocupă un loc confortabil în raftul întâi. Despre unele s-a vorbit și s-a scris mult – Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română* (Polirom), Horia-Roman Patapievi, *Ultimul Culiuanu* (Humanitas), Livius Ciocârlie, *Cu fața la perete* (Cartea Românească) – despre o alta, sunt convinsă, se va discuta curând: *Literatura și artele în România comunistă* (Humanitas), de Cristian Vasile. Inclasabilă (la limita dintre jurnal, ficțiune, eseu și istorie literară), dar de neevitat într-un bilanț al anului 2010, este cartea lui Cornel Ungureanu, *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade* (Cartea Românească). Fie-mi îngăduit și un popas afectiv în memoria-istică: Béla Kamocsa, *Blues de Timisoara. O autobiografie* (Brumar).

În segmentul de critică și istorie literară sunt prea puține lucruri de reținut. S-au bifat câteva reeditări importante (Eugen Negrici, Mircea Cărtărescu), care nu pot compensa absența titlurilor noi, cu greutate. Se remarcă, totuși, Mihai Vakulovski, *Portret de grup cu generația '80. Poezia* (Tracus Arte).

Cam așa arată astăzi, în ochii mei oboșiți, anul literar 2010. Și nu știu ce mă face să cred că în 2011 se va vorbi mai mult despre poezie. Vom vedea la bilanțul următor dacă am sau nu dreptate.

IOANA BOT

Presupun că mulți dintre cei care vor răspunde anchetei dvs. se vor referi la cărțile noi și la autorii care își vor fi surprins cititorii cu scrieri inedite, inovatoare și frumoase, din cele care construiesc cultura românească actuală. Riscăm să uităm însă întreprinderi editoriale – cărți, dar nu numai... – care dau măsura maturității (mult-așteptate?) a culturii noastre, și cu care în 2010 ne-au răsfățat atât editurile și specialiștii, cât și principalele programe de perspectivă ale instituțiilor statului din acest domeniu. Sunt multe, mi-e greu să aleg numai trei...

1. Mă alătur așadar numeroșilor entuziaști care au salutat lansarea marii biblioteci electronice a literaturii canonice românești, *Getica* (www.bibliotecagetica.ro), unde vor fi încărcate, într-un ritm ce se anunță alert, toate operele culturii românești existente în ediții filologice și critice. Modelul este cel francez, al binecunoscutei *Gallica* (una din bibliotecile naționale de patrimoniu, în format electronic, cele mai accesate, azi, în Europa). Români diasporei și specialiștii străini interesați, de fapt – oricine are o conexiune internet oriunde și vrea să citească literatură românească bine editată poate de-acum să o facă.

2. Era și timpul să schimbăm vechiul tratat de *Istoria literaturii române* al Academiei (ultimul său volum apăruse în 1973) cu unul actualizat, după 37 de ani, o dictatură, o revoluție și-o tranziție! Primele două volume ale noului tratat restituie impecabil perioadele începuturilor, venind până la momentul Școlii Ardelene. Contextualizând cu finețe (pentru că simpla cronologie nu e istorie, detaliu peste care multe istorii literare românești recente, subiective și critice, alunecă discret...) și

sprijinindu-se pe o perspectivă înnoitoare la nivel conceptual (noul istorism anglo-american face casă bună cu perspectivele evenimentiale din teoria literară europeană), studiile care îl alcătuiesc sunt semnate de specialiști redevabili. Nu numai literatura română se vede astfel adusă în prim-plan printr-o viziune unitară, dar însăși maturitatea cercetării literare de la noi primește, prin acest eveniment editorial și științific, o voce cu adevărat "europeană", de referință.

3. În sfârșit, într-o cultură a proiectelor neterminate, mă bucură încheierea citorva ediții critice ale unor autori de patrimoniu. Nu, nu sunt autori noi, ci "vechi", dar fără ei autorii noi nici nu s-ar povesti... Așa, de pildă, edițiile complete Ion Heliade Rădulescu și St. Aug. Doinaș (aceasta din urmă, cu un foarte bun aparat critic, reconstituind în minime detalii intervențiile cenzurii pe texte, ceea ce ar trebui să fie un model de editare a literaturii românești din perioada comunistă), respectiv ediția filologică și genetică a operei complete a lui Nichita Stănescu.

P.S. Toate acestea sunt rodul imaginației mele de istoric literar, halucinant de prea multă așteptare: orice asemănare cu realitatea este întâmplătoare, din păcate.

ALEXANDRU BUDAC

Nu-mi plac topurile. Nu mă iau niciodată după clasamentele făcute de alții și sunt incapabil să ordonez eu însumi lucrurile care-mi plac în funcție de punctaje. Oamenii dornici să-și numeroteze preferințele muzicale, cinematografice, literare ori amoroase mi se par mai mult decât suspecte. Mă sperie. Spun asta pentru că selecția de mai jos nu reprezintă nicidecum un top personal. În 2010 l-am descoperit pe Marin Tarangul, cu *Nocturnal* (Humanitas). Un autor de un extrem rafinament, posesor al unei acuități cognitive care sper că-i va aduce din partea publicului cultivat prețuirea

meritată. Livius Ciocârlie a dovedit încă o dată, în *Cartea cu fleacuri* (Paralela 45), că nu are egal pe tărâmul eseului confesiv. *Două spălări pe cap* (Cartea Veche) m-a convins că redutabilul cineast Mircea Daneliuc nu este înzestrat doar pentru roman, ci și pentru povestire. Andrei Oișteanu a reușit imposibilul în excepționalul său studiu *Narcotice în cultura română* (Polirom), oferindu-ne un bestseller științific cum nu cred că vom mai vedea prea curând. *Frumoasele străine* (Humanitas) de Mircea Cărtărescu a surprins cu umor și tonic pesimism viața de scriitor în România, iar Ioana Pârvolescu a întocmit o *Carte a întrebărilor* (Humanitas) nu doar benignă, ci de-a dreptul terapeutică. Am certitudinea că la oricare dintre aceste volume aș reveni peste un deceniu, impresiile mele ar rămâne nealterate.

CONSTANTIN BUICIUC

În anul 2010 am citit, cu precădere, cărți ale autorilor bănățeni. În domeniul poeziei, cele mai importante apariții ale anului mi s-au părut *Sălășe în iarnă* de Octavian Doclin, antologie de la Editura Anthropos din Timișoara și *Moartea parafină* de Robert Șerban, apărută la Editura Cartea Românească din București. În antologia sa, Octavian Doclin își prezintă, retrospectiv, chipul, ca un adevărat Narcis modern, oglindit în apele poemului. Antologia mi-a confirmat ceea ce știam mai demult: poetul este prizonier al poemului său, este zidit în țaria poemului, venită din maxima lui concentrare. Procesul acestei zidiri este partea revelatoare a excelentei antologii. La Robert Șerban m-a impresionat caracterul programat antiliric al poemelor. Printr-o simplitate și o directețe dezarmante, trecând de multe ori și de prozaism, poetul a știut să releve esența temei majore a morții.

În domeniul eseisticii, deosebit de interesantă mi s-a părut cartea lui Viorel

Marineasa, *Vederi din Timișoara*, apărută la Editura Institutul European din Iași. Volumul vine în continuarea altui volum, apărut în 2009, *Despre Banat, în registrul normal*, extinzând investigația la nivel național. Mi-a plăcut felul cum diferite aspecte negative ale evoluțiilor/ involuțiilor românești contemporane sunt țintite, ca într-un insectar uriaș, pentru a le "admira" noi în sublima lor splendoare. Iar ironia fină a autorului și spectacolul lingvistic savuros merită toată atenția.

Deși ancheta dvs. se referă la literatură, am să consemnez și trei cărți de istorie, care mi-au reținut în mod deosebit atenția. E vorba de trei contribuții ale unor autori nebănăteni, ale unor creatori "de la centru". Două dintre lucrări aparțin cunoscutului Lucian Boia: *Tragedia Germaniei. 1914 – 1945 și Franța, hegemonie sau declin?* și au apărut la Editura Humanitas din București. Mi-a plăcut, în mod deosebit prima carte a istoricului adept al relativismului în cercetarea trecutului omenirii, pentru că, fără a minimaliza vina Germaniei în izbucnirea celor două războaie mondiale, Lucian Boia dovedește, argumentat, vina altor puteri și supraputeri mondiale în declanșarea conflagrațiilor. A treia carte de istorie pe care vreau să o amintesc este o reeditare a volumului *Armata, mareșalul și evreii* de Alex Mihai Stoenescu, apărută la editura RAO, din București. Folosind un vast material documentar (mai ales consemnări din jurnalele militare și comunicate oficiale), istoricul prezintă echilibrat, depărtat de extreme, evenimentele din 1940 și 1941 de la Iași, din Basarabia și din Odessa. Vina mareșalului Ion Antonescu, dar și vina altora sunt scoase convingător în evidență.

Sunt convins că, în 2010, au apărut multe cărți bune, dar, pur și simplu, eu nu am ajuns la ele sau voi ajunge ceva mai târziu.

MARIUS CHIVU

Pentru mine, superlativalele anului arată așa: **poezie** - Ion Mureșan, *cartea Alcool* (Charmides) și **Mircea Cărtărescu**, *Nimic* (Humanitas); **roman**: Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!* (Polirom); Marin Mălaicu-Hondrari, *Apropierea* (Cartea Românească); O. Nimigean, *Rădăcina de bucsau* (Polirom) și Radu Paraschivescu, *Fluturele negru* (Humanitas); **debut**: Adina Rosetti, *Deadline* (Curtea Veche); Cătălin Pavel, *Aproape a șaptea parte din lume* (Humanitas) și Adrian Buzdugan, *Capela excomunicațiilor* (Humanitas); **publicistică**: Dan Perjovschi, *20/22. Douăzeci de ani de texte* (Cartea Românească); Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice* (Humanitas) și Ioana Pârvolescu *Cartea întrebărilor* (Humanitas); **non-fiction**: Dorin Tudoran, *Eu, fiul lor* (Polirom) și Livius Ciocârlie, *Cartea cu fleacuri* (Paralela 45); iar la **eseu**: Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură* (Polirom); Dodo Niță și Alexandru Ciubotariu, *Istoria benzii desenate românești* (Vellant) și Cristian Vasile, *Literatura și artele în România comunistă 1948-1953* (Humanitas).

NICOLAE COANDE

E oarecum dificil, dar și inutil să faci topuri și clasamente literare într-o țară unde doar câteva edituri (și câțiva scriitori) au vizibilitate apropiată de normal. În rest, se circula în ceață, pe băjbăite, la noroc. Norocul e că scriitorii semnalizează și își trimit cărțile unii altora. Nu editorii, care cu puține excepții, nu joacă rolul de manager al afacerii și se mulțumesc să fie tipografi "ilegaliști". Astfel ceea ce au scris și tipărit bieții scriitori în 300-500 de exemplare nu se pierde în neantul valah. De aceea, voi spune că nu am pretenția să cartografiez exact o regiune

și un interval de timp în care au apărut poate cărți extraordinare sau bune dar, din diferite motive, nu mi-au căzut în mână. Voi spune doar că am citit și mi-au plăcut câteva cărți ale unor scriitori români.

La poezie, am citit cu plăcere (și interes profesional-amical) *Pe prag* (Cartea Românească) de Liviu Ioan Stoiciu, *Moarte de om* (Limes), de Ioan Zubașcu, *Moartea parafină* (Cartea Românească), de Robert Șerban, *Paznicul ploii* (Limes), de Adrian AluiGheorghe, *Cerc și punct* (Alfa), de Gheorghe Grigurcu, *O legătură de chei* (Cartea Românească), de Adrian Bodnaru, *Femeile din secolul trecut*, de Mircea Dinescu, *Retorica nigra* (Brumar), de Nicolae Jinga, *Camiku* (Brumar), de Mihai Curtean, *Marea pipeadă* (Brumar), de Iulia Militaru.

Mi-au căzut în mână și câteva cărți de proză, toate bune, ale lui O. Nimigean – *Rădăcina de bucsau* (Polirom), Nichita Danilov – *Ambasadorul invizibil* (Cartea Românească), Gabriela Adameșteanu – *Provizorat* (Polirom), Sorin Vidan – *Noaptea pisicilor lungi* (Brumar)

La "Publicistică", de departe favoritul meu este Paul Goma, cu *Scrisuri*, apărut la Curtea Veche, unde Flori Bălănescu îngrijește benedictin o ediție de autor despre care, cu puține excepții, se tace. Dar și Petre Pandrea, căreia Silvia Colfescu i-a publicat, în premieră, integrala *Brâncuși*, în trei volume. Evident, nu-l pot uita pe Dorin Tudoran, cu volumul alcătuit din selecția a 10.000 de pagini din dosarul său de Securitate, *Eu, fiul lor* (Polirom). Se știe, Securitatea a fost cel mai prolific "scriitor" care a apărut vreodată în țara lui Pleșiță...

La mulți ani cititorilor revistei Orizont care continuă să fie de top!

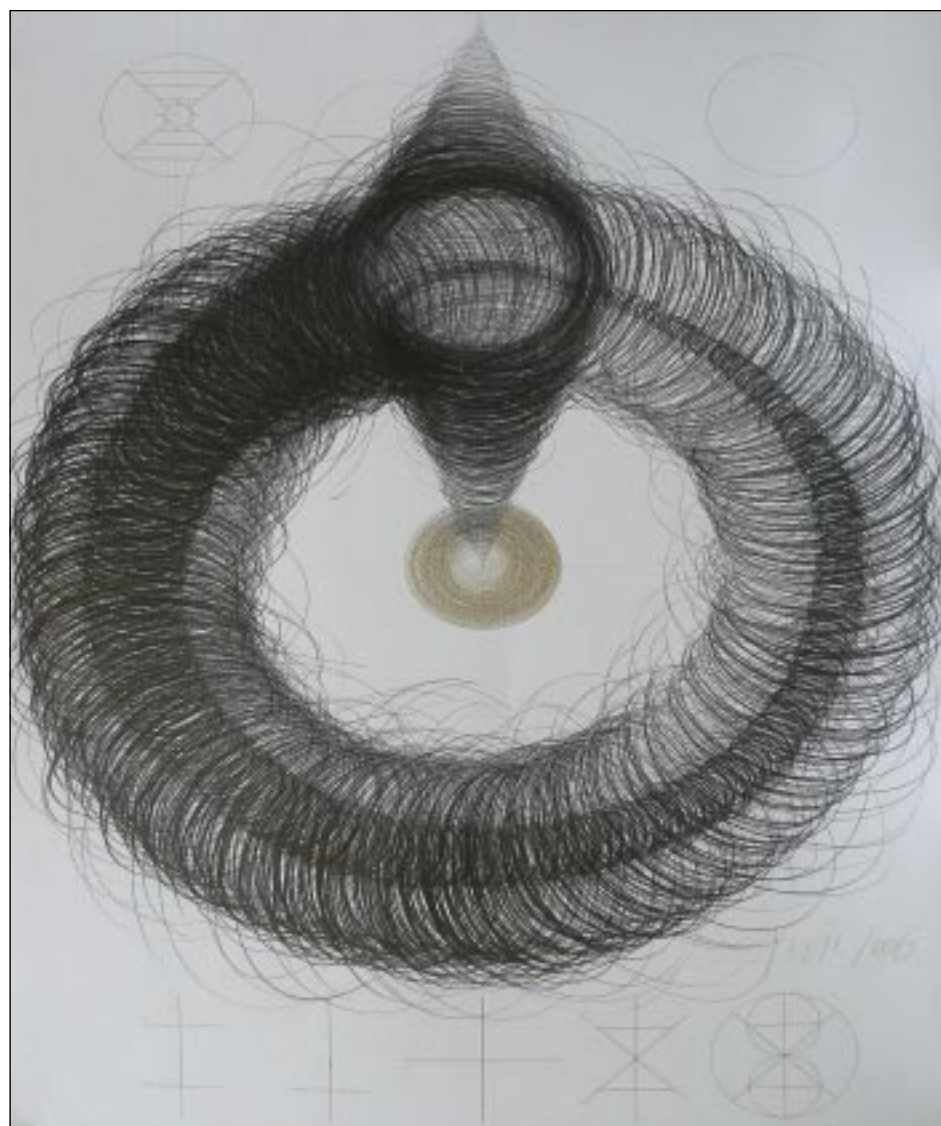
SANDA CORDOS

Cred că anul 2010 a fost un an foarte bogat pentru literatură, nu atât prin numărul cărților apărute (nu am informații care să-mi îngăduie o comparație), cât prin calitatea lor artistică, prin varietatea formulelor și a temelor, prin prezența în prim-planul editorial a scriitorilor din generații diferite. La începutul toamnei, după ce citisem trei romane excelente, eram tentată să consider anul 2010 anul romanului și pentru câțiva vreme l-am comparat cu 1933. În scurt timp, am fost silită să mă revizuiesc pentru că au apărut volume remarcabile în toate speciile literare. Dintre cele pe care am avut șansa să le citesc și despre care cred că vor rămâne ani buni de acum înainte în mâinile și sub ochii cititorilor, le-aș da oricând mai departe pe următoarele:

Roman: Gabriela Adameșteanu, *Provizorat*, Polirom; O. Nimigean, *Rădăcina de bucsau*, Polirom; Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii*, Polirom; Ioan Groșan, *Un om din Est*, Noul Scris Românesc, Tracus Arte; Tatiana Dragomir, *Cara aurita*, Limes; Bogdan Suceavă, *Noaptea când cineva a murit pentru tine*, Polirom; Ruxandra Cesereanu, *Angelus*, Humanitas; Marin Malaicu-Hondrari, *Apropierea*, Cartea Românească; Adrian Petrescu, *Dansul focului sau 21. Roman despre o Revoluție care n-a avut loc*, Humanitas.

Poezie: Ion Mureșan, *cartea Alcool*, Charmides; Doina Ioanid, *Ritmuri de îmblânzit aricioaica*, Cartea Românească; Ana Blandiana, *Patria mea A 4*, Humanitas; Floarea Țuțuianu, *Mărinimia Ta*, Brumar; Ion Pop, *Litere și albine*, Limes; Mircea Cărtărescu, *Nimic*, Humanitas; Andrei Zanca, *Zicudul*, Grinta; George Achim, *Dulcețuri din fructe târzii de pădure*, Brumar; Letiția Ilea, *Blues pentru cai verzi*.

Memorialistică: Ion Vianu, *Amor intellectualis*, Polirom; Cornel Ungureanu, *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea*

Eliade, Cartea Românească; Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez V*, Polirom; Norman Manea, *Curierul de Est. Dialog cu Eduard Kanterian*, Polirom; Nora Iuga, *Berlinul meu e un monolog*, Cartea Românească.

Critică și eseu: Gheorghe Perian, *Literatura în schimbare*, Limes; Ion Bogdan Lefter, *O oglindă purtată de-a lungul unui drum. Fotograme din postmodernitatea românească*, Paralela 45; Corina Ciocârlie, *În căutarea centrului pierdut*, Art; Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*, Polirom; Andrada Fătu-Tutoveanu, *Un secol intoxicat. Imaginarul opiaceelor în literatura britanică și franceză a secolului al XIX-lea*, Institutul European; Anca Hațiegan, *Cărțile omului dublu. Teatralitate și roman în regimul comunist*, Limes; Nicolae Berindeiu, *Radu Petrescu. Corpul și textul*, Limes; Irina Ungureanu, *Eugène Ionesco. Absurdul ca apocalips al utopiei*, Casa Cărții de Știință; Ligia Tudurachi, *Cuvintele careucid. Memorie literară în romanele lui E. Lovinescu*, Limes; Liliana Truță, *Experimentalism și antropocentrism în proza postmodernă românească*, Paralela 45. Ar fi de precizat că, deși ultimele cinci titluri sînt tot așteptate, ele marchează, fiecare în parte, un moment în cercetarea scriitorului sau a problemei angajate.

ADA D. CRUCEANU

Dificil an acest (acel?) 2010! De contorsionările lui nici lectura – evident, numai la mine fac referire – nu a scăpat și n-avea cum să o facă. Oricum, lăsând, firesc, în afara răspunsului acestuia poezia din proximitatea-mi (citește: poezia lui Octavian Doclin), fără de timp și pentru care anul apariției editoriale e doar pentru... bibliografi, rețin profitabilele titluri:

poezie – Lucian Alexiu, *Palimpsest/ Palimpseste*, Paris (Poètes à vos plumes); traducerile din poezia Voivodinei, în: Liubița Raichici, *Vasco Popa, o frontieră poetică*, București, Ideea europeană;

proză – Mircea Cavadia, *Zile de libertate* (povestiri), Reșița, Modus P. H.; Petru Popescu, *Fata din Nazaret*, București, Editura Jurnalul (și) Curtea veche; Gheorghe Schwartz, *Secretul Florența* (Cei o sută), București, Curtea veche; Ion Vianu, *Amor intellectualis. Romanul unei educații*, Iași, Polirom;

publicistică – Radu Ciobanu și Peter Freund, *Dialog peste Atlantic*, ediția a 2-a, adăugită, Timișoara, Editura Bastion memorialistică/ jurnal – Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Iași, Polirom **critică literară** – Cornel Ungureanu, *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*, București, Cartea Românească

VASILE DAN

În primul rînd nu mă pot dezice de cărțile pe care eu însumi le-am recenzat în "Arca" în 2010. Însuși actul recenzării lor la "cronica literară" traduce o preferință și o apreciere speciale ale autorului. Acestea ar fi, restrîngînd cu strîngere de inimă lista, cele trei preferințe ale mele în anul (altfel infect) 2010.

Cornel Ungureanu, *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*, Editura Cartea Românească, 2010. O carte în care se găsesc toate genurile ce captează și satisfac gustul literar exigent al cititorului: narațiune pură, dezinvolt și cu naturalețe produsă, jurnal intim, jurnal de lectură, poezie proprie și "recitată", "rescrisă", "tradusă" în context epic și diaristic, *bildungsroman* scris într-o manieră confesiv-reflexivă de bună școală germană, eseu critic, uneori encomiastic, explicit asumat de autor, despre Mircea Eliade cel tînăr.

Ion Mureșan, *cartea Alcool*, Editura Charmides, 2010, poeme. Poet parcimonios, Ion Mureșan își dezvăluie, în doar cea de-a treia lui carte, încă o dată, forța expresivă ieșită din comun, într-o poezie expresionistă și tematic nonconformistă. E cartea, poate, a celui mai important poet român al acestui deceniu. *Continuare în pagina 8*

CĂRȚILE ANULUI 2010

Urmare din pagina 7

Șerban Foarță, *Tabula gratulatoria*, ediție electronică by Dorin Tudoran, Decembrie 25, 2010. Poem simfonic excepțional care cultivă nuanța, sugestia, sunetul fin până la o transparență integral spirituală.

OCTAVIAN DOCLIN

Recunosc, din capul locului, că m-au interesat în primul rând cărțile, apărute în 2010, din "imediată noastră apropiere", cum ar spune Cornel Ungureanu. Desigur, cele ajunse la mine. Literatura Banatului, "parte din întreg"-ul (Al. Ruja) literaturii române, atât de ignorată în false istorii literare de "critici" obtuzi, chiori de-a binelea, fără nici o viziune de ansamblu asupra acesteia (gen Alex. Ștefănescu), se cuvine susținută, măcar anual de noi, cei care trăim aici, și scriem aici la "periferia Mitteleuropei" (C. Ungureanu). Cu scuzele de rigoare pentru inevitabilele omisiuni, iată-mi opțiunile: *poezie*: Crișu Dascălu, *Algonauții/ The Algonauts*, Timișoara, David Press Print; *proză*: Mircea Pora, *Ani de pasaj*, Timișoara, Editura Marineasa; *critică literară*: Cornel Ungureanu, *Șantier 2, un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*, București, Cartea Românească; *publicistică*: Radu Ciobanu și Peter Freund, *Dialog peste Atlantic*, ediția a 2-a, adăugită, Timișoara, Editura Bastion; *cultură*: Marcu Mihail Deleanu, *Et in Arcadia ego* (vol. 1-2), Reșița, Editura Tim (Societatea de Științe Filologie din România, Filiala Caraș-Severin); Vasile Petrica, *Savantul Traian Rașcu (1882-1929) și cultura Banatului*, Reșița, Editura Eftimie Murgu.

P.S. Regret că în anul care recent s-a pe-trecut, o distinsă și foarte talentată eseistă și critic literar, am numit-o pe Grațielă Benga, n-a publicat o carte. Cum, de asemenea, Ela Iakab n-a debutat încă. Le așteptăm, grabnic, anul acesta, pe amândouă.

RALUCA DUNĂ

Cele mai bune cărți citite de mine ar fi: romanul *Un om din Est*, de Ioan Groșan, cel mai savuros, picant și meseriaș scris roman al anului; la poezie, de departe, Teodor Dună, cu *de-a viul* (no comments!), dar m-au impresionat și Andra Rotaru, V. Leac sau Robert Șerban, prin prospețimea/ spontaneitatea, respectiv maturizarea, interiorizarea scriiturii, (la cel din urmă), iar la *Moarte de om*, de Ion Zubașcu, mărturisesc că am plâns, cutremurată de omenescul unei poezii de dincolo de poezie. Aș pomeni și reeditarea Angelei Marinescu, *Blinajul final*, care te ține și treaz și viu și în priză, conectat (și electrocutat) la marea poezie. La *cartea Alcool* a lui Ion Mureșan, iarăși, no comments în general, doar că îngerașul de pahar ar fi trebuit să bea și câteva cafele, să cenzureze poemele negeniale, de dragul coeziunii. Dintre cărțile cele mai bune necitite de mine (rezervată pentru februarie, luna cea mai depresivă a anului) pariez pe Ion Vianu, cu *Amor intellectualis*, un roman dedicat memoriei lui Matei Călinescu.

RADU PAVEL GHEO

În 2010, din diverse motive, am citit mult mai puțin decât s-ar fi putut, căci au apărut multe, foarte multe cărți bune – atât traduceri, cât și volume de literatură română.

S-a spus că a fost un an al prozei și susțin și eu ideea. Au apărut un șir de romane excelente, de facturi diferite, scrise de autori de valoare din generații diferite, așa că e greu să le ierarhizezi ca în sport. Dar pentru mine cele mai importante (în afară de al

meu, pe care cum să-l judec obiectiv?) au fost romanul lui O. Nimigean, *Rădăcina de bucsau*, și volumul Gabrielei Adameșteanu, *Provizorat*. Mi-a plăcut mult și primul volum al romanului lui Ioan Groșan *Un om din Est*, doar că îmi vine greu să judec o carte încă neîncheiată.

Poezie citesc mai rar, așa nu pot nominaliza cartea anului, ci doar un volum care m-a impresionat (tulburat): *Moartea parafină* al lui Robert Șerban. Iar dintre volumele de non-ficțiune aș nominaliza două cărți de facturi diferite, dar care mi-au plăcut deopotrivă: volumul lui Cornel Ungureanu *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade și Frumosele străine*, cartea lui Mircea Cărtărescu.

Apoi mai există o listă lungă de cărți pe care (bazându-mă pe opinia unor critici de încredere) știu că ar merita să le citesc: *Amor intellectualis* a lui Ion Vianu, *Eu, fiul lor. Dosar de securitate* a lui Dorin Tudoran, *Viața unui om singur* a lui Adrian Marino, *Narcoticele în cultura română* a lui Andrei Oișteanu.

Multe, multe cărți bune. Și n-am spus nimic despre traduceri!

CRISTIAN GHINEA

Patru sunt autorii care mi-au așezat cel mai aproape de suflet cărțile lor în anul 2010: Viorel Marineasa, Radu Pavel Gheo, Robert Șerban și Tinu Părvulescu, în ipostaza de îngrijitor al autobiografiei lui Bela Kamocsa.

În mod paradoxal, volumul *Vederi din Timișoara* (Institutul European, Iași – 2010) al lui Viorel Marineasa a avut darul de a-mi induce un sentiment tonic, deși pe alocuri autorul dă dovadă de umor negru și ironie amară. Merită salutat apariția unei astfel de cărți într-o perioadă dominată de cei încremeniți într-un prezent pe care l-ar vrea veșnic, autosuficient și ghiftuit. Este un manifest împotriva celor deranjați de memoria pe termen lung, a celor care iubesc superficialitatea pentru că doresc să se creadă că lumea a început (și se va sfârși) odată cu ei. Marineasa este colecționarul, arhivarul, păstrătorul memoriei ale cărui eseuri vor oferi în timp o perspectivă reală asupra debilelor ierarhii pe care le proslăvim azi.

Odată intrat în *Gheoland*, orice fan al scrisului lui Radu Pavel Gheo și-a pus întrebarea legitimă asupra momentului în care acesta va debuta cu un roman. Răspunsul l-am primit în 2010, iar apariția a fost pe măsura așteptărilor trezite de povestirile adunate în volumul *Numele mierlei*. Despre succesul cărții *Noapte bună, copii* vorbește de la sine cea de-a doua tranșă de tiraj, lucru exprimat cu satisfacție de Silviu Lupescu, directorul general al Editurii Polirom, care a dat încă o dovadă de fler publicându-l pe Gheo. Deși are aproape 500 de pagini, romanul se citește foarte ușor, vorbind pe înțelesul celor care au trăit experiența obsedantului deceniu al generației mele – anii '80, dar și cea a năzuințelor și miturilor spulberate după revoluție.

Apărută anul trecut la "Brumar", cartea *Blues de Timișoara – o autobiografie Béla Kamocsa* s-a întrupat într-o atmosferă specială. După un deceniu petrecut în America, nepotul de soră al lui Béla Kamocsa – lugo-jeanul Tinu Părvulescu – revine în țară și-l găsește pe Kamo grav bolnav. Timp de doi ani, prinde contur un adevărat mesaj afectiv, tot mai cuprinzător, pe măsura revenirilor cu detalii sugestive. O autobiografie care i-a permis talentului de scriitor al lui Tinu Părvulescu să se exprime prin tușe

discrete, intervenții abia perceptibile și "reglaj fin" al confesiunilor.

În *Moartea parafină* (Cartea Românească, 2010), Robert Șerban mi-a vorbit despre moartea insinuantă, închipuită ori zărită aievea – dar cu coada ochiului, și acela de copil. Sunt versuri în care Răsăritul și Apusul vieții sunt ca acele cuvinte din două silabe care, repetate fără pauză, devin și una și alta, până nu se mai știe care a fost primul, până se fac una, așa cum steagurile celui bun și celui rău stau înfipte în același pământ, iar lumânările sunt părtașe atât tainelor îndrăgostiților, dar și la priveghiul celor plecați în eternitate.

P.S. La ora când scriu aceste rânduri, îl redescopăr pe Radu Paraschivescu, cu al său roman *Fluturile negru* (Humanitas 2010), în care personajele principale sunt pictorul Caravaggio și eterna Romă. Cu siguranță, acesta va fi al cincilea nume de pe listă.

IOAN GROȘAN

Proză – Gabriela Adameșteanu, *Provizorat*, Editura Polirom. Poezie – Ion Mureșan, *cartea Alcool*, Editura Charmides. Debut – Denes Jonas, *Fleisz*, Editurile Aula și Tracus Arte.

ADRIAN JICU

Poezie: 1. Ion Mureșan – *cartea Alcool*; 2. Liviu Ioan Stoiciu – *Pe prag (vale-deal)*; 3. Robert Șerban – *Moartea parafină*

Proză: 1. Ovidiu Nimigean – *Rădăcina de bucsau*; 2. Gabriela Adameșteanu – *Provizorat*; 3. Nichita Danilov – *Ambasadorul invizibil*

Critică și istorie literară: 1. Eugen Negrici – *Literatura română în comunism (1948-1964)*; 2. Ion Pop – *Din avangardă spre ariergardă*

Publicistică și eseistică: 1. Andrei Oișteanu – *Narcotice în cultura română. Istorie, religie și literatură*; 2. Ioana Părvulescu – *Cartea întrebărilor*; 3. Constantin Călin – *Stăpânirea de sine*

Alte cărți importante: 1. Adrian Marino – *Viața unui om singur*; 2. Ediția critică *G. Călinescu – Opere. Publicistică*, vol. IX-X (sub coordonarea lui Nicolae Mecu); 3. Dinu Pillat – *Așteptând ceasul de apoi*

GHEORGHE JURMA

În anii din urmă am urmărit insistent cărți despre Carte. Nu atât studii teoretice și istorice, cât mai ales romane și povestiri având drept temă implicațiile cărților asupra destinului omului, dacă nu cumva – adică sigur – și asupra omenirii. Ca să nu pară o vorbă în vânt, am să dau câteva titluri dintr-o lungă listă, convingătoare pentru obsesia problemei: *Oamenii cărții*, *Cartea de nisip*, *Călătoriile oamenilor cărții*, *Cititoarea*, *O carte închisă*, *Cartea interzisă*, *Cărțile și noaptea*, *Cartea iad*, *Librăria iubirii* etc., etc. Un șir de cărți se relaționează, descoperind lanțul infinit al culturii, în genul: *Balzac și micuța croitoreasă chineză*, *Testamentul francez*, *Citindu-l pe Turgheniev*, *Bătrânul care citea romane de dragoste* sau *Cină cu Ana Karenina*. În această din urmă carte se face referire la romanul citat în titlu dar și la un alt roman care descrie aceleași tipuri de influențare a vieții prin lectură: *Citind Lolita în Teheran*. Se înțelege că aici personajele își schimbă viața prin lectura romanului lui Nabokov. Ș.a.m.d. Nu discut valoarea cărților sau profunzimea meditațiilor, dar țin să remarc înflorirea, semnificativă, a unui tip de construcție literară care conferă Cărții un statut sacru, ca temelie a culturii omenești.

Din această lungă introducere fără sens sau aparent fără legătură cu obiectul anchetei Orizont, aș dori să remarc o carte fundamentală a anului 2010: *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*, de Radu Cernătescu. Autorul publică de mulți ani diverse studii și eseuri despre scriitori și opere, descifrându-le semnificații oculte sau ocultate, luminând secvențe de istorie sau straturi nevăzute ale

textelor. Chiar dacă n-am fi de acord că toate vin dinspre francmasonerie, cartea demonstrează legăturile directe prin viața autorilor (de la Milescu Spătarul sau Budai Deleanu la Călinescu), precum și cele de cunoaștere, prin simboluri accesibile doar inițiatilor. E o carte erudită, cu o bibliografie și un orizont cum rar se mai descoperă la noi, cu trimiteri la cărți din secolele XVI-XVIII, majoritatea pe linia simbolurilor masonice, mizând, în subsidiar, dar de fapt în prim-plan, pe limbajul polisemic și pe o metodă critică și istorică ieșind din matca îngustă a estetismului și a istoriei literare călinesciene. Chiar și atunci când umblă pe teren deja deschis de comentatori (Mateiu Caragiale sau Sadoveanu), criticul aduce noutăți și oferă interpretări încântătoare. Deocamdată atât!

MARIE-JEANNE JUTEA BADESCU

În anul 2010 am deschis *Noi și Icoana*, o carte de iconologie "practică" în care cuvântul înainte, semnat de IPS Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, amintește că "Duhului Sfânt i-a plăcut să teasă trupul de har (al icoanelor), împreună cu Sfinții Părinți. De aceea icoana are dublă genealogie: pneumatică și patristică", urându-I acestei "cărți eveniment, destin bisericesc și universitar". Așadar, nu cu puțină bună învârtoșare a inimii, încălzită de astfel de căutări, întrebări, cercetări, plină de onestă curiozitate, am dat acestei cărți în anul ce a trecut și continui să-i dau și în anul acesta, abia început, așezare la loc mare și frumos, în odăile casei noastre, deschizând-o te miri unde, și te miri când, încercând la o vârstă, plină din nou de întrebări, să înțeleg, să cunosc.

Da, consider că este o carte eveniment și n-aș trivializa-o, acordându-i eu vreun loc anume într-o relativă ierarhie. Ea este. Și atât. Atâtul acesta cuprinzând prea plinul din plin. Nu vreau să renunț la ea și să o așez în rafturile bibliotecii mele viitoare, vreau să o țin cu mine, într-ale mele, s-o împrăzesc mie, fiindcă eu cred în ea, în această scriere de 715 pagini (volumul I apărut la editura Anastasia, editor Sorin Dumitrescu, grafic-design Doina Dumitrescu). Cred în ea pentru arătarea prin asemănare, pentru cele 31+1 iconologii pentru învățarea icoanei, dedicate de pictorul Sorin Dumitrescu Părintelui Galerii și pentru multe altele. Conform IPS Nicolae, "Ampla cercetare a domnului Sorin Dumitrescu este captivantă prin ingeniozitatea investigației teologice... prin oportunitatea tematică, teologică și oportunitatea artistică-practică mai ales în situația în care veșmântul liturgic al bisericilor a ajuns să fie mânjit adesea de lipsa de vocație a cititorilor și de ignoranța doctinară a iconarilor". De aceea, și nu numai, *Noi și Icoana* este pentru mine cartea covârșitoare a anului 2010. Este o carte mărturisitoare.

VIORIEL MARINEASA

Mă opresc la două titluri. Caius Dobrescu zice că a crezut, precum cei vechi, în resursele narative ale versului atunci când a scris romanul *Euromorphotikon*. De fapt, rezultă o epopee de factură eroicomică numai bună pentru epoca noastră. Autorul are ideea trăsănită de a imagina preparativele unui Congres al Societății Națiunilor Europene ale Dragostei Abundente ce s-ar desfășura pe imaginara insulă Aragnon. Un proiect "cald", erotic, dar la fel de utopic, menit să contrapondereze birocrăția UE și a organismelor adiacente. Amestec debordant de savantlăc și de umor copios.

Radu Pavel Gheo – *Noapte bună, copii!*
Așa cum spuneam cu prilejul lansării de la

Timișoara, cartea plutea în aer și nu putea fi scrisă decât de cineva din "sud-vestul României". Riguros construită (un pic prea riguros, dacă mi se permite), aceasta spune povestea îndelung așteptată despre Graniță, despre fascinația lumii aflate dincolo, despre rolul formativ al postului de radio Europa Liberă și al lui Cornel Chiriac cu al său *Metronom* muzical doldora de trimiteri politice, despre iluziile și deziluziile de după 1989.

GHEORGHE MOCUTA

În ciuda crizei și a problemelor pe care ni le-a adus, anul care a trecut nu a fost rău pentru literatură. Din păcate cărțile cele mai bune nu sunt cele mai citite. A se vedea cazul Hertei Müller ale cărei cărți au început să fie citite cu interes abia după primirea premiului Nobel. Vă propun dintre cărțile pe care le-am citit, următoarele :

ROMAN: 1. Apariția volumului *Un om din Est* al prozatorului Ioan Groșan relansează pariul său cu romanul. E o carte mult așteptată, pe care autorul o anunță de multă vreme. Un roman al actualității care reușește să refacă atmosfera vieții cotidiene sub ceașism și să analizeze cu ironie și sarcasm relațiile "omului nou" cu celelalte tipuri umane. Avem în sfârșit o radiografie satirică a ultimilor ani comuniști. 2. Cătălin Dorian Florescu, scriitor elvețian de limbă germană a publicat *Zaira*, un roman al migrației și al întoarcerii (traducere de Mariana Bărbulescu), la Ed. Polirom. E un prozator cu un traseu european care nu mai are nevoie de prezentare. 3. "Scribul se află la aproape trei sferturi din drumul crucii sale" spune Gheorghe Schwartz în cel de-al optulea volum al ciclului românesc "Cei o Sută", *Secretul Florenței*, Editura Curtea Veche. Așa cum în țesătura tapiseriei florentine se găsește încifrate numeroase semnături ale unor artiști care au creat în Palatul Boscchi, tot așa, în urzeala textului schwartzian mijesc multe din enigmaticele și problemele lumii de ieri și de azi. O carte-reper pentru autorul căruia i s-a acordat în anul trecut "Premiul Academiei". 4. Aș propune între cărțile anului și o carte a unui autor de succes, dar care are certe calități literare. Volumul lui Bogdan Teodorescu, *Băieți aproape buni*, Editura Tritonic, reia preocupările pentru intriga politică și polițistă, combinând-o cu analiza psihologică și comportamentală, inspirată din realitatea tranziției românești. E un roman de acțiune foarte viu, asemănător unui scenariu de film. Asemănarea cu realitatea e nu doar întâmplătoare, ci izbitoare.

POEZIE : 1. Petru M. Haș scrie destul de puțin și publică rar. Cam la zece ani o carte, două. Trăiește singur. Singur, singur, ca un personaj bacovian, în spiritul boemei. Și, de aceea, poezia lui e îmbibată de votcă și tutun, de alcoolul tare al iluziilor. Poate de aceea, poezia lui nu ruginește, nu are vârstă. *Când au venit imaginezii*, apărută la editura Brumar, mi se pare cea mai pitorească și mai racordată la problemele vieții de azi. Ale vieții creatorului, ale cititorului, ale omului de rând. E un amestec spontan de tristețe și ironie. Cartea lui Haș e o mare surpriză. 2. *cartea Alcool* a lui Ion Mureșan apărută la sfârșitul anului (Ed. Charmides) va stârni o adevărată isterie a receptării. 3. Numai cine a ținut în mâini volumul lui Ion Zubașcu, *Moarte de om*, Editura Limes, poate înțelege ce înseamnă să scrii un jurnal de pe frontul cancerului. Intervalul *moarte-viață-moarte* e iscat de suferință și de neînțelegerea lumii și se transformă, iremediabil în iubire. 4. Volumul de poeme al lui Ion Pop, *Litere și albine* (Editura Limes) e poate cel mai subtil al autorului. 5. Pentru amatorii de picanterii

erotice și stilistice a apărut volumul *Poezii noi* al lui Mircea Dinescu, poetul sexagenar, devenit acum cântăreț și producător de vinuri. Poetul vrea să învieze atmosfera și să regăsească drumul spre inima cititorului prin mesaje vechi și noi.

ESEU: 1. Volumul lui Cornel Ungureanu, *Șantier 2. Un itinerar în căutarea lui Mircea Eliade*, (Editura Cartea Românească) e considerat cea mai bună și seducătoare carte a sa. O explorare inițiativă și un jurnal de lectură. 2. Prozator și criticul de la revista *Argeș* își intitulează volumul de critică, *Cititorul de roman*, Editura Pământul, socotindu-l un fragment dintr-un jurnal de cititor. Experiența de prozator interferează în cronicile sale, într-un amestec de poveste, ironie și spirit critic. 2. Ca de obicei, Petru Ilieșu ne încântă cu o carte tipărită într-o formulă grafică de excepție, la care a contribuit graficiană Laura Moldovan. E vorba de *Jazzul ca stare de spirit*, apărută la Editura Planetarium. Volumul bilingv (română-engleză) e închinat memoriei pianistului Esbjorn Svensson și cuprinde imagini și texte de o mare acuratețe lirică.

DORIN MURARIU

Mintoșii noștri conducători atât s-au tot spetit ani în șir, încât, până la urmă, le-a și reușit: ne-au lăsat nu doar *bouche bée*, ci, mai ales, ușurei la pungă, să nu dăm în vreo angoasă de atâta număr. Nu am, doamne ferește, nicio nostalgie. Dimpotrivă. Dar parcă prea des suntem distribuți doar în roluri de fazani! Iar când din înalta mea poziție de prea umflat bugetar cățărăt în spinarea cloroticului întreprinzător, ce aș putea să văd în zarea mereu mânjită cu speranță? Poate "oglindea" mult prețuitului nostru profesor de literatură franceză cu "timbru"-i nealterat, purtată cu discreție de-a lungul drumului, dar permițându-ne să descifrăm că "într-un fel, oroarea comunismului strălucește și mai puternic răsfrântă în homuncului cu care ne-a cadorisit." Ca să pricep mai bine ce ni se întâmplă, am dat fuga, cum altfel, la raft:

După ce ai citit, e drept, în alt veac, *Dictionar de idei literare, Hermeneutica ideii de literatură și Biografia ideii de literatură*, înțelegi, măcar atât, că titlul ultimei cărți a lui Adrian Marino nu putea fi decât *Viața unui om singur*. O carte fascinantă prin capacitatea de a provoca reacții contrare, de a dinamita "dosare" pe care le credeam clasate ori de a simți cum este sub umbra grea a unui ego hipertrofiat. Cartea unui suflet închis, trăind, paradoxal, bucuria finală (și mult întârziată) a textului liber, în care umorile, durerile și obsesiile devin principii constructive, fără a fi însă dublate de darurile unei epici revelatoare. Dacă eruditul cercetător cultiva perspectiva centripetală, mizând pe focusarea asupra unei problematice până la ultimele-i straturi, Ion Vianu mărturisește, în *Amor intellectualis*, că, de șase decenii, gândește mereu altfel în multe domenii, ceea ce i-a adus o accentuată uzură interioară, dar nu și o diminuare a consistenței epice în drumul existențial pe care ni-l pune la dispoziție, străjuit de exemplare portrete proiectate pe un fundal istoric definitiv pentru România. țara la care se raportează și Livius Ciocârlie, indiferent că se află la Bordeaux, în Luxemburg, la București ori la Brașov, reprezentând una dintre temele majore din *Cartea cu fleacuri*. Fragmentarismul manierei de abordare stă la baza portretului poliedric al acestui areal socio-cultural în care aberațiile contemporaneității au proliferat incredibil, precum ideea unuia că "anticomunismul nostru e elitist și abuziv, fiindcă nu ține seama de majoritate, care s-a adaptat." Celor cu nostalgii comuniste, profesorul le dă temă doar patru citate: "Popoarele slabe sunt niște gunoaie etnice"(Marx), "Următorul război va face să dispară de pe fața pământului popoarele reacționare și aceasta va însemna un mare progres"(Engels), "Ochii albaștri ai revoluției strălucesc cu o necesară cruzime"(Aragon), "Cei care se opun comunismului trebuie lichidați. Nu e suficient să-i băgăm în pușcărie." (Sartre).

Continuare în pagina 10

CĂRȚILE ANULUI 2010

Urmare din pagina 9

Și comentariul atât de tăios în simplitatea sa: "Nu e Stalin, nu e măcar Lenin. Sunt filozofii fondatori și doi ingineri ai sufletului omenesc." În fine, regionalist convins, nimic nu m-a împiedicat să văd România și prin fanta prozei lui Mircea Pora (*Ani de pasaj*), a lui Viorel Marineasa (*Vedea din Timișoara*) ori a lui Radu Pavel Gheo (*Noapte bună, copii*). Și, uite așa, ba cu stropi de poezie (*Poemele bătrânului, Elegiile de la Bad Hofgastein* de Eugen Dorcescu, *Moartea parafină* – Robert Șerban), ba fascinat de *Narcotice în cultura română* (Andrei Oișteanu) ori ținut captiv în *Literatura română sub comunism* (ediția a II-a), de Eugen Negrici – s-a dus și 2010.

ANTONIO PATRAS

Proză: Dinu Pillat, *Așteptând ceasul de apoi* (Humanitas); Gabriela Adameșteanu, *Provizorat* (Polirom); Ovidiu Nimigean, *Rădăcina de bucsau* (Polirom); Nichita Danilov, *Ambasadorul invizibil* (Polirom); Ioan Groșan, *Un om din Est* (Tracus Arte); Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!* (Polirom); Bogdan Suceavă, *Noaptea când cineva a murit pentru tine* (Polirom); Matei Vișniec, *Domnul K eliberat* (Cartea Românească)

Eseu, memorialistică: Adrian Marino, *Viața unui om singur* (Polirom); Andrei Oișteanu, *Narcotice în cultura română* (Polirom); Ioana Pârvulescu, *Cartea întrebărilor* (Humanitas); H-R. Patapievic, *Ultimul Culianu* (Humanitas); Andrei Pleșu, *Note, stări, zile* (Humanitas); Gabriel Liiceanu, *Întâlnire cu un necunoscut* (Humanitas); Daniel Șandru, *Sub semnul paradoxului cotidian* (Institutul European)

Poezie: Ion Mureșan, *cartea Alcool* (Charmides); Radu Vancu, *Sebastian în vis* (Tracus Arte); Chris Tanasescu, *Cartea de la Curtea* (Vinea); Robert Șerban, *Moartea parafină* (Cartea Românească); Liviu Ioan Stoiciu, *Pe prag* (Vale-Deal) (Cartea Românească); Doina Ioanid, *Ritmuri de împlânz aricioaică* (Cartea Românească); Rita Chirian, *Poker face* (Vinea); Ofelia Prodan, *În trei zile lumea va fi devorată* (Paralela 45)

Critică și istorie literară: Ligia Tudurachi, *Cuvintele careucid. Memorie literară în romanele lui E. Lovinescu* (Limes); Radu Cernătescu, *Literatura luciferică* (Cartea Românească); Felix Nicolau, *Codul lui Eminescu* (Editura Victor)

ION JURCA ROVINA

Am reținut o interesantă informație: în anul 2010, s-au vândut cu 15 la sută mai puține cărți. Întrebarea ar fi cât la sută din acest procent se datorează crizei generale, în care plutim cu propria noastră plută în derivă, și cât tendinței de scădere a interesului pentru lectură?

Apoi, cât anume îi revine din același procent literaturii care, dincolo de librărie, își trăiește criza ca modalitate de comunicare.

Dar, în ciuda prezicerilor și a stărilor pesimiste, editurile publică romane, poezie, teatru, critică literară, semn că *spiritul creator* nu cedează. Nici măcar tirajele derizorii pe care și le plătesc autorii înșiși, nici lipsa onorariilor nu sunt o stavilă în calea apariției cărților. Se pare că la Timișoara, 2010 chiar a fost un an mai spornic decât precedentul an literar. Cui se datorează acest fapt? Scriitorilor, voinței lor de a nu ceda sau nevoii genetice de comunicare mai profund, dincolo de contingent, prin cuvântul scris. Mă voi referi sintetic doar la aparițiile a

patru dintre cei care au publicat în 2010.

La aniversarea a opt decenii de viață, Ion Arieșanu a lansat volumul *Sentimentele*, o carte a întoarcerii spre sine, o mărturisire lucidă, dar și patetică despre destinul scriitorului. Un autoportret, într-o galerie sentimentală de alte portrete ale locului și timpului străbătut.

Finalurile eseistice ale celor peste șaptezeci de schițe ale acestei cărți de memorii devin, în ansamblu, un adevărat strigăt interior întru relaționarea individului cu ceilalți prin firescul și puterea de penetrație a sentimentului. Scrisă cu acuratețe în frază și cu tensiune emoțională, *Sentimentele* este una dintre cele mai bune cărți ale autoului romanului *Cruci de Iemn*.

Cartea Constanței Marcu, *Tata Domnu'*, aduce și ea, în alt mod, tema locului și timpului. Miza o dă tema recuperării trecutului, cu valorile sale culturale și morale din spațiul satului bănățean. La Editura Anthropos, Veronica Balaj publică un volum bilingv de poezie, *Exil de zi și noapte / Exil de jour et de nuit*, traducerea în limba franceză fiind semnată de Rodica Opreanu. Poezii inedite sau din volume anterioare, configurate sub impulsul unui eu feminin senzitiv, visător, singuratic. Volumul de povestiri *Zile de libertate* al lui Mircea Cavadia propune o viziune sarcastică asupra prezentului, proiectată printr-un realism halucinant al descrierilor din realități imediate, vizibile sau inimaginabile.

Sunt și acestea semnale că slova scriitoricescă, aflată și ea în criză, rămâne indispensabilă.

GHEORGHE SCHWARTZ

Pentru că m-am plictisit să repet și eu – la fel ca și cea mai mare parte a onor criticii noastre literare – nume de autori în loc de titluri de cărți ori, în cel mai bun caz, titluri de cărți în urma numelor de autori la modă, îmi vine plăcuta misiune de a îndrepta o omisiune greu pardonabilă a bilanțurilor literare ale anului 2010. Sigur, este vorba despre o carte mai dificil de citit, fiind și foarte groasă și, pe deasupra, mai constituind și o parte a unui ciclu amplu, care – nu-i așa? – și el ar trebui parcurs pentru a-ți putea da cu părerea. (Ceea ce poate părea, totuși, mult prea mult!) Este vorba, desigur, despre romanul *Secretul Florența* și despre ciclul CEI O SUTĂ.

Mă opresc aici cu enumerarea lucrărilor remarcabile ale anului literar 2010, fiind convins că restul listei va fi înșiruit cu exemplar profesionalism de către ceilalți repondenți ai anchetei Dumneavoastră.

P.S. Aștept cu nemărginită recunoștință remarcile ironice ale celor care – bineînțeles – nici ei n-au citit volumul propus de mine.

SIMONA SORA

Pentru mine, am scris-o de câteva ori, *Amor intellectualis* de Ion Vianu este cartea anului 2010. *Amor intellectualis* este romanul formării unui veritabil umanist, dar, în egală măsură, romanul căderii definitive a unei lumi în care idealul umanist era cu putință. E romanul căutării drumului propriu, dar și cel al distugerii sistematice a oricărei căi veritabile spre sine. E, într-un fel, povestea melancolică a iubirii pentru lumea veche (*amor veteris mundi*, principiul tatălui) și un memento pentru definitivă ei dispariție.

Mi-a plăcut mult cartea lui Radu Pavel Gheo, *Noapte bună, copii!*, romanul "generației X" (a decrețelor în sens larg,

spun unii, adică a celor născuți între 1967 și 1989); la poezie am mizat (și) pe noul volum de versuri al lui Sorin Gherguț, *Orice*, pe care l-am citit cu delicii în varianta electronică, l-am inclus, entuziasmată, în topuri ca să aflui apoi cu stupoare (de la Luiza Vasiliu care știe tot ce se întâmplă) că încă nu a apărut. Tot la poezie, *Versouri* de Anca Mizumschi mi s-a părut o carte a pierderii și rătăcirii, de un rafinement rar. Un roman foarte puternic este, cu siguranță, *Rădăcina de bucsau* al lui O. Nimigean, o carte neașteptată despre "chestiunile ultime" care m-a convins că există un serios reviriment al prozei autentice la noi.

LUIZA VASILIU

Scuze: Fiecare final de an mă ia pe nepregătite, pentru că nu sînt niciodată la zi cu lecturile. Mereu întârziată, mă străduiesc să recuperez, fac slalom printre liste, mai bifez câte un Cehov neștiut (moment în care am brusc o părere mai bună despre mine)

și ajung, cu chiu cu vai, la literatura română. Inevitabil, bilanțul de final de an e o dezamăgire în plus pentru viața mea de cititor.

Fapte: Adevărul e că în 2010 m-am molipsit de o boală gravă la Festivalul Poezia e la Bistrița. O boală care nu m-a mai lăsat să citesc proză decât dacă era scrisă de poezi și care mi-a trîntit în brațe o sumedenie de volume de poezie (de eseu nici n-am mai putut fi vorba). Așadar, romanele anului meu sînt *Apropierea* lui Marin Mălaicu-Hondrari și *Irezistibil* al lui Dan Coman. La poezie, m-am bucurat de *cartea Alcool* a lui Ion Mureșan, pe care o așteptam de pe vremea cînd *Cartea de iarnă* mă teroriza la seminariile din anul I. *Înămă* mereu a lui Gabriel Dalîș, *Metalurgic* de Radu Andriescu, *Nimic de Mircea Cărtărescu*, dar mai ales *Sebastian în vis*, o minunată jucărie poetică pe care-am văzut-o luînd formă sub ochii mei pe blogul autorului ei, Radu Vancu.

Concluzie: Se publică mai multă literatură română bună decît pot eu citi. Nu-i rău.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii școlilor, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

OROAREA DE VID

MIRCEA MIHĂIEȘ

De la debutul din 1984, cu *Vară indiană* (premiul Uniunii Scriitorilor), până în clipa de față Ioan Morar a publicat doar patru cărți de poezie. Cinci cărți fără fisură. În anul 2000 a fost din nou premiat de Uniunea Scriitorilor, pentru volumul *Șovăiala*. În 2003, *Nerușinarea* s-a bucurat de o primire critică foarte bună. Și totuși, numele lui nu figurează, decât prin excepție, în "tabelele" de sfârșit de an, nu e mai niciodată trecut în listele "numelor care contează" ale poeziei românești actuale. Și asta deși — sau poate tocmai de aceea — autorul e o celebritate. În mintea criticului literar român, "separația genurilor" funcționează cu aceeași duritate ca în secolul al nouăsprezecelea: n-ai cum să fii un poet profund, când ești un răsfățat al canalelor de televiziune și unul din stâlpii "neserioasei" publicații Academia Cațavencu!

Și totuși, Ioan Morar își confirmă, cu fiecare carte, statura de poet important, capabil să-și urmeze propriul proiect, indiferent de succesul în domeniile învecinate (e și autorul unui roman de super-clasă, *Lindenfeld*, și al unui spectaculos memorial de călătorie, *Cartea de la capătul lumii. Noua Caledonie: la un pas de paradis*). Un poet în egală măsură al observației ascuțite, convertită, printr-o străfulgerare stilistică, într-o serie de haiku-uri înlănțuite, dar și al unei viziuni existențiale transcrise aproape cu durere. Forța poeziei lui Ioan Morar transpune tocmai din această neașteptată coincidență a contrariilor: din abilitatea de a privi esențialul, caracteristică ochiului care descoperă, placată pe reticența mărturisirii. Versurile par, din acest motiv, aspre, dure, aduse la suprafață parcă împotriva propriei voințe.

Cenul poeziei scrise de Ioan Morar nu are în România nici antemergători și, după toate aparențele, nici emuli. E o poezie care vine dintr-o intensă experiență a religiosului (ceea ce nu înseamnă că e și religioasă), desfășurată într-un tărâm al primordialității pline de tensiune. Nu-i găsim prea multe echivalențe literare, dar ea are o asemănătoare capacitate de a descrie subteranele ființei pe care am găsit-o în filmele lui Bergman sau în capodopera lui Roberto Rossellini, *Francesco, giullare di Dio*. Viziunea e redusă la esență, scriitorul comunicând cu cititorul în scurte digresiuni decupate dintr-un discurs continuu, compact, pe care-l simți curgând, în spatele textului, egal cu sine, într-o sublimă monotonie.

Stilul digresiv are, în cazul de față, avantajul de a oferi distanța ideală față de cititor, de a-l face complice fără a-i pretinde și să fie familiar cu viziunea sa: "Ca un orb care și după naștere/ crede că mai trăiește/ în întunericul mamei sale// cred că/ «identitatea mea sunt ceilalți»/ și mai cred că viața mea/ e/ o mânășă de unică folosință// scândură pe care am stat/ ochi pe care i-am văzut/ gură pe care am vorbit-o/ cântec pe care m-am rostogolit/ n-are cine vă mai povesti sfârșitul// vreau pense/ vreau catgut/ vreau să facem un viaduct pentru sângele/ străin:/ va sta mult în întuneric/ (singuri cu adevărat suntem doar în anestezie/ sterilă cu adevărat e doar moartea)// adevărul se destramă/ printre minciunile cu care am copilărit// scândură pe care am stat/ gură pe care am închis-o/ întotdeauna/ sfârșitul îl povestesc/ ceilalți."

Intitulat *Ultima scândură*, poemul induce

atmosfera de urgență și moarte sub zodia căreia evoluează, de fapt, întreaga poezie a lui Ioan Morar. Existența nu e decât un salt scurt, între două forme de întuneric, o zbatere în necunoscut, o transă trăită prin procură ("identitatea mea sunt ceilalți") și sortită să nu facă altceva decât să-și "scrie" propria extincție, ca pe o rețetă a neantului. În această lume, de-un tragic uneori carnavalesc, conceptele ordonatoare s-au prăbușit ("adevărul se destramă/ printre minciunile cu care a copilărit"), astfel încât până și vocea mărturisitoare dispăre. Mărturia nu mai poate fi însă rostită, iar istoria promisă se topește sub presiunea dezintegrării eului confesiv ("întotdeauna/ sfârșitul îl povestesc/ ceilalți").

Căzând în pagină asemenea unui obiect greu, cu o răbufnire de energie scăpată de sub control, poemul e unitatea de măsură a unui discurs tragic, strangulat exact cât să se așeze în forme dinainte stabilite. Dar fărâmițarea nu e decât jetul scurt, plin de imagini percutante, prin care lumea se reface din haosul populat de nevrose și energii negative. Într-un univers dominat de legea numerelor mari, realitatea imediată e mai mult sau mai puțin aleatorie, o fragilitate ce-și controlează cu gelozie propria origine: "Ca o păpușă fragilă/ ascunzând la subțiori/ bumbacul pubertății// ca o ceață roșie/ care călătorește prin veacuri/ ca o răsplată/ pe care n-o va lua nimeni/ ca o perdea care ascunde/ toate plecările// ca o paloare adusă pe bani grei// Nu poți să mori prin comparație:/ Ca un scâncet putrezit în lumină." Cu alte cuvinte, destinul trebuie asumat, cu tot tragismul și precaritatea lui.

Poemele lui Ioan Morar au forța hipnotică a ideilor ce nu-și propun să se transforme în revelații. Ele se mulțumesc să fie rostite. Dar rostirea nu are nici un început limpede, nici un sfârșit previzibil. S-ar putea face o antologie a versurilor memorabile, însă ele n-ar spori cu nimic forța integralității poemului. Formulele "tari" cresc direct din trunchiul inform, parte a unei lumi ce există dintotdeauna și sigură de durabilitatea ei. Asemeni unei panglici ce se scurge printr-o complicată mașinărie de senzori, poemul se oprește în fața privitorului doar o clipă, cât să-i sugereze o poveste, să deruleze imagini din neașteptatul miracol la care a fost părtaş. Sensul versului e întotdeauna o curgere, transcrierea dubitativă a unui adevăr mai degrabă presimțit, decât cert:

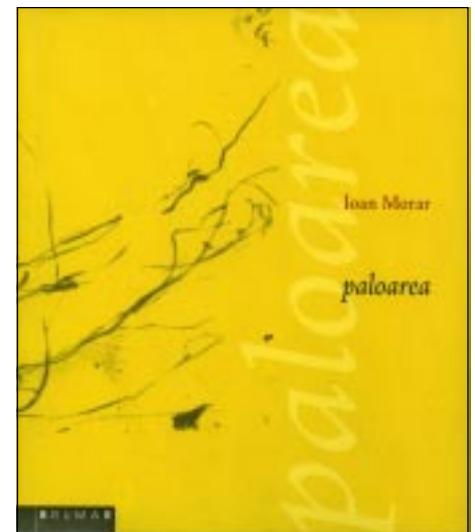
"Și fratele cui să mai fii/ Cu sângele care te-a cumpărat/ Ca pe ultimul dezmaț al inimii// Cu numele tăbăcit direct pe stern/ Și anestezicul tău puțin/ împărțit pe la străini:/ Durerea te așteaptă în/ toate/ paturile/ mai răspândit, dragul meu, mai răspândit// Mieroasă mai e vulpea destinului/ Mieroasă cu tine ca și cu puii ei/ Spune totul în cuvinte puține — înghite-ți limba/ ca și cum ai pleca departe/ Ca și cum ai petrece singur singur singur// O coroană pusă strâmb/ ar fi putut schimba lumea. Fleacurile/ Purtați-vă frumos cu ele/ Da, flăcările ne vor supraviețui/ Ca niște frați fără importanță// O coroană pusă strâmb nu există/ Cum nu există întoarcere între armă/ și glont// Mă uit în ochii tristeții mele:/ Ce-ai să te faci când vei fi mare?// Îngerul tău a răgușit:/ Spui frate, frate/ Și frate cu nimeni nu mai ești// Diferența nu se mai plătește."

În acest ton copleșit de uimire în fața

durii sunt scrise aproape toate poemele din volum. Ele par să existe de când lumea, iar rolul poetului se reduce la organizarea după o logică, la rândul ei, indusă de conținutul versurilor. Deși tematica se coagulează din semi-tonuri, creația propriuzisă are amploarea și adâncimea insondabile ale unui discurs scris pentru o orgă de catedrală. Din acest contrast — propriu poeziei lui Ioan Morar — ies efecte de-o admirabilă forță sugestivă:

"Nu se văd țevile și/ toate firele pare că sunt tăiate/ Ajungem la ușa liftului/ dar lift niciodată n-a fost// fiecare atamnă de inima sa/ ca de o promisiune incertă// Crăpăturile cerului/ de mii de ani/ Nu se mai văd/ De mii de ani/ ne vine înapoi numai fumul/ de la jertfele celor vechi/ Vițelul de aur/ E steaua cea mai apropiată// Telescoapele se umplu de-o apă străină/ Ninge și ninge/ cu dorințele altor trupuri// Și cum să nu fie/ nimic/ Acolo unde noi ne ducem/ Cu totul?"

Frica de moarte e, după cum se vede, una din categoria *horror vacui*. Nu extincția persoanei fizice provoacă spaima, ci implacabila certitudine a neantului, a opririi totale a inimii ("instrument poetic" căruia Ioan Morar îi dedică și în acest volum un tratament aparte). Organ suprem, plasat, în ordinea simbolică a poeziei, mult deasupra creierului, inima e centrul de comandă al întregului discurs poetic. Originea, ca și viitorul, sunt legate de zonele iraționalului, de un proces al devenirii care nu are nimic predictibil și, prin urmare, nu se supune logicii comune. Simplă iluzie, viața trăiește din paradoxuri ("lumina ne costă mai puțin decât întunericul") și din neobosita capacitate de a produce surse ale propriei angoase: "Mi-am tăiat părul și unghiile și le-am îngropat/ în pământ străin ca și când/ abia acum/ aș fi inaugurat ambasada morții:/ război nu va mai fi, trufie, da!// «În ranița fiecărui soldat se află un glont/ pentru un alt soldat// / eram dator de la naștere să strig/ dar m-au silit/ să mărsăluiesc zile în șir până-n locul în care nu vei mai fi.// Să te pierd era datoră mea/ «Pe scaunul de lemn din curtea cazăr-

IOAN MORAR

Paloarea

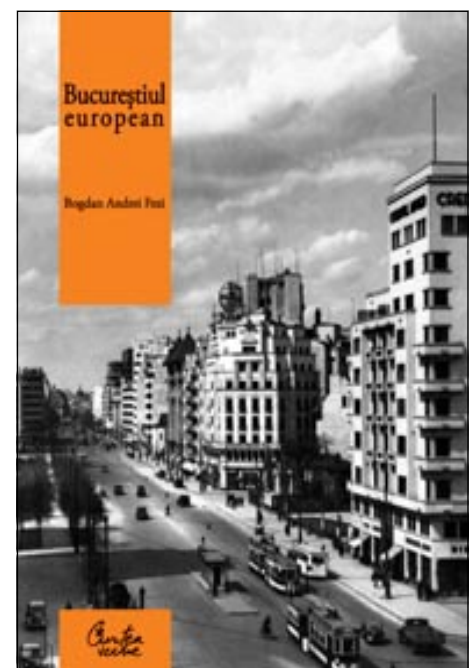
Editura Brumar, Timișoara, 2010, 70 p.

mii/ sub țacănitul mașinii de tuns/ de sute de ani/ au căzut în țărână păr și iluzii.»// Apoi, amestecate, șuvițele noastre au fost duse la groapa comună/ am să mă întorc, draga mea/ am să mă întorc// Trufia ne încolonează și dă tonul la cântec/ «Avem o țară, o datorie»// Să te pierd e datoră mea."

De-o tristețe copleșitoare, care trece în planul al doilea orice considerente de natură ontologică, poezia din acest volum ne înfățișează partea contra-impnică a creației lui Ioan Morar. E o poezie născută din lipsa de apetit existențial, din forțarea limitelor omenescului. Autoscopică, ea îl proiectează pe autor la înălțimea dureroasă a celui care a făcut toate sacrificiile și, înțelept, știe că ele nu merită a fi făcute. Durerea primordială și deprimarea de după toate experiențele-limită sunt muclea subțire pe care vibrează, preț de câteva secunde, moneda cinică a vieții. Ea poate fi ignorată, dar nu poate fi uitată ("o imagine din care nu mai plecăm"), pentru că logica poeziei este, adeseori, mai puternică decât logica existenței.

Însoțită de desenele lui Constantin Răducan, ca într-un dialog între sensibilități ce evoluează în limitele unei disperări asemănătoare, *Paloarea* lui Ioan Morar e un excepțional document poetic ce vorbește despre viața fără de moarte a obsesiilor vieții și morții.

NOU la CURTEA VECHE

EDITIA CRITICĂ COMPLETĂ ELIADE?

E. CIURTIN

"Nu știu încă bine ce ești, dar știu ce enorm capital de posibilități ai".

NOICA către ELIADE, la 24 aprilie 1936 (Yoga era "în teacuri").

"Cât sunt încă în viață, nu se poate face nimic. După aceea, vom vedea..."

ELIADE către NOICA, la 10 martie 1974, despre editarea operei lui în România¹.

Dacă Eliade s-ar fi născut undeva în provincia germană, am fi răsfoit în chiar momentul fondării Institutului de Istorie a Religiiilor al Academiei Române, la toate seminariile, acele prime 50 de volume din *Opera completă* editate critic, auster și aromat, egal și stenic, definitiv. Am fi văzut – în scrierile germanului cu pricina – expresia sedimentată, ospitalieră și convingătoare a unei împliniri. E în destinul celor care și-au marcat într-un fel sau altul veacul să fie vizitabili într-un corpus complet și competent alcătuit, între prospețimi acute și muzealizarea inevitabilă, dar știutoare, tonică și eficace. Ca să știm de unde venim.

Undeva în provincia germană? Nicăieri nu pare mai probabil decât în țara tuturor edițiilor și filologilor. Dar prima ediție Eliade demnă într-adevăr de acest nume a apărut, antum, în Japonia, o țară modernizată galopant de modelul german, arzând grupe de etape una după alta. La București însă... E aproape imposibil în România să depășești dimensiunile biografice ale unui fizic timpuriu și avar cu scrisul, ca să mai speri că ediția reverenței locale va surveni în primul secol după. Ne biruie fără întrerupere tehnici arhaice de stocare și tratare a informației care aduc a neolitic, împănate în rest cu supradoze de evanescentă. Balade fără număr lipsite de ritualul construcției, cu mari discontinuități, cu surpări ontologizate, din când în când, atunci când cineva, totuși, se mai încumetă. Știm de la folcloriști cât le-a trebuit chiar și cimiliturilor să se familiarizeze unele cu altele într-un corpus adecvat, semn – probabil – că nici dimensiunea majoră, nici mai trivialul șugubăț nu fac casă bună cu ediția critică completă și instrumentele de lucru care durează.

Dacă cineva își va lua vreodată munca terțiară de a recompune istoria traducerii, publicării și receptării lui Eliade în România post-decembristă ar putea vedea cum a domnit deseori, cu puteri discreționare, confuzia. Pricinile faptului acesta, la fel de ades recunoscut, au toate polivalența lor. Dar nu va fi în sarcina acestor rânduri să le numescă, eventual explice. E totuși limpede că de la eșecuri am porni. De la exercițiul infantil la formidabile lipse de fond colmatând abundent, mulți și multe au abuzat, pur și simplu, de numele unui cărturar cu care nu aveau mai nimic în comun. Needitat competent, absent din Universitate cu tot cu disciplina, Eliade a părut în toți acești ani, în două decenii, un autor bun pentru orice editor și pentru toate editurile. Inflația de contribuțiuni exegetice a galopat și ea, așa încât toată lumea a scris și vorbit despre, confirmând că românul cult se pricepe nu doar la celelalte sporturi naționale, ci și la oina implicită a unui encicloped eclectic căruia i-a reușit postum performanța de a reuni cele mai multe perechi de contrarii: de formare, de pricepere, de gust. Totul a fost cel puțin o dată încălcat, și în cel puțin două sensuri: ale specialității în adulare și ale competenței în raderi. Un florilegiu scos cu tot cu context din productivitatea contagioasă a contrasensurilor ne-ar arăta, amar și irezistibil, tenebrele nepătrunse ale neafării în chestie și aflării în treabă. Naționalitatea, desigur, intrigă cu intervenția ei aici, pentru că a fost și mai e încă un argument ca să procedezi altfel. Foarte pe scurt, toți s-au servit de numele lui Eliade și au omis să-l servească în ceea ce era prioritatea. Bun, știm că asta se întâmplă în acest context de totdeauna și cu orice competențe, bunăvoințe, instituții. S-a discutat mai mult dacă Institutul nostru să se numească

sau nu "Mircea Eliade" decât dacă acest Institut are, la start, unele datorii față de patronul eventual. Ca lucrurile să se schimbe trebuie un impuls, și unul convingător până la generalizabil. Dacă nu, la fel: trebuie să recunoaștem clar și cinstit ce abandonăm, de ce, dacă nu o facem cumva definitiv. Cred că aceasta e conjunctura în care ne găsim.

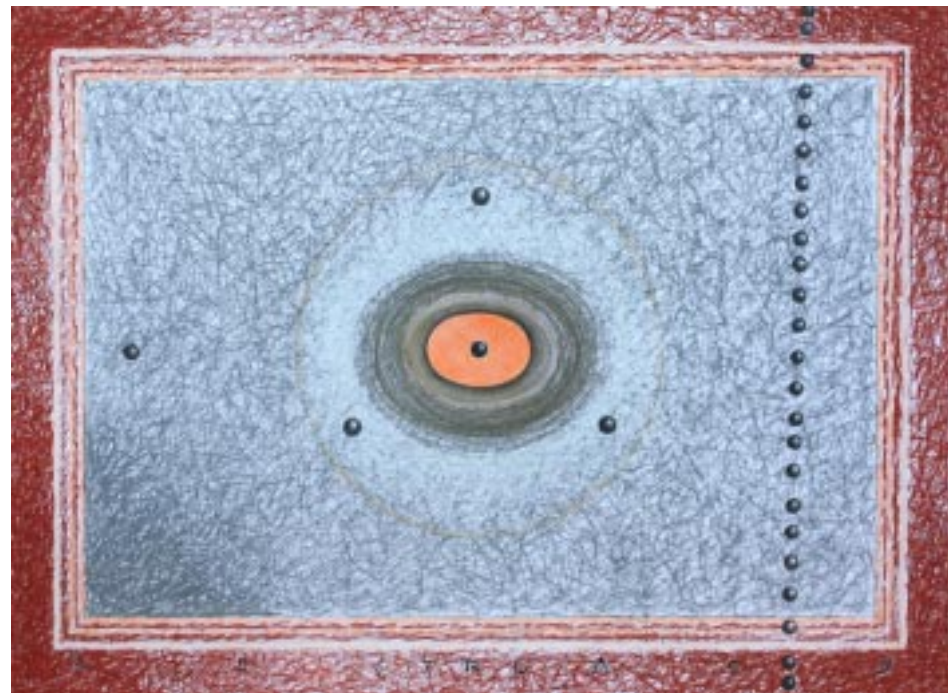
CENTENAR CLASA A II-A

Idol aperitiv, brand cultural transparent, erou cultural planetar sau pur și simplu, mai nebulos, "român mare", Mircea Eliade și-a suportat centenarul fără să fie clasat. În sens biblioteconomic local, firește. A început să fie mistuit, în schimb, de șuetă, eșantion, zigzag și tabloizare. Idol, brand și "mare", părțile – și fragmente din părți ale părților – i-au precedat, oricâtă ameteală le-ar fi desprins și lipsit de vreo jenă, întregul. Centenarul l-a surprins prea puțin tratat de descompunere.

Centenarele sunt o figură culturală destul de rigidă, anemică sau împovăraătoare. Ca orice ceas stat la fix și exhibit virginal prin vitrine, nu inspiră cine știe ce încredere. Depinde mereu mai mult de cine îl sărbătorește. Credem, în felul nostru, că tot ce e polivalent în sistematic poate fi aținut cu multilateralitatea curentă în împrăștiere. Mulți au recomandat "noi Eliazi", mai puțin istoricii confirmați ai religiilor din generația academică, universitară și publică impusă după Eliade. A îndrăznit cineva, sprijinit de achiziții comparative unice, o deprovincializare metodică? Nici o problemă, într-o clipită istorică i se poate provincializa opera științifică în întreg, din patriotism pesemne, cu toate ardențele jurnalistic. Nu știm, nu vrem, nu putem altceva. Pentru noi, însă, a aderat mai degrabă la "neam", la legionari, la Nae, nu la cele câteva zeci de mii de volume cu care s-a hrănit, indiferent de continent (nu e hiperbolă, ci descripție sumară).

Mai întâi, "opera lui Eliade" e, pentru comentatori, un amestec confuz, iar cristalizările posibile fie n-au avut ecou, fie sunt amânate indefinit. Cu un întreg raft în minus sau în plus – recuperări ale ineditelor și reconstrucții tematice comparative – autorul pare a rămâne același, generic precum productivitatea folclorului. Arhipelagul literar e mai puțin cețos: literatură totuși avem, avem și felurite istorii ale sale, iar Eliade ajută, căci și-a adresat producția în principal celei române. Însă e limpede că Eliade n-ar fi avut rezonanța internațională de care a auzit oricine dacă nu ar fi avut competențe precise în istoria religiilor Asiei, Americilor și Australiei, ca și în toate (în cazul său și al altor câtorva generaliști și comparațiști: în toate) problemele majore din istoria disciplinei. Și există o singură disciplină care, scoasă din istoria operei lui Eliade, ar lăsa o foarte comod mediocră și flască: istoria religiilor. Ca autor ține și va mai ține izolat în coordonatele istoricului religiilor. Ca orice altceva, Eliade nu ar mai avea decât monumentalitatea mormanului.

Când o ediție – nu critică, nici științifică, nici completă, și nici măcar una care să-și dezvăluie din capul locului principiul și planul – se oprește la 1928, când Eliade pleacă în India la 21 de ani, te întrebi cât de adolescentă e totuși cultura care l-a produs, lansat, susținut și chiar, foarte parțial ce-i drept, format. A trebuit să vină un cercetător german, Hannelore Müller – din nou un străin, dar de data asta după 2000 – ca să descopere la București, în ziarele interbelice, "noi", și multe, articole de atunci pe care *nimeni* nu le consultase și încadrare în operă și exegeză vreodată. Și-a susținut și publicat o teză tocmai cu istoricii religiilor Kurt Rudolph și Rainer Flasche, dar nimeni nu i-a frecventat comentariile la București. Sunt deja câteva zeci de exemple asemănătoare, și totuși efectul lor posibil nu e presimțit. Nici posibilitatea de a-l reuni în beneficiul lui Eliade, prin colaborarea directă și susținută la munca de editare.

ȘPALTUL ȘI MARMURA

Centenarul pe care l-am traversat și-a arătat clasa nud cu promisiunile unui echinox lăutăresc. Oficialitățile sectorului 2 au dispus instalarea unei plăci memoriale în vechiul lui cartier, la răspântia celor trei străzi: fosta Melodiei, fosta Domniței/actualul Hristo Botev, și actualul Bolintineanu, acolo unde familia, până în 1935, a avut două proprietăți (pe cea din Bolintineanu o închiriau). Săltăreț și omniprezent, inimaginabilul se ițește chiar și într-o inscripția cu fix șapte cuvinte. Căci placa e greșită. Când textul unei pietre memoriale e greșit nu se va mai gândi nimeni la opere complete: devine complicat să-i parcurgi un singur op de la început la sfârșit. S-a găsit careva deopotrivă mai deștept decât autorul centenar și foarte dispus să-l amelioreze. Eliade centenar a devenit – dintr-un simplu condei, proaspăt înmărmurit – "scriitor și filosof al religiilor". Inconștientul care colectează tot eșecul în această incertă materie ("a religiilor") s-a gândit, poate, că "istoric al religiilor" – sintagmă în care genitivul nu face sens giratoriu – nu e suficient. Că, post-mortem și fără discuție, Eliade merită nu doar placa, ci și – românul e recunoscător, ospitalier, cumsecade – o oareșicare avansare. Nu are absolut nici o importanță cine a avut ideea. Contează doar lunga aprobare la care a predispus: ea solicită tacit permis de demolare. Ratificabil, dacă nu în Ilfov, în Bengal și Illinois. Diviziunea muncii și istoria tuturor științelor umane devin neputincioase: la Paris se va republica așadar (a se reîncepe din 1880) *Revue de la philosophie des religions*, University of Chicago Press și-a irosit aproape o jumătate din centenar neînțelegând să editeze, în fapt, *Philosophy of Religions*, iar încăpățânata *International Association for the History of Religions*, abia venită o singură dată și la București, și-a scrântit trecutul pe fosta Melodie. Suporterii centenarului clasa a II-a sunt scufundați cu osârdie în *Tratatul de filosofie a religiilor*, ca să treacă – neapărat european – la *Filosofia credințelor și ideilor religioase*. Ieremia Gh. Mircea are, orice s-ar spune, un destin aparte. A trecut confuz un secol, a venit bălbăit și marmura. Ce nu survine niciodată – n-a fost să fie: Românie în eternitate – e minutul devastator de rușine.

Și nu putem vorbi nici măcar de un minut regenerativ. Nu există nici o garanție. Poate că deja clasa a II-a a fost trecută, ca mai toate destinele baștinei, la o formă sau alta de "împlinire". Eliadesca inaptitudine la eșec e o specie pe cale de dispariție sub diferite urale parohiale.

NEAJUNSURILE

Dar nu e deloc în intenția mea să spun că stăm azi așa cum stăteam acum 10-15 ani. Și nu e vorba numai de editarea lui Eliade, ci și

de Culianu și de oricare studii relevante de istorie a religiilor. Iată, din 1993-1994, mai întâi la Nemira, apoi – și mai ales – la Polirom, editarea lui Ioan Petru Culianu e o *prezență*, și-a recuperat un firesc ilizibil totuși în datele startului. Există ediții bune (toate) și chiar foarte bune, cum e cea făcută de Eduard Iricinschi la cartea despre Hans Jonas, cu o postfață istorico-religioasă completă și actuală, sistematică și erudită, și care limpezește. (E drept, nimeni nu a scris competent despre acest volum din 2006, din câte știu, în presa culturală; dar datoria unui tânăr studios al istoriei religiilor e acolo, prezentă, îndeplinită). De altfel, doar în ediția Culianu a apărut și corespondența lor.

Apoi, din varii temeuri, toate de recapitulat, toate de constrâns să intre în zodia raționalului perfectibil, nu suntem nici în situația de a ochi neajunsurile. Nu subestimez oceanul deșert care cascadează perspectiva eșecului, fie el complet, sau parțial, sau punctual. Nu se poate ignora gustul slab, anemic pentru munca metodică, exhaustivă și lipsită – demonstrabil, pe fapte – de trauma provincialității. Colectiv, funcționăm după un metabolism ale cărui hachițe le-am putea rareori metaboliza. Nu suntem așezați. Rar facem ce promitem că facem. În plus, tot promitem: influența politicianului asupra intelectualului e, aici, covârșitoare.

Dacă asociem numele lui Eliade și ideea operei științifice editată critic și exhaustiv, nici n-ar mai trebui să tolerăm pleoaria printre exercițiile retorice. Nu mai e de fapt nimic de demonstrat: pentru că Eliade, în calitatea sa de autor savant, își are opera, iar noi nu o cunoaștem, nu o putem parcurge decât fragmentar și superficial. Dar nu toată lumea e convinsă, iar la București trebuie câteodată demonstrată evidența și aparat indubitabilul. Totul e de făcut, sau e de refăcut. În plus mai trebuie demonstrat că așa ar sta cu adevărat lucrurile.

Ne aflăm în situația aberantă, și nesemnalizată cum s-ar fi convenit, în care nici un fond public de bibliotecă din România nu conține – e cert, ar putea verifica oricine – *totalitatea* scrierilor lui Mircea Eliade. La fel de inacceptabil e să nu ai fișierul complet chiar neavând (încă) toate cărțile și articolele. În care bibliograful harnic să nu înmulțească analfabet numărul cărților doar pentru că titlul unora e în limbi pe care nu le cunoaște, și nici un fișier atât de nesistematic încât articole devenite clasice să fie polilocalizabile prin cuprinsul singurei bibliografii în română, cu neglijențe pe care cel mai tânăr corector onest le-ar fi înlăturat. Cum să se fi angajat cineva la asemenea întreprinderi devreme ce la noi e mai simplu să-ți rafistolezi un CV decât să pui cap la cap elementele unuia internațional și atât de hotărât?

Surpriza că nimeni, desigur, nu face nimic, că inițiativa lipsește, e la fel de anormală pe

cât elefanții roz ai lui Wittgenstein. Nici nu mai e, și de mult, o surpriză. A devenit un blazon negativ, o împotmolire parcă jinduită, o tot mai definitorie oboseală. Nimeni, în România, nu a parcurs tot Eliade. E eventual dramatic, pentru că observația - și ea foarte verificabilă - nici măcar nu trebuie să ia în calcul calitatea lecturii, competențele, continuitățile. Entuziasmul - a cărui istorie culturală ne scapă deseori - a fost generat fluvial, la începutul anilor '90, dar de canalizat și rostuit s-au ocupat foarte puțini. Apoi a dispărut pofta, chiar și în forma ei de polemică vorace (căci ne civilizăm și traducem asta undeva între lehamite și atenuare), iar uitarea, un animal uriaș, teribil de suplu, prăduiește. Asta nu va însemna însă că nu avem cultură, personalități, convingeri. Ba avem cărțurari care mai scriu abia la ziar și jurnaliști care desfășoară opuri, și mai avem foarte mulți profesori acum cu adresa în Europa care nu au dat vreun examen veritabil vreodată, nici cu elevii, cu studenții, cu doctoranzi - și mai ales nu cu ei înșiși. Istoria contemporană, cu oricâte demerite, ne susține suficient în limbajul propriei incompetențe, din care plutim fără nevroze către coterii, aranjamente mici și rotirea pe loc, dincolo de busuioac. Organul cultural cel mai răspândit a devenit cotul: recomandarea românească pentru presocraticul acela care onora mâinile e să privească cu atenție spre antebrațe. Tot ce e plângere culturală cu sughiț - că nu am avea pornind de la ce să (re)construim - e straniu invalidat de elocvența amuțită a posterității: o ofertă irezistibilă de a continua necontinuată deloc. Firește, cum am face-o, dacă mai întâi nu vrem să și învățăm. Din acest punct de vedere tocmai nu ne vom mai da la barometre de incidență a culturii românești în lume, în aerul rarefiat al referinței universale în care abia am mai trimis ceva piatră, culoare și portative.

Dacă n-aș fi asistat la discuțiile bucureștene despre Eliade, cu mulți și cei mai variați cu putință, n-aș fi înțeles nimic din simplul scris, sau din absența lui, și nimic despre imperturbabila pofță comunitară de a-l transforma într-un oral, de a-l orna cu folclor, a-l reduce la șarjă, bătă și celelalte instituții levantine care preced adorabil Cucuteniul. Ne-a trebuit un Eliade numai bun să încapă în poanta cu iz internațional, zvonul precar, prefața ciuntă și lansarea repetitivă. N-am surprins decât un fir melodic - slab, monocord, repetitiv - uitând că necesitatea unei ediții critice complete ne aduce în fața adevăratelor probleme majore ale orchestrației.

Variațiile - de competență, intenții, structurare - pe care le-au înregistrat diferitele volume Eliade după 1989 ar fi definit orice proiect de ediție critică completă. Oricum, caracterul hibrid, inegal și nelegat al publicării solicită o examinare critică profundă și imperturbabilă. Dacă redeschidem "edițiile" - simple titluri Eliade în fond, lăsând deoparte minoritările excepții - de la începutul anilor '90 apărute la edituri care au și dispărut imediat vom vedea că zeci de proiecte editoriale din foarte multe centre culturale au folosit fără scrupul un nume mitizat, forțat să se reprezinte înfim și stricat, ca *împotriva* ansamblului operei. Eliade însuși a reproșat tuturor celor interesați să-l traducă și să-l publice în România anilor 1960-1980 că nu așa ar trebui procedat (oricât aducea autorul însuși, la un moment dat, cu un anume domn Fărămă). Un exemplu fără greș e o carte atribuită lui Mircea Eliade și intitulată (ca și cum titlul era vacant) *Yoga*, într-un foarte suspect binom Noica-C. Barbu (cf. coperta a IV-a), apărută în 1991 la editura craioveană "Mariana". Un pur record de incompetență, încropeală și înșelăciune. Mult mai grav e însă opțiunea de ansamblu pe care au luat mulți și diverși editori: aceea de a intitula cu de la sine putere și fără un argumentariu convingător zeci de cărți care nu au existat și nici nu pot exista. De ce *Arta de a muri*, *Biblioteca Maharajahului - India II*, *Erotica mistică în Bengal*, *Împotriva deznădejzii*, *Lucrurile de taină*, *Maddalena*, *Taina Indiei* - ca să ne rezumăm la câteva, alfabetice? Și cum libertatea tuturor titlurilor în română care nu se adecvează, când nimeni nu a stabilit încă lista completă a tuturor titlurilor

pe care Eliade *ar fi vrut* să le dea? Nu corespund - au sumare deseori aleatorii și schizofrenice - dar nimeni nu pare răspunzător. Ne-au obturat imaginea directă a operei, care nu survine fără îndelungi reveniri la toate textele și fiecare context precis, la repetiții, variante, schițe și celelalte vase comunicante.

PĂCATELE BIOBIBLIOGRAFIEI LUI M. HANDOCA

Apărută în trei volume la Ed. "Jurnalul literar" în 1997, 1998 și 1999, *Biobibliografia* lui Handoca este cel mai complet instrumentar bibliografic referitor la ansamblul vieții și scrierilor lui Eliade. Nimeni însă nu i-a făcut o recenzie critică, între altele pentru că nimeni nu a colectat atât de mult și divers din producția - cu diferențe de Himalaya și Mare Moartă - a exegezei secundare și terțiare. Colectat e totuși și maximul verb editorial. Grav în orice bibliografie și cu precădere în aceasta e să confunzi atâtea planuri, când responsabilitatea bibliografului o precede pe cea a editorului, și poate determina opțiunile cititorilor.

Am lucrat cu aceste volume, cum au făcut-o destui, încă de la apariție. Nu e simplu să le detaliezi defectele, însă ele nu pot fi nici trecute sub tăcere. Această *Biobibliografie* - cu trei versiuni de titluri pe copertă și pagina de gardă - nu e instrumentul adecvat pentru construcția definitivă a unei ediții de Opere. Într-un sens pe care nu-l pot detalia acum: *nu reprezintă opera*; nu asta, mormanul așa hirsut și repetitiv, e opera (când e mult recitată și comparată). Trebuie mai întâi desfăcută și refăcută *Biobibliografia*, corectată masiv și completată deja cu un deceniu de exegeză, foarte bogat de altfel, la fel de inegal și puțin cunoscut în România, și abia apoi știut ce e de editat, parțial și cum. În condițiile în care nu se cunosc, recunosc și corectează *miile, zecile de mii de greșeli de tipar*, cum poți crede în vreun "nou umanism"?

ELEMENTE PENTRU O DEZBATERE

Institutul de Istorie a Religiiilor nu ar putea avea nici căderea, nici conjuncturile, nici competența pentru a propune un Eliade *exhaustiv* editat critic. Din fericire, nu avem și nici nu ne propunem să angajăm literatori. Dar le-am putea da un exemplu nu incomplet, ci delimitat de obiectul cel mai influent al operei.

O ediție critică și completă e un act colectiv și durabil de respect, aplicație și neutralitate. Îndrăzneala - dacă e să fie cea veritabilă - vine aici înaintea acribiei, iar bunătața, stadiul sativic indispensabil, derivă din racordul întregului rezultat la contextul operei - centenar și internațional - și la contextul local actual. Ar trebui făcută cu vârsta acestor studii azi față de marea reușită a vârstei de ieri, care nu are încă nici o soluție veritabilă de conservare. Deși un prim *Reader*, în două volume, a apărut în 1975 (Wandell C. Beane, William G. Doty eds., NY, Harper Colophon Books). Deși s-au căutat și descris gramatic și dicționare românești pe trei continente din pricina lui?

Partea post-1945 asigură tot ce și-a propus, la înființare, Institutul nostru. Întreaga parte anterioară ar trebui chiar tradusă (în engleză). De trei decenii se speră, s-a așteptat asta. Nu știm peste încă două pe cine va mai privi și interesea de fapt. Ar trebui căutați cei care ar dori să controleze mai adecvat structurile unei opere, să departajeze molozul de aliniamentele generale, să opereze - într-un cuvânt - cu întregul și cu biografia constituirii lui. Întreaga arhivă de la Chicago va fi accesibilă abia peste câțiva ani, însă Biblioteca Joseph Regenstein a comunicat deja (online) dimensiunile și compoziția.

Se întâmplă că *Testamentul unui eminescolog*, lăsat cu atâta dragoste nu știm cum formidabil de exactă de Petru Creția, are soluții ferme și durabile și pentru Eliade. Dacă ne-am lua grija să le traducem în cadrul planului exhaustiv și să le aplicăm cu o consecvență care să nu facă de râs un asemenea învățat. Este de neînchipuit cât se poate învăța dintr-o asemenea carte. Iată-l pe Petru Creția, despre G. Călinescu (*Opera lui Mihai Eminescu*):

"Cine și-a asimilat-o și nu este bântuit de fanatisme paranoide dobândește un lucru care la puține cărți se dobândește: *incapacitatea oricărei regresii în stadii mai vechi ale demersului critic*" (subl. P.C., 2000, p. 227). Nici o carte "despre" Eliade nu îndeplinește această funcție hotărâtoare. Dar în *Ultimul Culiuan* Horia Patapievică a demonstrat deja, cu o formidabilă coerență, la ce rezultate ajungi dacă îmbrățișezi simpatetic un astfel de întreg, care are mize mult dincolo de specializări. Apoi, în privința lui Eliade, eșalonând fundamentele într-o problemă care ne dă măsura dezlănării colective, ar trebui văzut cine a pledat cel mai bine. Chiar intelectualmente numai, rezultatul anchetei ar fi dezastroos. Căci ar arăta cum - reunind ce trebuie: înălțime, justete, demers - cel mai mult a făcut Noica. Vechiul și bunul prieten. Atât. Înconjurată de inombabile inamicități greșite, opera lui Eliade pâlpaie exclusiv în cumpăna prieteniei? Ar fi un precipitat al favorilor ei? Sau, dacă nu, atunci - ce?

PROIECTELE ABANDONATE.

Am încercat mai demult (*Ideii în dialog*, martie 2007) și aș încerca din nou să atrag atenția sistematic asupra zecilor de proiecte abandonate. Probabil că sunt peste 150 de titluri anunțate de-a lungul a 60 de ani. Recapitulând încă o dată trei cincimi din întreg, vedem că majoritatea acestor abandonate aparțineau proiectelor literare și eseistice, și că - indiferent de gen - o altă majoritate e cea a proiectelor-foetus cu referire fie la perioada bucureșteană inițială, fie, în ansamblu, la probleme ale culturii românești. Va recunoaște oricine că una e proiectul literar avortat, și alta proiectul științific migrând deseori camuflat sau hibrid, măcar o perioadă și raportându-l la prima lui fizionomie, înspre alte proiecte. Fără a cunoaște în prealabil și în toate amănuntele resursele și procedeele lui Eliade nu putem clădi un proiect de editare.

Într-o scrisoare din 2 aprilie 1976, Eliade schițează un plan al operelor sale complete, în 26 de volume. Ultimul trebuia să includă și *Scripta minora*, y compris ceea ce el însuși numea *lucrări abandonate*. Toți cei care l-au citit știu că, din când în când, proiectele au debordat, lăsând în urmă și lucrări neîncheiate, dar cândva, multă vreme sau o singură dată anunțate. În 1976 numea, cu titlu de exemplu, patru din cele mai importante, după care adăuga un "etc." necesar planului. Cred că ar fi utilă o incursiune în acest etc. specific, durabil, fatal. Iată unele din titlurile cele mai importante:

1926-1927, apoi 1942: *Introducere în istoria religiilor*.
1927: *Introducere în buddhism*.
1927: *Spiritul asiatic*.
1927-1928: *O istorie comparată a misticii*.

1929: *Cărți reprezentative în viața Asiei*.
1929: *Superstițiile Europei moderne (Crepusculul inteligenței)*.

1930: *Critica a conceputului de cauză în buddhism* (la origine: un curs).

1930: "Fiziologia și anatomia sistemului nervos în Yoga".

1931: "Studiu asupra spațiului și acusticii (mistice) în gândirea indiană". (Și subiectul a fost puțin tratat de atunci încoaace.)

1930-1934 *Itinerariu critic al culturii românești*. (L-am comentat în ediția Honigberger.)

înainte de 1934: *Manual de introducere în tehnica și voluptatea cititului*.

1934-1935: *Introducere istorică în problema mântuirii* (la origine: un curs).

1934-1935: *Lexique technique de la mystique hindoue*.

1934-1935: *Linii de orientare în istoria religiunilor indiene*.

1930-1943: *La Mandragore. Essai sur les origines des légendes*. Paris-Bucarest, Geuthner-Fundațiile Regale, cca. 300 pp.

1937-1938 *Originile agriculturii*.

1938 *Introducere în istoria buddhismului*. Ultimul curs la București.

1939 *Omul ca simbol*. (Partea istorico-religioasă: Mircea Eliade; partea filosofică: Tudor Vianu).

1940 și după: *Anthropocosmos*.

1942: *Symbole, mythe, culture* (studii de filosofie a culturii).

1942: *Introducere în istoria religiilor indiene*.

1942: *Muntele magic* (eseuri).

1945: *Introduction à l'étude du Yoga*.

1947: "o veche ambiție a mea: să scriu într-o zi o Metafizică și o Etică utilizând exclusiv documente din civilizațiile primitive și orientale".

1950 un studiu despre întreaga operă a lui Stig Wikander.

1952 *Introduction au tantrisme*, "Documents spirituels", ed. Jacques Masui.

1953 *C. G. Jung et la mythologie de l'âme*, după 1956 *Mythologies de la mort*.

Le symbolisme du centre.

1962 studiu despre pasărea "activă" și pasărea "contemplativă" din reprezentările Arborelui vieții.

1964 *Eseu despre cultura românească între 1920-1940*.

anii 1970 *South American Religions*.

1973 *Les Ionesco. Essai sur l'histoire et le destin de la culture roumaine*.

1978 "o serie de mici monografii despre etnologia și folclorul religios român, situate în perspectiva unei istorii universale a religiilor". Vezi și planul din prefața (1978) la ediția română *De la Zalmoxis la Genghis-khan*.

Continuare în pagina 31

CUM VĂ PLACE

ALEXANDRU BUDAC

Primul lucru care m-a impresionat când am început să citesc *Cartea întrebărilor* a fost iscusința Ioanei Pârvulescu de a-i pune la dispoziție cititorului un câmp foarte generos al posibilităților de lectură. Conceput sub formă epistolară, volumul poate fi considerat și o colecție de eseuri. Dacă însă te grăbești să-l parcurgi ca pe o antologie de publicistică (textele au apărut inițial în *România literară*), riști să nu te bucuri de rafinata manieră de a practica un gen de critică literară pe cale de dispariție. Întrebările adresate unor prieteni, cunoscuți, colegi, foști profesori, critici literari, studenți sau muzicieni se dovedesc, fără excepție, la fel de provocatoare și pentru publicul fără chip, căci autoarea și-a propus să nu excludă pe nimeni de la festinul literar. Exercițiile de admirație tănuiesc adesea un miez polemic, dar rămân întotdeauna calde și sincere, niciodată stridente ori pedante. Fără să recurgă la piruete prolixă, Ioana Pârvulescu alege sigur expresia limpede și reușește ceea ce o bună parte dintre scriitorii noștri de azi încearcă din răspuțeri, nu cu prea mult succes: să-ți se adreseze. Născută din dragoste pentru lectură, dedicată cititorilor pasionați, amatori de delicatose filologice, *Cartea întrebărilor* îi va prinde în mreje și pe istoricul literar, și pe teolog, și pe filozof.

O altă calitate remarcabilă a scriitoarei Ioanei Pârvulescu este abilitatea de a evita locurile comune. Nimic nu poate fi calificat drept banal sau obosit în demersurile ei, iar acest lucru merită cu atât mai mult admirat, cu cât interesul îi zăbovește îndelung asupra acelor scriitori și cărți de pe care nu mulți ar mai avea răbdare să scuture praful. Entuziasmul pentru climatul cultural românesc din secolul al XIX-lea și de la începutul veacului următor o ajută să descopere sensuri inedite în gesturile și cuvintele unor oameni valoroși cărora nu le mai găsim locul în preocupările și memoria noastră. Cred că aici s-ar putea căuta și sursele venerației pentru limba română aleasă. Deloc afectată sau desuetă, exprimarea Ioanei Pârvulescu are o vibrație retro șic, atât de necesară într-o lume unde limbajul suferă o continuă brutalizare. Mai mult, autoarea își acordează stilul în funcție de destinatar. Confesiunea intim-prietenească e însoțită câteodată de tachinări amuzate, curiozitatea se manifestă cu neastâmpăr intelectual în scrisorile dedicate specialiștilor din alte domenii decât cel literar, inflexiuni nostalgice răzbat din cuvintele adresate foștilor profesori, explicațiile articulate didactic (dar cătuși de puțin didacticiste) se îndreaptă spre studenți, iar criticii literari sunt invitați politicos la recitare și taifas. Alcătuirea cărții și menirea ei, intenția cu care a fost scrisă – "Orice mi se va părea că reușește să creeze bucuria lecturii va deveni subiect al acestor pagini", mărturisește Ioana Pârvulescu chiar la început – nu-ți garantează doar câteva ore reconfortante, ci te supun unui anamnezis: ne-am înconjurat, mai ales în mediile așa-zisilor "cititori profesioniști", de atâtea teorii, jargoane, lest academic și patimi ideologice, încât am uitat de ce deschidem cărțile.

Cele mai multe dintre scrisori au un subtil caracter aprotic. De pildă, în paginile despre Maiorescu, autoarea insistă asupra

caracterului generos al fondatorului *Junimii*, îi apreciază flerul critic, rolul formator într-o perioadă când România făcea încă primii pași spre modernitate, îi identifică prietenii sinceri și detractorii cei mai feroce, însă întrebarea adresată colegilor de breaslă – "Mai avem azi un Maiorescu?" – nu se referă doar la necesitatea de a-l recupera pe cărturar. După decenii întregi în care contestarea și invecivă au fost regula, discernământul nostru a avut de suferit și, odată cu el, a rămas viciată și capacitatea de a admira. Așadar, chiar dacă avem printre noi oameni altruști și decenti precum Maiorescu, s-ar putea ca nimeni să nu-i vadă. Tot neliniștitoare se dovedește și întrebarea pentru Vlad Zograf, fizician convertit la dramaturgie. Pasionată de teatrul lui Mihail Sebastian, Ioana Pârvulescu ar vrea să primească un răspuns ferm, profesionist, privitor la felul cum *Jocul de-a vacanța* a rezistat trecerii timpului. Ca și în cealaltă scrisoare – unde se strecoară la un moment dat o dilemă nostimă: ce a zburat mai întâi pe fereastra trenului, pălăria domnului Goe sau pălăria lui Maiorescu? –, detaliile ce fac posibilă nenumerarea expeditoarei te țin cu sufletul la gură. Aici, Ioana Pârvulescu identifică mai întâi etapele genezei literare a personajului Ștefan Valeriu, apoi reflectează asupra autenticității dramaturgului Sebastian, și, fără să tragă o concluzie hotărâtă, încheie convingându-te că un personaj așa de bine modelat după personalitatea atorului nu prea avea cum să fie afectat de trecerea anilor.

Timpul și uitarea sunt invocate și în scrisoarea îndreptată către Rodica Zafiu. Punând jurnalul lui Petre Ispirescu alături de *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte*, autoarea sugerează că faimosul culegător de basme n-ar fi străin de unele adaosuri personale la episodul Văii Plângerii. Am fost puțin surprins că Ioana Pârvulescu, în succinta, dar riguroasă evaluare a temei, nu o identifică în alte basme. Despre *Tinerete fără bătrânețe* se spune adesea, cu mândrie națională (nu și în *Cartea întrebărilor*, deși sunt menționate părerile lui Noica și Lazăr Șăineanu), că ar fi unic în folclorul european. Nici vorbă. În mitologia celtică, eroul Oisín ajunge în "T n a n g" (vă las să descoperiți cum se traduce numele acestui tărâm), unde rămâne vreme îndelungată alături de zeita Niamh. Când, aproape răpus de dor, Oisín se întoarce acasă, constată că regatul părinților săi nu mai există, iar oamenii au devenit incredibil de mici. Abia după ce descalecă și ajută niște țărani să scoată din șanț o căruță împotmolită, Oisín îmbătrânește instantaneu. Într-o versiune mai târzie îl întâlnește pe Sf. Patrick și se creștinează. Desigur, există mai multe diferențe între *Tinerete fără bătrânețe* și variantele irlandeze, însă motivul și structura basmelor nu lasă loc revendicărilor patriotice. Pe de altă parte, nu analiza folclorică constituie miza textului "Ce-i cu «Valea Plângerii»?", ci maniera cum propria spaimă de moarte a lui Petre Ispirescu își caută alinare în străvechile călătorii spre tărâmurile locuite de zâne.

Întrebări precum "Cere inteligența și bunătatea?" sau "Sunt cărțile în stare să ne consoleze?" pot să pară de prisos. Fiecare

dintre noi are pregătit un răspuns imediat. Ioana Pârvulescu folosește însă câteva artificii retorice pornind de la exemplul lui Nicolae Steinhardt, în primul caz, și de la un interviu cu editorul german Michael Krüger, în cel de-al doilea, punând astfel întrebările în contexte care nu îngăduie atitudini univoce. Am citit cu delicii scrisoarea "Ce i s-a spus lui Platon?", adresată membrilor Cenaclului Lovinescu. În exegeza filozofică românească, stilul și argumentarea nu au făcut niciodată casă bună. Cu alte cuvinte, când analizează un text filozofic, specialiștii noștri sunt atenți exclusiv la ideile formulate de diverși gânditori consacrați, și mai puțin la felul cum au fost exprimate aceste idei sub aspect stilistic. În spațiul academic occidental transdisciplinaritatea funcționează incomparabil mai bine. Richard Rorty și Alexander Nehamas, intelectuali competenți deopotrivă în domeniile filozofiei și literaturii comparate, sunt primele nume care-mi vin în minte când mă gândesc la posibilitatea de a folosi laolaltă, în mod coerent, instrumentarul filologiei și arsenalul conceptual filozofic. Ioana Pârvulescu propune cu mult bun-simț un asemenea tip de exercițiu, pornind de la *Banchetul* lui Platon. Deși timidă, încercarea ei conține câteva intuiții revelatoare. Ar trebui să fii un filozof posac și ranchiunos, ca să nu te bucuri că Platon are cititori așa de atenți. Nu pot decât să sper că scriitoarea va duce mai departe acest demers cu totul deosebit. Cine știe, s-ar putea ca filozofii și literații să se împace până la urmă.

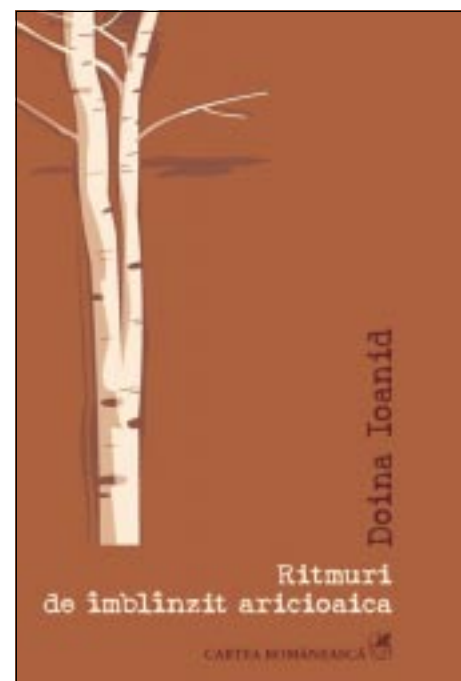
Preferatele mele rămân scrisorile adresate poetului Șerban Foarță, "Este Ion Barbu șaradist?", și profesorului Nicolae Manolescu, "Ce înseamnă *plumb*?". Să-i arunci lui Șerban Foarță mănusa nu e puțin lucru, mai ales când în joc se află spargerea sublimelor cifruri ale lui Ion Barbu. Dacă ar trebui să le demonstrez studenților mei că se pot scrie pagini de critică literară la fel de captivante ca un roman polițist,

aș alege interpretarea făcută de Ioana Pârvulescu poemului *Dioptrie*. În schimb, după ce am citit expunerea clară a semnificației plumbului în poezia bacoviană, aproape m-am simțit frustrat că nu mi-a trecut niciodată prin minte o asemenea posibilitate: "Singurul sens concret și adecvat contextului poetic al cuvântului plumb e, în anul 1916, *plumbul literei*, tiparul. Dintr-o dată totul devine coerent. 'Dormea întors amorul meu de plumb' capătă sens. Oricine a vizitat o tipografie știe că litera e întoarsă, poemul întreg e întors (priviți o stampilă sau literele de pe brațele mașinii de scris). Florile de plumb devin o fotografie a literelor. Povestea cu «dormea» (cam metaforică pentru Bacovia, dar, să fim serioși, e o metaforă banală, din aceea de care se abuzează în limbajul obișnuit, o catachreză) e confirmată în alte poeme și în același context, al cărții care e tipărită. Dau un singur exemplu: «*Dorm* volumele savante-n înghețatele vitrine» (în *Plumb de iarnă*)."

În *Cartea întrebărilor*, Ioana Pârvulescu face un gest pe care nu-l mai credeam posibil în lumea noastră literară: calitățile cărții se înmulțesc cu fiecare pagină grație felului cum autoarea îi pune în valoare pe *ceilați*.

NOU la CARTEA ROMÂNEASCĂ

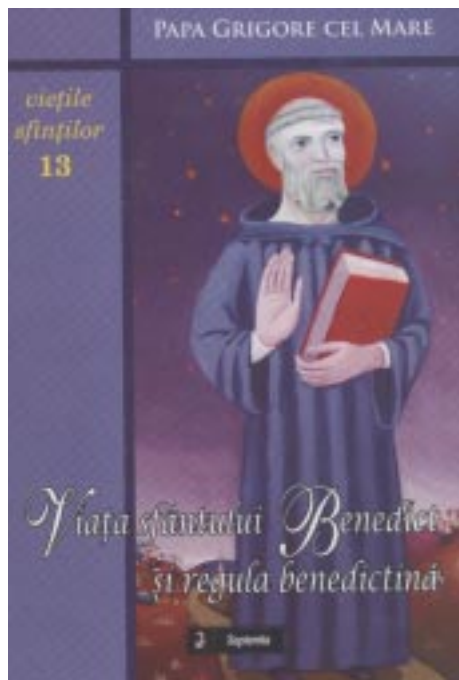

PAREERGA

CLAUDIU T. ARIESAN

(I) O frumoasă recuperare culturală în cadrul colecției *Sapientia* este volumașul cuprinzând **Povestea lui Nala. Episod din Mahabharata**, trad. Theofil Simenschy, pref., note Radu Bercea, Editura "Paralela 45", Pitești, 2008, 160 p. Celebrii episod autonom din cartea a III-a a imensei epopei vetero-indiene a fost editat în sanscrită și tradus în latină încă din 1819, iar în germană echivalat în 1838 de lingvistul comparatist Franz Bopp, unul dintre întemeietorii indoeuropenisticii ca știință modernă. Tot din sanscrită a tradus și universitarul ieșean, care a publicat rezultatul trudei sale în 1937, optând pentru o versiune în proză ritmată, elegantă și fluidă. Structura de basm universal (recognoscibilă și în filmele indiene de astăzi), intensul colorit local, forța epică a narațiunii, farmecul scriiturii concură la o lectură accesibilă, plăcută și, pe alocuri, memorabilă. De asemenea, notele savantului Cicerone Poghirc și prefața editorului cărții fac din apariția de față o fermecătoare bijuterie cu parfum antic și interes peren, dar și un veritabil îndemn la performanța unei traduceri noi făcute după același original, la peste șapte decenii scurse de la tentativa inspirată a lui T. Simenschy.

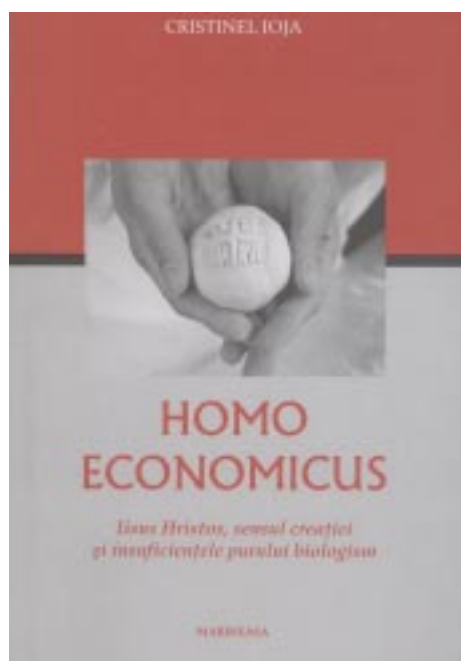
(II) În colecția "Viațile Sfinților" a apărut volumul Papei **Grigore cel Mare, Viața sfântului Benedict și regula benedictină**, trad. colectivă, pref. Pr. Paul Butnaru, Editura Sapientia, Iași, 2009, 212 p. Versiunea de față a fost realizată în comun de Surorile Benedictine ale Mănăstirii "Maica Unității" din localitatea nemțeană Alexandru cel Bun și constituie un elegant și cald omagiu închinat întemeietorului vestitului ordin monahal din care și ele fac parte. Benedict (480–547), născut în Umbria care îl va da peste câteva secole cinului călugăresc și pe San Francesco de Assisi, se stabilește la Monte-Cassino cu discipolii săi, unde compune celebra regulă ce îl transformă în părintele monahismului apusean și chiar într-unul dintre Patronii spirituali ai continentului

European, prin hotărârea succesorului său pe scaunul episcopului Romei, Paul al VI-lea, care îi definea personalitatea cu vorbele următoare: "Făuritor al unității, maestru al civilizației, în primul rând crainic al lui Cristos și întemeietor al vieții călugărești în Occident, Benedict cu fiii săi au adus Europei progresul creștin prin cruce, prin carte, prin plug". Deviza "ora et labora" marchează definitiv un model cultural și spiritual de referință promovat de acest remarcabil vir

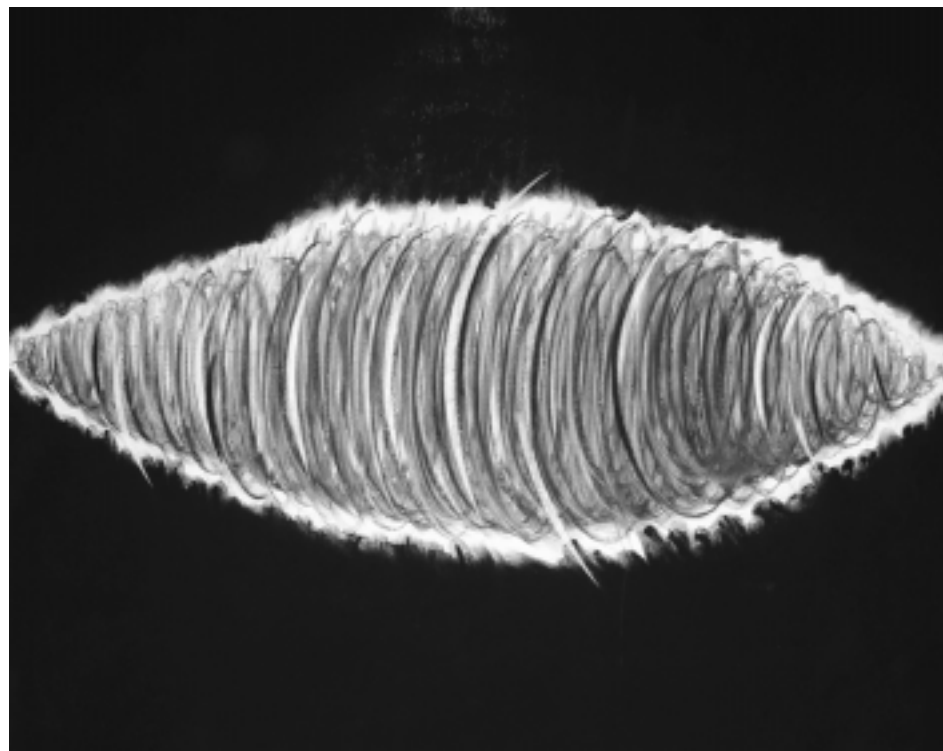
Dei, bărbat al lui Dumnezeu, cum îl numea autorul biografiei exemplare acum publicate și în limba română. Să nu uităm, în fine, că actualul Suveran Pontif și-a ales numele de Benedict al XVI-lea și în zăriștea imitării calităților organizatorice și religioase probate de ilustrul său predecesor.

(III) Un studiu mai special pentru arealul bisericesc de la noi ne oferă teologul arădean **Cristinel Ioja, Homo economicus. Iesus Hristos, sensul creației și insuficiențele purului biologism**, Editura Marineasa, Timișoara, 2010, 335 p. Sintagma latinească din titlu, funcțională de pe la începutul veacului XX (J. Pareto o consacra în *Manualul de economie politică* din 1906) l-a definit pe individul modern ce "reduce sensul creației la aspectul ei material pe care caută să-l orga-

nizeze și să-l exploateze rațional, sfârșind de cele mai multe ori în irațional". Pregătind terenul pentru *homo consumans*, în întâmpinarea nevoilor căruia inventează mereu variante noi de produse, campanii publicitare și modele persuasive, omul economic militează abisal pentru paradisurile artificiale proprii consumismului fără margini. Fără a demoniza integral consumul sau acumularea de produse, mediile ecleziastice actuale caută, prin urmare, să (re)completeze personalitatea individului contemporan cu dimensiunea lui iconică, prin actualizarea componentei spiritual-religioase a ființei umane. Textele biblice și patristice vin să argumenteze acest demers unificator și profund cultural, la care lucrarea de față se realizează cu aplomb.

(IV) Printre numeroasele volume traduse din opera patriarhului modern al semioticii, trebuie amintită și apariția compilând eseuri **Umberto Eco, De la arbore spre labirint. Studii istorice despre semn și interpretare**, trad. Ștefania Mincu, Editura Polirom, Iași, 2009, 552 p. Interesul istoriografic al autorului italian se concretizează în anumite încercări de reconstituire a traseului cronologic atribuibil teoriilor semnului și semiozei. Excursurile sale despre dicționare și enciclopedii, despre lătratul câinelui și arta falsificării medievale, despre metaforă ca mod al cunoașterii rămân fascinante și dolidora de referințe utile în varii domenii. Frizând uneori prozele fantastice borgesiene prin acumularea de date rare și dificil de verificat, cercetările ilustrului semiotician alcătuiesc mereu o lectură vie, superior polemică și incitantă, acumulând jaloane și capitole pentru o posibilă istorie completă a semioticii mondiale.

BENEFICA SFIDARE

DAN NEGRESCU

Tocmai pentru că presupune dar și cuprinde și un fastuos excurs risologic (dacă-mi e permis, de la *risus*), publicarea unui tom –studiu precum **Geneza comicului în cultura română** în partajul intelectual-editorial dintre Claudiu Teodor Arieșan și Excelsior Art (Timișoara, 2010), poate pune semne de întrebare în vremurile noastre, naționale mai cu seamă, când starea generală continuă să fie una melancolic-augustiniană în care "Lacrimile celor ce ispășesc în suferință cad pe chipul Domnului", fiind, în același timp "mărturia suferinței noastre". Iată de ce actul cultural al lui Arieșan (ca și al referenților Adriana Babeți și Mircea Mihăieș) poate părea, sau chiar este unul sfidător, dar absolut necesar tocmai (și) acum, căci spectacolul românesc circumstanțial și cotidian stârnește inevitabil râsu-plânsu, la cele mai felurite nivele...

Prin intenționalitate dar și (în)făptuire, Claudiu Arieșan ar putea fi suspectat de pedanterie alexandrină (Catullus este unul dintre dilecții săi): acribie dusă departe de tot, analiză minuțioasă aparent dincolo de realitatea imediată sau mediată de scris; sau, pentru a duce posibilele suspiciuni mai departe, poate părea un contestatar implicit al realului înconjurător; știindu-l însă pe autor și din cele scrise și publicate până acum, îmi este evident că nici nu visează philippidian "în vuietul vremii" și nici nu e neatent la cele ce (îl) interesează. Dimpotrivă, Arieșan, (totuși la Philippide îl raportează) precum Ausonius, soarbe din pocal privind atent la hoardele barbare pe care, neputându-le înfrunta efectiv, le sancționează răzând sau cu un surâs (amar, evident).

Absolut remarcabile observațiile dintru început. Cu claritate și eleganță, Arieșan consideră că "râsul – mai ales cel select, rafinat, de calitate – devine, dacă e bine mânuit și direcționat, o armă culturală de care pe drept cuvânt se cutremură terifiată orice tiranie". Mai puțin îngăduitor și încrezător decât autorul, voi spune împreună cu Tacitus că "cei ajunși sus nu uită niciodată răsesele și ironiile" (care le-au fost adresate). Dar tocmai din cele subliniate de Arieșan rezultă benefica putere sfidătoare a râsului. Cu un echilibru demn și de clasicismul pe care continuă să-l slujească (adică acela antic), Claudiu Arieșan nu judecă necruțător (ar fi semn de ...tiranie), nu slăvește nemăsurat, ci observă și ne informează. În ciuda unor analize (probabil) exhaustive despre râs (vezi II. **Criterii comicologice**), autorul rămâne în sfera umanului imediat; argumentând clasic, i. e. latinește: "cuique risus suus, adică fiecare își are râsul său".

Mai mult, în seria de informații opulente oferite de autor, își face loc și aceea după care fiecare epocă râde în felul ei, de ce nu, așa spune eu, o mutație lovinesciană a valorii râsului. Urmând cu tenacitate "istoricul râsului", Arieșan are tăria exemplară, din nou fără a judeca, de a arăta unde sau cum a greșit și cei vechi, chiar dacă erau elini. Despre "surâsul retorilor romani", numai de bine, în mod firesc, după cum ne-a învățat autorul în cărțile sale precedente. La fel "gloria Quintiliani et Horatii", cu îngăduința autorului.

Nu insist asupra celor de până la noi, deși tentația există, dar, parafrazându-l pe Ioan Cassian, există lucruri care trebuie citite și altele care trebuie comentate. Arieșan își reia opțiunea de odinioară **Pentru o comicologie românească**, la care desigur participă *ipso facto*. Din informația admirabilă, chiar de invidiat prin calitate și cantitate, rețin pentru actualitatea lor, întrebările lui Locusteanu: "Dar Românul? ...când zicem români, la cine ne gândim: la țărani, care alcătuiesc temelia energiei naționale; ori la amalgamul social și etnic care formează clasa noastră conducătoare și cultă?" Desigur că ultima conjuncție copulativă e discutabilă și în ziua de azi. De o atenție deosebită se bucură Păcală, ca model de un anumit tip. E bine, e rău un asemenea arhetip ridicat la rang național, e greu de spus, dacă nu cumva e expresia râsului "subt vremuri"...Cultul lui Claudiu Arieșan pentru modelele... culte nu face decât să releve un om al cărților, dornic de a ști, de a transmite circumstanțialilor, dar nu persoanelor de circumstanță.

După un asemenea mirabil excurs ce i s-ar mai putea cere autorului? O altă întreprindere intitulată **Geneza pseudocomicului în pseudocultura română** spre a afla (și) de ce este atât de justificată astăzi aserțiunea românească **a râde ca prostul**, în varii situații și locații? Voi încheia cu începutul: coperta volumului e dătătoare de încredere; atâta timp cât puil de om cu tichie pe cap cercetează atent o carte, fie și cu ilustrații, căci încă nu are cum citi, speranța supraviețuirii e justificată, chiar dacă nu putem face abstracție de bacoviana exclamație în parțial ton totuși cu cartea "O, țară tristă, plină de humor..." (Cu voi).

SECOLUL MEU

GÜNTER GRASS

Günter Grass realizează cu iscusința unui virtuoz tabloul monumental al secolului XX, zugrăvind-l în întreaga sa grandoare și oroare. Atribuite unor naratori anonimi aparținând unui spectru larg al societății germane, fiecare dintre cele o sută de povestiri cuprinse în volumul *Secolul meu* (1999) reprezintă un detaliu surprinzător și fascinant. Fie că abordează evenimente istorice cruciale, descoperiri științifice importante, realizări culturale și sportive sau probleme sociale dintre cele mai variate, povestirile sale surprind cu un realism impresionant evoluția societății germane de-a lungul perioadei cuprinse între anii 1900 și 2000. Diversitatea de voci narative distincte ce se contopesc într-un întreg armonios, creînd impresia unei simfonii corale, reliefează legătura indisolubilă dintre istorie și identitatea personală.

Poet, prozator, dramaturg, sculptor și grafician, **Günter Grass** s-a născut la 16 octombrie 1927 la Danzig (Gdansk), unde și-a petrecut copilăria și adolescența. După război a urmat Academia de Artă din Düsseldorf (1947-1952), apoi Universitatea de Arte Plastice din Berlin. A trăit un timp la Paris, apoi în Italia, iar din 1960 în Berlinul de Vest și la țară, în Schleswig-Holstein. A debutat în 1956 cu volumul de poezii *Avantajele găinilor-giruetă* și s-a afirmat ca prozator la o întâlnire a Grupului 47, cu romanul care îl va consacra pe plan internațional, *Toba de tinichea* (1959; Polirom, 2005, 2007). Împreună cu *Pisica și șoarecele* (1961; Polirom, 2009) și *Ani de cîine* (1963; în pregătire la Editura Polirom), acesta va alcătui "Trilogia Danzigului". Günter Grass a mai scris, printre altele, romanele *Calcanul* (1977) și *Un câmp prea departe* (1995), volumele de proză scurtă *Întîlnire la Telgte* (1979), *Nașterile din minte sau germanii dispar* (1980) și *Povestiri lugubre* (1992), volumul de eseuri și polemici politice *Din jurnalul unui melc* (1972), romanul autobiografic *Secolul meu* (1999; în pregătire la Editura Polirom), volumele de versuri *Ultimul dans* (2003) și *August stupid* (2007). În 2006 îi apare *Decojind ceapa* (Polirom, 2007), o carte de memorii care a stîrnit controverse aprinse. Activitatea sa literară a fost încununată de cele mai importante distincții, culminînd cu Premiul Nobel pentru Literatură (1999). La Editura Polirom au mai apărut *În mers de rac* (2002) și *Anestezie locală* (2008).

1900

Eu, luând locul euului meu de acum, am fost prezent în mijlocul evenimentelor an de an. Detașamentul nostru nu se afla întotdeauna în prima linie, pentru că acolo se dădea o luptă continuă. Preferam să ne retragem spre linia a doua. De fapt, la început, când luptam împotriva chinezilor și batalionul nostru și-a desfășurat forțele în Bremerhaven, eu mă aflam în fața tuturor, în regimentul de mijloc. Majoritatea eram voluntari, dar din Straubing mă înrolasem doar eu, în ciuda faptului că mă logodisem de curând cu Resi, draga mea Theresa.

Așteptam să ne imbarcăm, cu spatele la clădirea firmei Norddeutsche Lloyd¹ și cu soarele în față. Pe platforma dinaintea noastră, Kaizerul ne ținea un discurs motivant și vocea lui reverbera deasupra capetelor noastre. Ne protejam împotriva soarelui cu pălării noi, cu boruri largi, numite *sou'wester*². Ce mai, arătam ca scoși din cutie. Kaizerul era singurul care purta un coif special, decorat cu niște vulturi strălucitori, pictați pe fond albastru. Ne vorbea de sarcini importante, de dușmani înspăimântători. Discursul lui ne-a însuflețit pe toți. Ne-a zis așa: "N-o să existe îndurare, odată ajunși acolo! Nu se vor lua prizonieri..."³ Apoi ne-a spus povestea lui Attila, conducătorul hunilor, și a hoardelor sale. Îi lăuda pe huni în ciuda lucrurilor groaznice pe care le-au făcut. Tocmai de aceea, mai târziu, social-democrații au folosit discursul său drept pretext pentru a tipări scrisori ofensatoare, care denigrău grav cuvântarea Kaizerului. Apoi ne-a dat ordinul suprem pentru expediția din China: "Deschideți porțile culturii, odată pentru totdeauna!". Am răspuns cu urale, strigând: "Uraaa! Uraaa! Uraaa!".

Pentru mine, care proveneam din Bavaria Inferioară, călătoria pe mare n-a fost deloc plăcută. Când am ajuns în sfârșit la Tientsin, ceilalți sosiseră deja. Am văzut acolo britanici, americani, ruși, chiar și japonezi adevărați sau trupe mai restrânse ca număr din câteva țări mai mici. Britanicii trimiseseră, de fapt, niște indieni. La început, noi eram destul de puțini, însă din fericire dispuneam de niște tunuri automate de 5

cm, fabricate la Uzinele Krupp. Și americanii își testau acum mitralierele Maxim, niște arme de-a dreptul diabolice. Astfel, Pekingul a fost luat sub asalt destul de repede. Atunci când compania noastră a invadat orașul, părea că focul trecuse deja, lucru care ni s-a părut oarecum regretabil. Cu toate acestea, câțiva boxeri nu se astâmpărau. Li s-a dat numele acesta pentru că făceau parte dintr-o societate secretă, numită "Tatauhuei" sau, în limba noastră, "cei care luptă cu pumnul". Tocmai de aceea, mai întâi englezii și apoi toată lumea ne-au vorbit despre revolta boxerilor. Boxerii îi urau pe străini din cauză că aceștia le vindeau chinezilor tot felul de mărfuri. Britanicii făceau trafic mai ales cu opiu. Astfel se ajungea la situația despre care ne vorbea Kaizerul, și anume: nu se luau niciodată prizonieri.

De dragul ordinii, boxerii au fost grupați în piața din fața porții Tiananmen, chiar lângă zidul care desparte restul Pekingului de Orașul Manciuian⁴. Fuseseră legați unul de altul prin cozi, ceea ce arăta destul de comic. Apoi au fost împușcați în grup sau decapitați unul câte unul. Sigur că logodnicei mele nu i-am scris nici un rând despre ororile astea. I-am descris doar ouăle vechi de o sută de ani și găluștile fierte în abur conform tradiției chinezești. Germanii și englezii preferau să facă dreptate cu arma, în timp ce japonezii își decapitau victimele, conform unei tradiții seculare. Boxerii ar fi vrut să fie împușcați, pentru că le era frică să alerge prin iad cu capul la subraț. În rest, nu erau deloc fricoși. Am văzut un bărbat care, înainte de-a fi împușcat, a mâncat cu lăcomie o turtiță din orez, înmuiață în sirop.

În piața Tiananmen bătea un vânt dinspre deșert care stârnea neconținut nori galbeni de praf. Totul era galben, chiar și noi. I-am scris logodnicei mele despre asta și am strecurat în plic câteva fire de nisip. Pentru că toți călăii japonezi aveau obiceiul de-a rețea cozile boxerilor – niște băieți la fel de tineri ca și noi –, ca să nu le alunece satărul, prin piață găseai multe grămăjoare. Am luat și eu una și am trimis-o acasă drept amintire. După ce m-am întors acasă, am purtat coada la toate petrecerile de carnaval, până când logodnica mea a aruncat în foc straniul meu suvenir. "Așa ceva aduce în

casă spiritele rele", mi-a spus Resi cu două zile înaintea nunții noastre.

Dar asta-i deja altă poveste.

1901

Se spune că cel ce caută găsește. Eu, unul, am cotrobăit prin toate vechiturile de când mă știu. Prin anii '50, în Chamissoplatz⁵, mai precis la un comerciant care se lăuda că vinde antichități printr-o firmă alb-negru și la care cu greu găseai vreun obiect valoros ascuns prin gunoaie – cu toate că mai existau și lucruri care să-mi trezească interesul –, am găsit trei vederi legate cu șnur, pe care se deslușea imaginea estompată a unei moschei, a unei biserici cu cimitir și a Zidului Plângerii. Orientându-mă după ștampilă, mi-am dat seama că vederile fuseseră expediate în luna ianuarie 1945, din Ierusalim. Cărțile poștale îi erau adresate unui oarecare doctor Benn din Berlin, numai că, în ultimele luni ale războiului, poșta nu reușise să dea de acesta printre ruine, lucru confirmat de o altă ștampilă mai nouă. Noroc cu Kurtchen Mühlenhaupt, care le păstrase laolaltă cu celelalte comori ale sale găsite în districtul Kreuzberg. Textul – împânzit de omuleți făcuți din linii și de cozi de cometă de pe cele trei cărți poștale – era destul de greu de descifrat și suna cam așa: "Iată cum se schimbă dintr-odată vremurile! Astăzi, întâi martie, când noul secol abia înflorit începe cu stîngul și tu, barbarul și tigru meu, adu-meci lacom după prada îndepărtatei jungle, tătucul Schüller m-a luat pentru întâia oară, cu inima îndoită, pe post de Till Eulenspiegel⁶, în prima călătorie a telefericului pe ruta Barmen–Elberfeld. Am traversat chiar și râul Wupper cel furios! Telefericul de care-ți spuneam e un dragon de oțel ce șerpuiește de-a lungul a mii de kilometri și se întinde peste râul ale cărui culori idilice sunt tulburate de vopselele deversate de boiangii, ce lucrează aici pentru o leafă ridicolă. Și astfel zboară acest tren suspendat, scoțând un vuiet asurzitor, în timp ce dragoul care îl trage înaintează cu picioare greoaie, rotunde. Ah, ai putea tu oare, dragul meu Giseller⁷, ale cărui buze mi-au oferit atâtea beatitudini, să treci cu mine, Sunami-

teanca – sau ai prefera să fii prințul Iusuf? –, peste râul morții, Styx, un altfel de Wupper, până când ne-am scufunda întineriți și reuniți, cu flăcările stinse? Dar nu, sunt salvată, am ajuns pe pământul făgăduinței, duc o viață demnă de un Mesia, în timp ce tu rămâi pierdut în lumea ta, renegându-mă ca un trădător cu fața încruntată, ca un barbar ce ești. Plânsete, plânsete și hohote! Vezi cumva lebăda neagră legănându-se pe Wupperul învolburat? Auzi oare cântecul meu, răsunând dintr-un pian albastru? ... Dar, gata, gata, trebuie să coborâm, asta-i spune tătucul Schüller lui Else⁸ a lui. Pe pământ sunt un copil destul de ascultător de obicei..."

Se știe că Else Schüller nu mai era un copil în ziua în care s-a inaugurat și s-a dat în folosință traseul de patru kilometri și jumătate construit pentru telefericul din Wuppertal. Am putea chiar spune că sus-numita Schüller avea mai bine de treizeci de ani, era căsătorită cu Berthold Lasker și era mama unui băiat de doi ani, dar își adapta întotdeauna vârsta la capriciile sale, motiv pentru care cele trei cărți poștale – și totodată semne de viață – adresate doctorului Benn, ștampilate și expediate din Ierusalim la scurt timp înainte de moartea ei, sugerau lucruri nebănuite.

Nu m-am târguit prea mult, am plătit un preț de colecționar pentru cărțile poștale legate cu șnur și Kurtchen Mühlenhaupt, negustorul de vechituri ieșite din comun, mi-a făcut conspirativ cu ochiul.

1902

Să-ți cumperi, ca licean, pălărie de pai pentru plimbările la Mühlenort sau pe malul râului Trave era un adevărat eveniment în micul oraș Lübeck. Pălăriile moi de fetru sau cele *melon*⁹ nu prezentau interes, nu, ultimul răcnet în materie de modă erau pălăriile de pai ostentative, galbene ca piciorul-cocoșului, numite "canotiere", cu un termen mai sofisticat, sau "ferăstraie circulare", cu un corespondent popular. Chiar și doamnele purtau pălării de pai, împodobite cu panglici, dar cu toate acestea continuau să se strângă în corsete întărite cu balene; puține erau cele care îndrăzneau să se arate

în fața liceului de fete Katharineum în rochii reformate¹⁰ aerisite – spre bucuria noastră, a elevilor dintr-o nouă.

Pe atunci apăreau multe noutăți. De pildă, Poșta Imperială pusese în circulație niște timbre unitare, valabile pentru întregul Reich, imprimate cu imaginea unei Germanii¹¹ din profil, cu bust de metal. Și fiindcă progresul se manifesta pur și simplu peste tot, numeroși purtători de pălării de pai se arătau deosebit de curioși în privința viitorului.

Pălăria mea a trecut, fără îndoială, prin multe aventuri. Mi-am dat-o pe spate când am admirat primul zepelin. Am așezat-o lângă exemplarele proaspăt ieșite de sub tipar ale romanului *Casa Buddenbrook*, care a agitat sensibilitatea mic-burgheză, în cafeneaua Niederegger. Apoi am purtat-o, în primul an de studenție, prin recent deschisa grădina zoologică Hagenbeck și, ascuns sub ea, am privit maimuțele și cămilele din adăposturile amplasate în aer liber, în timp ce ele se uitau la mine și la pălăria mea de pai cu invidie.

Am luat alta din greșală în sala de scrimă și am uitat-o la Alsterpavillon¹². Câțiva dintre noi sufereau de transpirație pe timpul examenelor. Din când în când simțeam nevoia unei pălării noi, pe care s-o scot în fața doamnelor, plin de vervă sau, dimpotrivă, relaxat. În curând am ajuns s-o port șmecherește, trasă pe-o ureche, ca Buster Keaton în filmele mute, singura excepție fiind că pe mine nu mă întrista nimic atât de tare ca pe el, ba chiar găseam tot felul de motive de răs. Tocmai de aceea, când am absolvit Universitatea din Göttingen – și când purtam deja ochelari –, am ajuns să semăn mai mult cu Harold Lloyd, care prin anii aceia putea fi văzut peste tot cum atârna, dând din picioare, într-o poziție comică, de acele unui orologiu.

Apoi, întors din nou la Hamburg, m-am amestecat printre sutele de bărbați cu pălărie de pai, care s-au îngrămădit la inaugurarea Tunelului Elbei¹³. Am alergat cu pălăriile noastre ca niște ferăstraie circulare de la Camera de Comerț până la zona vechilor antrepozite¹⁴, apoi de la tribunal până la biroul judecătoresc, și am salutat cu ele atunci când *Imperator*, cel mai mare vapor cu aburi din lume, a părăsit portul pentru a-și face călătoria inaugurală.

Se găseau suficiente motive pentru a-ți arunca pălăria în aer. Iar mai târziu, când mă plimbam la braț cu fiica unui pastor (care mai târziu s-a măritat cu un veterinar) pe malul Elbei, pe lângă Blankenese¹⁵ – nu mai știu dacă se întâmpla primăvara sau toamna –, o rafală de vânt mi-a furat pălăria mult prea ușoară. O vedeam cum zboară și alunecă prin văzduh. Am alergat după ea, dar degeaba. Am zărit-o plutind în josul apei și nimic nu mă mai putea consola. Nici măcar Elisabeth, iubita mea oficială pe vremea aceea, n-a reușit să mă aline.

Abia când am început să lucrez ca avocat secund și apoi drept consilier juridic, mi-am permis pălării de pai mai bune, care aveau inscripționată firma producătoare pe banda din interior. Acestea au rămas la modă până când, într-o zi de vară târzie, mii de bărbați cu pălării de paie din diverse orașe mai mici sau mai mari – eu lucram pe-atunci la Schwerin, la Curtea Supremă de Justiție – s-au adunat în jurul unui jandarm care i-a anunțat că e război, citindu-le de pe o foaie, în plină stradă, o declarație în numele Majestății Sale. Auzind asta, ne-am aruncat cu toții pălăriile în aer, ne-am luat rămas-bun de la plictisitorul trai civil și am schimbat de bunăvoie pălăriile noastre de culoarea florii de piciorul-cocoșului – mulți pentru totdeauna – cu căștile verzui-cenușii, numite *Pickelhauben*¹⁶.

1903

Finala a început în prima zi a Rusaliilor, la scurt timp după patru jumate. Noi, cei din Leipzig, am luat trenul de noapte. Vorbesc de unsprezecele nostru, de cei trei jucători de rezervă, de antrenorul echipei și de cei doi domni din partea conducerii. Doamne, ce cușete amărate! Călătoream la clasa a treia, normal, inclusiv eu, mai ales că abia reușiserăm să adunăm banii de bilet. Oricum, băieții noștri s-au întins fără mofturi pe băncile tari și mi-au oferit un adevărat concert de sforăituri până la Uelzen.

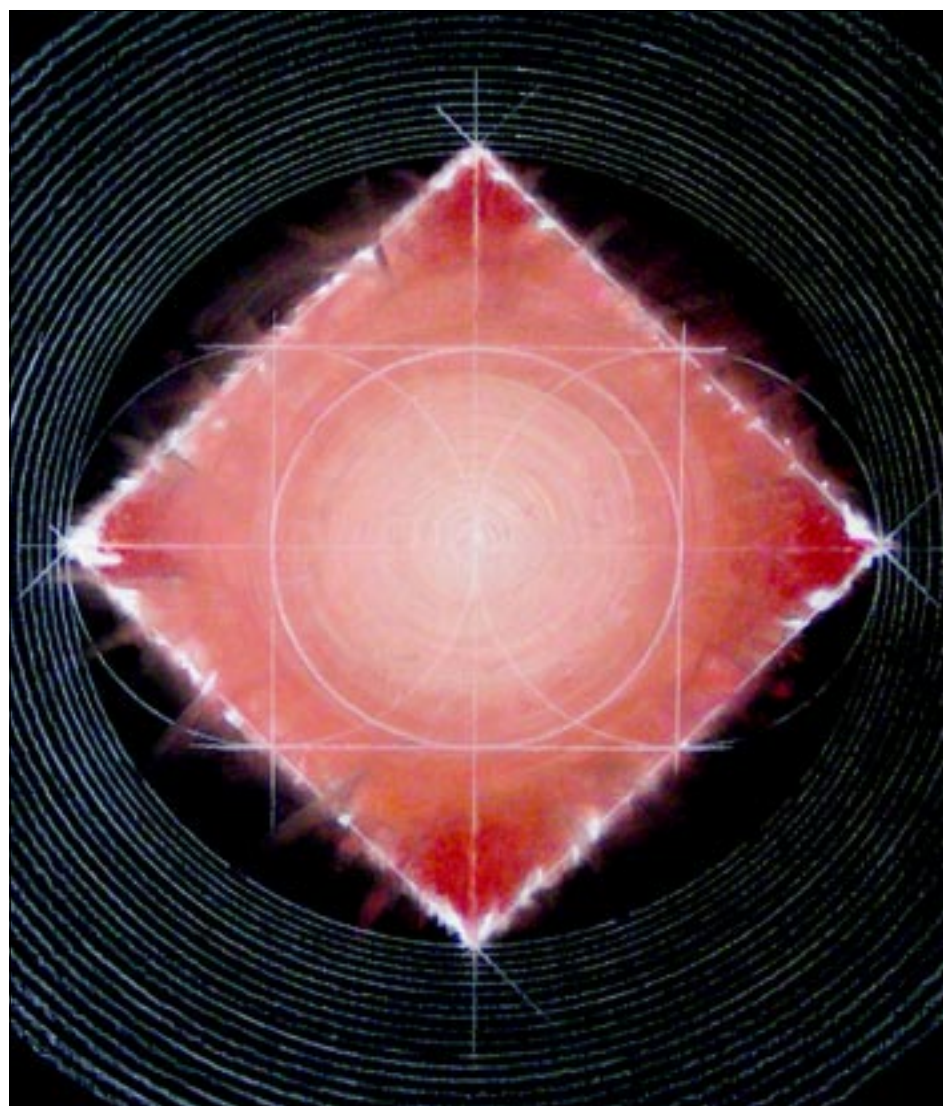
Așa am ajuns în Altona, destul de șifonați, dar binedispuși. Ca peste tot, am găsit aici un teren prost, intersectat chiar și de un drum acoperit cu pietriș. Degeaba am protestat. Domnul Behr de la Altonaer FC 93 marcaseră deja terenul de joacă acoperit cu nisip și perfect netezit, delimitându-l cu o frânghie. Desenase cu rumeguș și linia de centru și careurile de pedepsă.

Faptul că adversarii noștri, băieții din Praga, au reușit să ajungă la meci se datora doar minții împrăștiată a șefului de la Karlsruher FV, echipă ce a căzut într-o capcană urâtă, păcălită fiind de o telegramă răuvoitoare din cauza căreia n-a mai ajuns la fazele de calificare din Saxonia. Astfel, Federația Germană de Fotbal a decis să-i trimită pe cei de la DFC Praga la meciul final pe ultima sută de metri. Era primul meci din finală și vremea era splendidă, așa că domnul Behr a încasat o sumă frumoasă pe biletele cumpărate de cei două mii de spectatori, adunând banii într-o cutie de tablă. Cu toate acestea, cele cinci sute de mărci n-au reușit să acopere cheltuielile în întregime.

Am pornit cu stângul: am constatat lipsa balonului cu o secundă înainte ca arbitrul să fluiere începutul partidei. Praghezii au protestat imediat, dar spectatorii au răs mult decât au huiduit. Toată lumea era grozav de veselă când, în sfârșit, mingea a ajuns pe linia de centru și adversarii noștri au tras primul șut, cu soarele și vântul în spate. Au ajuns în fața porții noastre cât ai zice pește și au șutat spre poartă de pe flancul drept, spre mirarea lui Raydt, portarul nostru lung cât o prăjină, care abia a reușit să salveze Leipzigu de un dezavantaj timpuriu. Între timp apărarea s-a regrupat, însă pasese din dreapta au fost prea puternice. Apoi praghezii au reușit să profite de învâlmășeala din careul nostru și au înscris un gol. Cu greu am reușit să egalăm înainte de sfârșitul primei reprize, după câteva atacuri dure împotriva echipei din Praga, care a avut mare noroc cu Pick, un portar cât se poate de demn de încredere.

După schimbarea direcției de atac, am devenit de neoprit. În doar cinci minute, Stany și Riso au reușit să trimită mingea pe spațiul porții și au înscris de trei ori, după reușita lui Friedrich, cel care a dat cel de-al doilea gol pentru noi. Și Stany a reușit să marcheze. A fost primul lui gol. E drept că praghezii au izbutit să mai înscrie o dată după o pasă greșită dată de noi, dar, cum spuneam, toate fazele decisive au avut loc în terenul nostru, iar bucuria a fost pe măsură. Nici măcar mijlocușul lor eficient, Robitsek – care, apropo, l-a faultat cam dur pe Stany –, n-a putut să-i oprească pe băieți. După ce domnul Behr i-a dat un avertisment lui Robi pentru lipsă de fairplay, Riso a marcat cel de-al șaptelea gol cu câteva secunde înainte de fluierul final.

Praghezii, atât de lăudați la început, au dezamăgit. În special atacantii. Prea multe pase în spate, prea multă lăncezeală în careu. Mai târziu Stany și Riso au fost declarați eroii meciului. Dar a fost un efort de echipă, chiar dacă, încă de pe-atunci, Bruno Stanischewski – sau Stany, cum îi

spuneam noi – ne-a dat un indiciu despre cât de importanți aveau să devină atacantii de origine poloneză pentru fotbalul german. Și pentru că am lucrat destul în departamentul administrativ al echipei (în ultimii ani, drept casier), am avut ocazia să plec cu echipa la meciurile din deplasare și să-i văd în acțiune pe Fritz Szepan și pe cumnatul lui, Ernst Kuzorra, cei care au inventat tactica "girofarului Schalke"¹⁷. Am trăit alături de ei clipe de glorie și pot să afirm liniștit că, după campionatul din Altona, fotbalul german a evoluat în mod constant și în mare măsură datorită spiritului de joc și eficienței jucătorilor polonezi naturalizați.

Dar să ne întoarcem la Altona: a fost un joc cinstit, chiar dacă nu extrem de spectaculos. Însă chiar de pe atunci, când cei de la VfB Leipzig au câștigat campionatul german, au apărut jurnaliști care încercau să inventeze tot felul de istorioare bazate, sau nu pe informațiile primite. În orice caz, după meci s-a răspândit un zvon conform căruia, în noaptea de dinaintea meciului, jucătorii din Praga au cheuit cu prostituatela de pe Reeperbahn¹⁸ în Sankt Pauli, ceea ce ar fi explicat lentoarea și atacurile leșinate din timpul jocului, mai ales din cea de-a doua repriză. Iar la sfârșit imparțialul domn Behr mi-a scris chiar așa: "Cei mai buni au învins!".

Traducere din limba germană și note de GABRIELLA EFTIMIE

(volum în curs de apariția la Editura Polirom)

1. Companie de transporturi din Germania care a funcționat în Bremen și a contribuit la dezvoltarea economiei din acest oraș.

2. *Südwest* (în germ. în orig.) – pălărie impermeabilă.

3. Referință la faimosul discurs al lui Wilhelm al II-lea, numit și *Hunnenrede*, rostit la Bremerhaven pe 27 iulie 1900, la despărți-

rea de trupele germane care porneau să stârpească rebeliunea sectei boxerilor din China.

4. Numit și "Orașul Tătarilor", partea interioară din centrul orașului.

5. Piață berlineză din districtul Kreuzberg.

6. Personaj popular medieval, cunoscut cititorilor români sub numele de Til Buho-glindă, care călătorește prin țară și le face farse celor bogăți.

7. Personaj din *Cântecul Nibelungilor*.

8. Vocea "îi aparține" lui Else Lasker-Schüler (1869-1945), poetă germană de origine evreiască, asociată cu mișcarea expresionistă; "doctorul Benn" este Gottfried Benn, căruia aceasta i-a dedicat mai multe poezii de dragoste.

9. Un soi de joben.

10. La începutul secolului XX, puține femei erau adevrate rochiilor reformate, cu croială scurtă – cam până la genunchi. La acestea purtau un fel de pantaloni largi, pe sub fustă.

11. Este vorba de o reprezentare feminină artistică a țării.

12. Una din cele mai cunoscute și mai vechi cafenele din Hamburg (construită în 1799).

13. Construit la aproximativ 30 de metri sub fluviul Elba, tunelul este cea mai importantă legătură rutieră dintre landul Schleswig-Holstein și restul țării.

14. *Speicherstadt* – zonă cunoscută din Hamburg, construită pe malul Elbei în secolul al XIX-lea, pentru servicii vamale.

15. Inițial un orașel independent din regiunea Holstein, Blankenese a devenit în 1938, împreună cu orașul Altona, o suburbie a Hamburgului.

16. Căștile cu țepușă au fost utilizate în armata prusacă și apoi germană, în perioada 1842-1918.

17. *Schalkers Kreisel* – tactică pusă în practică de cei doi, care consta din pase scurte și directe; a intrat în uzul specialiștilor sub denumirea de *One Touch Football*.

18. Stradă din Hamburg, renumită pentru numeroasele sale sex-shopuri și prostituate.

KHAIRE! (IV)

PAUL EUGEN BANCIU

În toți acei ani, ca și acum, sute de scriitori, de artiști, care au avut curajul de a se mulțumi cu o viață de singuratici sau de familie, înțelegi de către aceasta, au trăit într-un același mediu, bucurându-se de aprecierea colegilor de breaslă, de sprijinul și stimularea lor, scoțându-și cărți sau deschizând expoziții, care le-au adus satisfacția de a se simți împliniți, de a se simți în mijlocul lumii pe care o visaseră și de care nu s-au despărțit niciodată. Poate că puțini au avut șansa de a fi și întreținuți, devenind și mai antisociali decât mine, doar că aceia sunt și azi în brațele tuturor, deși au dovedit că nu au fost capabili să onoreze niciuna dintre slujbele pe care le-au oferit colegii lor.

Nu-i invidiez decât pentru faptul că n-au putut fi capabili să se încadreze mersului ciudat al unei societăți, și și-au văzut de propriile gânduri, de propriile lecturi, de propriile scrieri sau lucrări de artă în total dispreț pentru ceea ce fac ceilalți. Recunosc că nu sunt capabil de așa ceva și prin asta, deși devin extrem de util, simt că deranjez prin efortul meu continuu de a recupera ceva din ceea ce am irosit în niște ani, de a mă regăsi pe mine cel de acum, pus aub aripa cât de cât protectoare a celui care aș fi putut să fiu. La ce mi-a ajutat filosofia în afara unui salariu mai bun? Ei, da, deschiderea spre alte orizonturi, meditația, reflexivitatea, doar că acestea sunt inutile muncii de creație propriu-zise, sunt un fel de colorare obligatorie ale ei, dar pentru asta nu trebuie să urmezi o facultate pentru ceva ce nu practici.

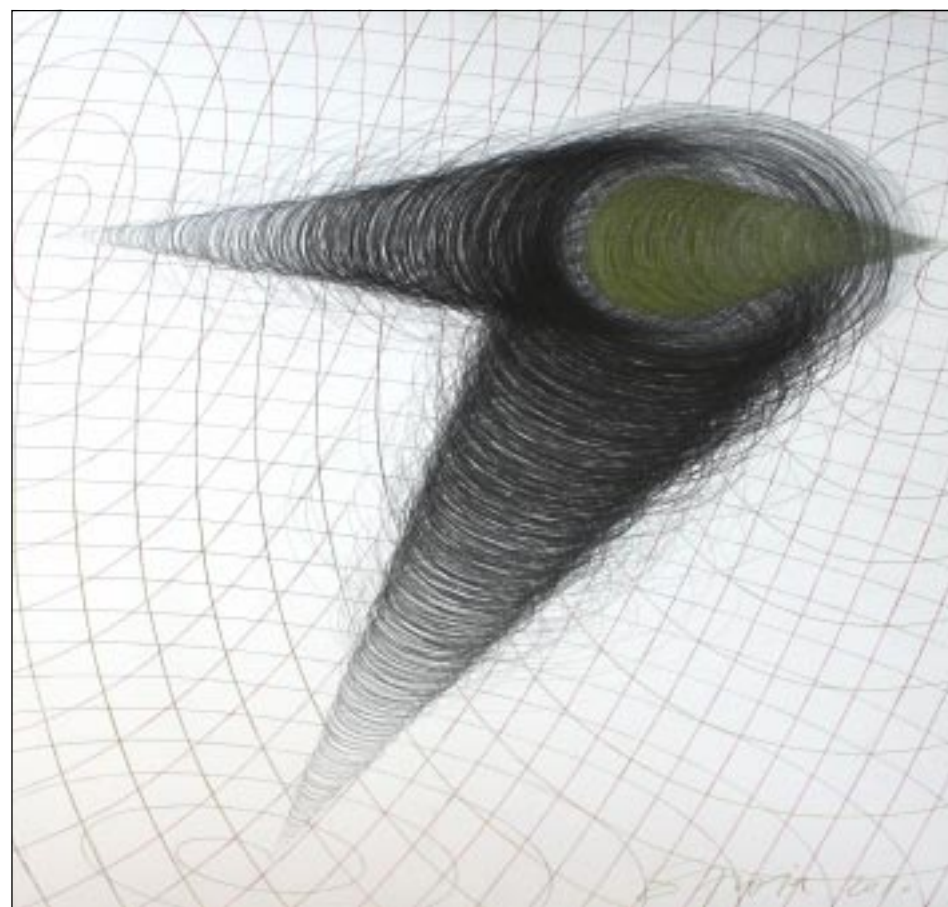
Într-un fel rămân efectul unor ani duri, când între ceea ce făceam eu și un salahor nu era o mare diferență. Dacă n-ar fi fost acei ani, aș fi produs mai puțin, nu aflat mereu în competiție cu mine, cu niște oameni ale căror cărți le citesc, dar pe care nu-i cunosc decât în trecere, ori cu care mă întâlnesc într-un mediu ce mi se relevă acum ostil. N-am trăit niciodată doar pentru mine, cum nu trăiesc nici acum, la acest capăt de viață, când sper ca după pensionare, când voi rămâne doar cu mine să-mi pot duce până la capăt visurile. Dacă aș fi un om liber nu m-aș da în lături să pictez la fel de ușor cum scriu aceste rânduri despre mine, ca om abstract, aș putea să desenez, să cânt, să sculptez. Nu mai sunt eu.

Dacă aș fi eu cel pe care-l visam cândva, probabil că un alt eu m-ar vedea ridicol, deși sunt atâția care fac din orice un spectacol al propriei ființe și sunt aplaudați la scenă deschisă, pe primele pagini ale gazetelor de cultură, ajutați să se desăvârșească în arta lor polifonică, chiar și atunci când criticii spun că drumul lor artistic e o frânghie întinsă între două acoperișuri deasupra unei piețe pline de spectatori, riscând în orice clipă să se prăbușească peste ei. Poate că aceea e adevărata artă, acela e adevăratul artist, cel ce riscă mereu, departe de orice autocenzură, judecat pentru exhibițiile lui pe acea sârmă, dar apreciat în final și cu un statut stabil în lumea artelor. Nu mai pot fi așa ceva. Dacă autocenzura din mine nu funcționează ca în aceste clipe, când încerc să-mi explic de ce am avut masca unui ratat, îmi explic voința celorlalți care vor să mă vadă în scaunul de director al unei instituții de cultură, până la moarte dacă s-ar putea, și nicidecum un scriitor, din ce în ce mai inutil unei societăți pragmatice și consumiste.

Puseurile mele afective târzii nu pot la rândul lor decât să se transforme în literatură, una citită sau nu, într-un tiraj mic, de zonă, pentru că aceeași cenzura funcționează și acolo. Cine a fost cândva în armată înțelege mai ușor de ce o viață întreagă vei fi militar. Cum cine a fost un favorit al soartei va continua să se vadă doar pe sine și nu va putea să se supună niciunei reguli a jocului celorlalți. Poate n-am avut destulă încredere în mine și n-am fost susținut de ceilalți, când treceam prin clipele grave, dar vina nu e doar a lor.

Am fost un întâziat în tot ceea ce mi s-a întâmplat. Mereu bolnav, ca și copil, devenisem o povară de care părinții așteptau să scape odată cu intrarea mea în viață. Doar că nu s-a întâmplat tocmai așa cum au vrut ei, deși la 21 de ani eram cu salariul meu. Trei ani, aproape am mai fost împreună, inhibându-mi, prin pretențiile lor de a intra în lumea bună a orașului, toate pornirile artistice, cu toate că lucram în solda Sfatului Popular Regional, care mi-a și făcut cartea de muncă. Firi artistice și mama și sora, nu înțelegeau că sacrificiul din artă e ca și cel social, dar fără aceleași beneficii. Mai prudent, cu o teamă dusă în suflet ani de zile în perioada '48-'56, tatăl ar fi vrut să mă fac medic. El fusea student la Medicină, dar din cauza disecțiilor, renunțase în anul al doilea și intrase la Drept. El părea cel mai discret în ceea ce a însemnat inhibarea artistică din mine. Abia mai târziu, după ce dădusem la mecanică, să devin ceea ce se cerea atunci, adică inginer, mi-am dat seama că el avea o aversiune față de cei ce aveau de-a face cu arta, în afara scriitorilor antici. Singurii pe care-i accepta pe ecranul micului televizor alb-negru erau actorii, dar în rolurile din piesele sau filmele unde apăreau și doi, trei cântăreți de muzică ușoară, printre care o adora pe Angela Similea. Când o revăd acum, aproape neschimbată de trecerea timpului nu pot să nu mă gândesc că face parte dintre personajele unei alte vieți pe care am dus-o.

A-mi lua zborul de unul singur, însemna să-mi închei socotelille cu lumea până-n treizeci de ani. Să n-apuc să mă însor, să n-am copii și să rămân o amintire urâtă pentru foștii colegi de liceu. Nu m-au iubit niciodată, și anii petrecuți în afara societății, în afara oamenilor, citind doar despre ei și corectând greșelile de exprimare sau de ortografie, m-au îndepărtat și mai mult de ei și de mine. Nu mă vedeam făcând parte din lumea aceea de hârtie, cum nu mă mai vedeam făcând parte decât dintr-un fel de suflet uitat de sine. Pe vremea aceea n-aveam răgazul să mă privesc în oglindă, să-mi văd defectele. Mi le vedeau ceilalți și-i spuneau tatălui meu care se îngrozea de viitorul fiului ce-i purta numele. Voia să mă despart de ei, dar într-un fel să și rămânem aproape. Simțea că nu făcuse pentru mine decât ar fi putut un funcționar oarecare, după ce în tinerețea lui fusese, înainte de al Doilea Război, subprefect. Sora mea prinsese acea perioadă, și de aceea poate reușește și azi să aibă în ea mai mult optimism și energie, deși începuse școala în plin război. Eu m-am născut în timpul războiului, cu fundul înainte, într-o familie unde jumătate erau profesori și jumătate juriști. Cum să încap eu, un nedorit, tot timpul cu febră, gata să plec neeroic din lume după ce abia venisem, cu toate talentele mele muzicale, artistice și poetice, acolo, între ei?

JURNAL

PIA BRÎNZEU

15.02. 2004. Valentine's Day. De ziua îndrăgostiților visez cu tata și mă reîntorc cu gândul la vara anului trecut.

Este ora 4 dimineața. Înselat, tata se scoală din pat și se îndreaptă spre baie. Îl îngrijorează o ușoară amețeală, care treptat se amplifică. Slăbiciunea membrelor îl face să-și piardă echilibrul și, pe neașteptate, se prăbușește lângă vană. Durerea resimțită în piept și în piciorul lovit îi provoacă un gemăt puternic. Strigă după ajutor, dar nimeni nu-l aude. Zace aproape inconștient pe piatra rece din baie până la ora când băieții se scoală și îl ajută să se reîntoarcă în pat. Din clipa aceea picioarele nu-l mai ajută să se ridice, iar mintea devine din ce în ce mai confuză. După o săptămână începe dialogul cu unul din frații săi morți, pe care îl întreabă mereu unde este, de ce nu vine și de ce nu îl conduce mai repede dincolo. Navetează pentru câteva zile între cele două lumi, apoi mintea îi trece cu totul dincolo, lăsând cu noi doar trupul obosit de cei 91 ani ai săi. Se va stinge peste câteva zile.

Particip neputincioasă la această luptă încrâncenată a sufletului de a ieși din corp. Tata nu mai vrea să trăiască, iar rugămintele mele de a nu ne părăsi nu par să îl înduplece. Doar ochii blânzi mă mângâie înainte de a ne despărți și, deși nu mi-o cere, îi promit să scriu cartea, de mult promisă, despre familia noastră.

În plus, tot astăzi, primesc un e-mail cu totul neașteptat de la un fost coleg de școală, absent treizeci și cinci de ani din viața mea și vreo douăzeci de ani din țară. Începem un schimb de epistole ce mă va obliga să mă întorc mereu înspre trecut și mă va ajuta să conturez acest jurnal, născut mai ales noaptea, după ce am încheiat activitățile de peste zi, sau dimineața devreme, înainte de a le începe. Datorită lui textul dorește să recupereze, pe lângă trecutul familiei mele, și ceva din istoria Timișoarei și a Banatului, un centru al lumii, sacru pentru noi amândoi. Voi pune ca motto un poem citit întâmplător tot astăzi:

"O, doamne, dă-mi tăria de-a mai gândi o carte
În ea să fiu întreagă, în ea să fiu o parte
Și pune-i drept în față doi ochi căprui și buni
Și alături mâna dreaptă să scrie tot ce-i spui.
Să nu uităm nimica. Să nu greșim nimic.
Și iscălește-o, Doamne, cu numele tău mare
Și numele meu mic."

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Ninge de luni: iarna învață ca să se facă toamnă la școală.

* * *

Merg încet ca o femeie ce plânge la film. Am trecut de primele nopți în care se trece dintr-o cameră în alta și, cu toată frumusețea nestăvilă a mamelor, copiii mi s-au încuiat pe dinăuntru de multe ori. Am părăsit, nici nu mai știu pentru ce, fiecare boală care a avut puțină încredere în mine. Odată, am fost descoperit viu din întâmplare, sub un morman de cămăși, într-o iarnă, și asta fiindcă, mi s-a spus pe urmă, clipisem în pieptul uneia atât de subțiri și de albe, încât s-a descusut singură în fața tuturor, fără a mai fi nevoie să fie strânsă cu cravata zile în șir pentru asta. Am ținut mult la ea: era o cămașă încă nedescheiată la nasturi de nimeni. De atunci, îmi e greu să revăd lumina aceleiași zile.

DEMONUL AMIEZII

DANIEL VIGHI

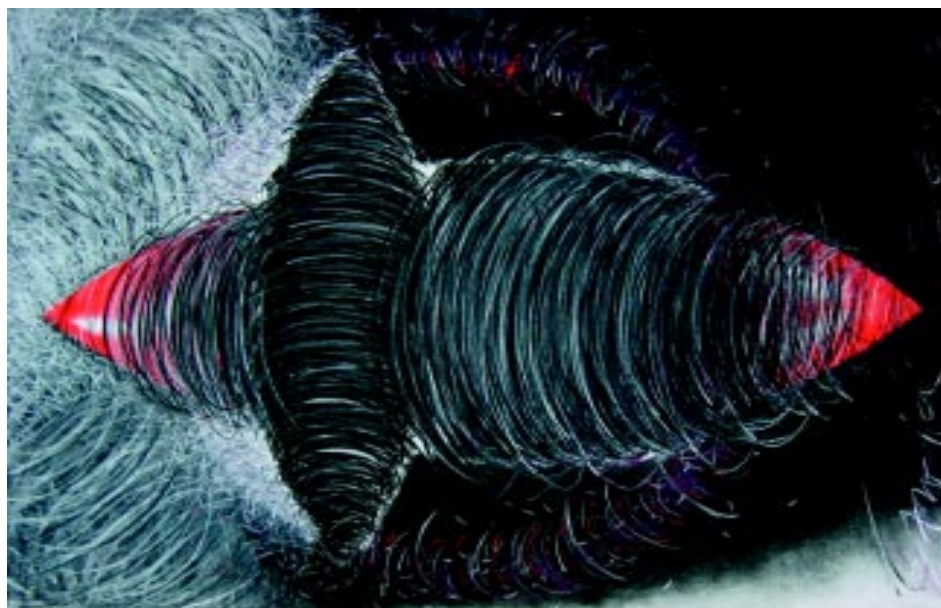
Critica vorbește în cazul poeziei lui Tonegaru despre romantism târziu, despre dedublare, mască și tragedia asumată în războiului al doilea: "confruntarea cu realitatea măcelului are loc pe un fond de sensibilitate exersată în spațiul jocului infantil și gata în orice moment să genereze universuri imaginare, compensatoare, ca tot atâtea supape prin care tensiunea lăuntrică se poate elibera". Poate fi așa, după cum putem citi anumite poeme ca o aspirație a evadării din dedublare, din mască, din "confruntarea cu realitatea măcelului". Aspirația este numele obștesc al libertății, către libertate mergi mereu, ești în navigare continuă: "Nu există o eliberare dincolo de aparențe, într-un pretins spațiu al ființei autentice; există, în schimb, libertate ca mobilitate între așa-zisele «aparențe», care «aparențe», însă, cum ne învață Nietzsche, nu se mai numesc așa: acum când «lumea adevărată a devenit poveste», nu mai există nici o esență de adevăr care să le coboare la rangul de minciună și falsitate."¹ Poți, e adevărat, să perseverezi în iluzie, lumea a devenit poveste, aparența nu este altceva decât numele sofisticat al esenței; între "minciună și adevăr" e de negăsit "esența de adevăr", totul este joc, mască, dedublare, efort de a uita, de a comemora, de a institui mișcarea ca sursă și aspirație a libertății într-o lume încremenită hieratic: "Lipită pe fereastră ca o frunză/Luna stă de câteva săptămâni — / e locul fragil de pe sticlă/ unde observ minuta ce, Doamne, o amîni." Dumnezeu amîni "minuta" pentru că e mort de-a binele, iar lumea e asemenea Lunii lipită de "cîteva săptămîni" pe fereastră. Dezbateră implicată a versurilor mai sus citate este esențială. Încremenirea și minuta amînată de Divinitate în perimetrul fragil al sticlei geamului în care atîrnă Luna. O amenințare, o apocalipsă potențială, dacă există Dumnezeu, de ce minuta lipsește, de ce Legământul este suspendat? Rorty, printre alții, caută o ieșire din chingile întrebării. A încremenirii: "Potrivit viziunii noastre, religia nu poate fi obiect de dispută atîta timp cât rămîne o chestiune privată - deci atîta timp cât instituțiile ecleziastice nu caută să-și aroge competența în privința consensului cu propunerile politice și atîta timp cât credincioși și necredincioși se hotărăsc să urmeze o conduită comună a modului de a trăi și de a-i lăsa și pe alții să trăiască."²

A lăsa pe alții să trăiască alături de misterul încremenirii pentru că, la urma urmelor, ce este religia și sacral, care o susține intrinsec, dacă nu o izbucnire a nemîșcării în mișcarea vieții ("Lipită pe fereastră ca o frunză/Luna stă de câteva săptămîni"). Răspunsul este dublu și la fel de nesigur. Pe de o parte "Unii dintre cei care împărtășesc această viziune³, printre care mă socotesc și pe mine însumi, n-au avut o educație religioasă și n-au simțit niciodată vreun atașament pentru vreo tradiție religioasă. Noi suntem cei care se definesc pe ei înșiși ca «afoni din punct de vedere religios»⁴. De cealaltă parte "Există însă, unii care, precum celebrul filosof italian contemporan Gianni Vattimo, și-au utilizat propria-le pregătire și pricepere filosofică pentru a susține îndreptățirea unei întoarceri la religiozitatea din tinerețe. Acest subiect este expus în mișcătoarea și originala sa carte *A crede că mai credem?* Răspunsul său la întrebarea «Crezi din nou în Dumnezeu?» poate fi formulat astfel: fiindcă descopăr că devin tot mai religios, presupun că probabil cred în Dumnezeu."⁵

Între cele două atitudini se extinde un gol epistemologic și o plictiseală existențială. Deodată! Vioara care "fși întinde gîtul pe perete" este metafora alungirii anapoda, în absurd, lemnul acesteia stă să nască zborul bărbătesc al "unui erete", al "unui vultur". O suspendare. O potențialitate ca aceea a credinței regăsite în credința că mai credem. Când, de fapt, nu credem! Un joc fantezist cu un fundal tragic, dacă n-ar fi, epistemologic, plicticos: "Mîniat pe cîntecul ce lîncezește să fie/ în loc de arcuș un bici răsună pe cutie/ iar dincolo de zid umblă pe mare/ o trombă-n forma unui semn de întrebare." Răzvrătirea. Dar și "semnul de întrebare". Plicticosul "semn de întrebare" pe care nu-l poate evita poetul, cu toate că este frondeur și nonconformist boem. Pe măsură ce spiritul poetic își apropiază revolta, se instalează implacabilul plictiselii: a aceleia devenită "degout incurable" - dezgust fără putință de scăpare, cădere, "cîntec ce lîncezește" (Tonegaru) care reclamă "la lutte de l'esprit contre sa propre torpeur" (Tardieu) - insurecție a spiritului împotriva toropelii, a adormirii căreia nu "cîntecul ce lîncezește" îi poate fi scăpare, ci biciul în locul arcușului. Ceea ce lui Constantin Ciopraga îi pare a fi o "mitologie în răspăr" și "o erotică de coșmar, văzută ca memorie frământată, ochean depistând nave îngropate în ierburi, faruri stinse, castele scufundate în «ele înseși», un tulburător pian somnambul, flaute «umplute cu țărăni»"⁶ este mai degrabă - preambul al plictiselii. Ni se dau asigurări de către profesorul Ciopraga cum că numita mitologie "în răspăr" ar "ține de un timp suspendat, simbolizat de «ceasul neîntors»". O fi așa, dar de ce nu și altcum? De ce să nu fie demonul plictiselii care începe să roadă limbile ceasului neîntors: cum ar spune filozofii să "deconstruiască", să năruie din plictiseala pe care Sfântul Ieronim o găsește citată de cutare sfânt părinte ca ruinare a oricărei avânt datorită sihăstriei și a cititului peste măsură în chilie? Plictiseala adevărată, aceea care contează, se naște din singurătate, din hăuri, din acedia: "The demon of acedia holds an important place in early monastic demonology and psychology. Evagrius of Pontus (ca. 345-399), for example, characterizes it as «the most troublesome of all» of the eight genera of demonic thoughts"⁷ (Andrew Crislip, *The Sin of Sloth or the Illness of the Demons? The Demon of Acedia in Early Christian Monasticism*, Harvard Theological Review (2005), 98: 143-169). Poetul într-o scrisoare de iubire alcătuită cu câteva săptămîni înaintea sfârșitului se declară: "Însingurat, fantomatic"⁸, mărturisește că este cuprins de demonul amiezii, acela care te împinge să-ți părăsești chilia în speranța că altundeva, în alt loc, îți vei regăsi puterea de a lua totul de la capăt. Singurătatea este potențarea acediei în raporturile complicate ale sufletului cu trupul, ale lui *sōma* cu *psyche*: "În privirea mea timpul încetase să mai treacă/ iar de departe lupii se mai auzeau încă urlînd pe stepa Nogai -".

Ce vrea să spună metafora timpului înțepenit în privire? O constatare a căderii pe gânduri: dureri somatice, boala, mai apoi complicații ca acelea ale monahiei Amma Theodora din secolul al IV-lea după Hristos, care, în pustie, se jeleşte de năvălirea celui rău care-i scufundă sufletul în jalea singurătății. Asemenea monahiei, poemul se tînguie sub asaltul acediei în versul unei singurătăți în care "de departe lupii se mai auzeau încă urlînd pe stepa Nogai".

Continuare în pagina 31

"NU SE POATE CA UN PARTID LIBERAL SĂ MEARGĂ MÂNĂ-N MÂNĂ CU GEOANĂ"

VIOREL MARINEASA

Părerile lui Neagu Djuvara (în varii domenii) nu menajează prejudecățile - "sfinte" - ale românilor și nici nu țin să se înscrie în zona aceluia tip de "corectitudine politică" sortit să plonjeze în ipocrizie, anomalie și absurd. Jurnalistul George Rădulescu i-a luat un interviu pe care l-a publicat în cotidianul *Adevărul* (8 octombrie 2010), pentru ca apoi să extindă cadrul în urma altor discuții ce au dus la apariția cărții *Un secol cu Neagu Djuvara* (Editura Adevărul Holding, 2010).

Pentru domnul Djuvara, regele Carol al II-lea a fost și lichea, și patriot. A greșit fundamental atunci când a ascultat de Consiliul de Coroană, în 27 iunie 1940, cedând Basarabia și nordul Bucovinei fără nici o împotrivire, în virtutea ideii aberante și lașe că astfel salvează statul. Am fi putut rezista agresiunii sovietice barem o săptămână, am fi ieșit din al Doilea Război Mondial, asemeni Poloniei, cu fața curată, nu am fi ajuns în situația "să ne stricăm cu toată Europa" în ultimii 75 de ani, să ne clădim "o reputație proastă", să facem gesturi politice de o cumplită ingraturitate, imposibil de șters din memoria vecinilor sau a partenerilor noștri vremelnici. Despre o reabilitare a lui Ion Antonescu nici nu poate fi vorba, deoarece acesta, din unghi "tehnic", e criminal de război pentru ce a săvârșit în Transnistria și pentru felul în care a rezolvat episodul Odessa. Vitejii care cred că Regele Mihai ar fi putut să-l grațieze uită că ne aflăm deja sub cizmă sovietică, iar anglo-americanii, cu ai căror reprezentanți s-a consultat Maiestatea Sa, erau de conivență cu ocupantul. Tezele patriotarde ale jalnicului regizor și om politic Sergiu Nicolaescu sunt demontate irefutabil de Neagu Djuvara din postura celui ce a fost, în august 1944, curier diplomatic la Stockholm al guvernului român, atunci când se duceau tratative încordate pentru încheierea unui armistițiu.

Pentru cei ce-l cred un obedient al Casei Regale, domnul Djuvara are o surpriză: zice că abilul Ion Iliescu l-ar fi "cumpărat" pe Rege, "discreditându-l definitiv", iar prin infiltrarea lui Radu Duda în familia regală s-a creat un zid în comunicarea cu aceasta, în consecință. Șansele de a reveni la monarhie sunt ca și nule. "A fost o dovadă că toată chestia asta cu căsătoria cu Principesa Margareta, în cele din urmă, Radu Duda ar fi vrut s-o ia ca avantaj personal, să ajungă președinte."

Nu există teme tabu. Recunoaște că a simpatizat cu mișcarea legionară în tinerețe, iar acum, revăzând *Cärticica șefului de cuib*, se miră că i s-a părut "comestibilă", când aceasta i se arată "de un simplism și de un primitivism îngrozitoare", asemeni confecțiilor unor Mao Tzedun sau Gaddafi. Deși tipărită sub egidă (dinu)patriciană, suita de interviuri ar trebui să-i supună la meditație pe liderii PNL, cei care, ieri-alaltăieri, o făcură lată punând de-un pact cu Felix-ul unui născocit partid conservator (duhul lui Eminescu, la acest ceas de aniversarită, trebuie să se distrează afară din cale!) și o vor face și mai lată strivind anticomunismul chiar cu mâna lui Ion Iliescu, cel ce, în 1990, cu aportul mineriadelor, voia să-i reexpedieze în pușcării, din moment ce o alianță contra firii, mai brăscăcarată, se va naște curând. Domnul Djuvara se exprimă limpede când e vorba de-alde Iliescu, Cozmâncă, Hrebenciuc: "Criminali! Sunt cei mai nocivi, pentru că eu continui să cred că ei trag diverse sfori. (...) Această *democrație originală* ne-a întârziat cu zece ani intrarea în Europa". Pe de altă parte, deși a mimat că-l vrea sfetnic, "Crin Antonescu n-a catadicsit să mă întrebe (...) ce să facă. (...) Eu i-aș fi spus lui Crin Antonescu că nu se poate ca un partid liberal să meargă mână-n mână cu Geoană, care, deși e mai occidentalizat decât ceilalți, are în spate umbra lui Iliescu..."

Firește, n-o să-l îngănăm pe domnul Djuvara de la A la Z. Andrei Pleșu (care, altfel, recunoaște că a stat și sub semnul său în perioada începuturilor) îi reproșează inaderența la cultura de sorginte religioasă. În ce mă privește, m-a deprimat nonșalanța cu care susține teoriile (amestec de suficiență, frivolitate și păcat) deformatoare de opinie Portocală, Cartianu, Alex Mihai Stoenescu privind debutul revoluției din decembrie 1989, care ar fi fost o lovitură de stat pusă la cale de un segment al Securității ce a avut blagosloviarea Moscovei. N-aș da vina pe deficitul în consumul salamului cu soia, ci pe câteva idei temeinic înșurubate: "toți pașii pe care i-am făcut în ultimii ani ne-au fost impuși"; "suntem conduși de fiii celor care au fost nomenclaturiști"; "va trebui să ieșim din acest rahat"; "majoritatea celor care au puțină putere fură".

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Miercuri, 22 decembrie 2010

Privesc la televizor. Aflu că la anu' va fi mai bine. Mult mai bine. Mă ridic în capul oaselor. Ies. Mă opresc în fața oglinzii de pe hol. Mă uit și simt nevoia să-mi fac cu ochiul. Zâmbesc. Merg la baie. Va fi mai bine.

Vineri, 24 decembrie 2010

Suntem la Gârliște, după o escală la Reșița, la bunicii Dianei. Crina îl așteaptă pe Moș Crăciun, topăind prin casa mult mai spațioasă decât apartamentul nostru. E fericită, are public mai numeros, bunică-sa îi caută-n coarne. Iar ea începe să-mpungă-n. Îmi ies din fire. N-o să mai vină Moș Crăciun! Ba e timpul să vină. Ca și anul trecut, tot eu voi fi. Mă ascund în hol, mă îmbrac rapid în hainele roșii, îmi pun scufia pe cap, îmi fixează barba albă până sub ochi, mă încălț cu niște pantofi de-ai lui socru-meu, ca să nu fie dubii, pun jucăriile într-un sac, îl ridic pe umăr, mă aplec de spate ca orice moșneag credibil, merg mai crăcănat decât de obicei și intru. Când mă vede, Crina face ochii mari, spune "Ooo, nu se poate!" și cade-n fund! Își dă drumul cu naturalețea care nu-ți poate ieși decât dacă exersezi. Mă umflă râsul, scot jucăriile din sac mormăind, i le întind, sare în sus când vede bebele pe care și l-a dorit – unul care se liniștește din plâns când îi bagi suzeta în gură –, fac cu mâna și ies.

Martți, 5 ianuarie 2011

Întâlnire la galeria soților Bădescu cu Doina și Sorin Dumitrescu. La "Anastasia" au apărut cărți noi. Capul de afiș, albumul "Gorduz", care are mai mult decât subînțeleasa colecție de fotografii după lucrările sculptorului pe care S. D. îl consideră mai mare decât Brâncuși (mai mare, nu mai important!), ci și "7 lecții de a face artă". Fiecare pornește de la textul unui biletel pe care Vasile Gorduz l-a părăsit prin atelier. Sorin Dumitrescu a recuperat petecele de hârtie, le-a citit cu atenție și a întocmit "lecțiile" pornind de la ele. Iată un *biletel*: "Trebuie restrânsă aria căutărilor. Sculpturile se gândesc, nu se inventează. Sculpturile se fac cu gândul, și nu cu mintea. Epifanie cu un cal și o lopată". Altul: "În sculptură, forma trebuie să fie adusă la vedere de amănunt și să fie în continuare doritoare de amănunt". Sau: "Într-adevăr, se pare că forma este însăși opera. În acest caz, opera nu poate să preexiste execuției. Când forma sfârșește prin a închide un spațiu, de-abia atunci se poate vorbi despre o operă". Tot la "Anastasia", "Jurnal întârziat", de Samuil Rosei. Arunc ochiul prin volumul II. Peste 600 de pagini. Și primul tot atâta are. Autorul, aflăm de la editor, a lucrat la U.A.P. Jurnalul – o frescă fierbinte a lumii culturale din perioada 1970-2000, plină de amănunte, de nume, de fapte, de culise. Cam toată lumea culturală a Bucureștiului pare că-i pe-acolo.

Joi, 13 ianuarie 2011

Expoziție Victor Gingiu la Helios. În memoria lui Cosmin Lungu și Emil Moldovan. Fără vernisaj. Pe cât de surprinzător și plin de culoare e Victor în pânze, pe atât de timid și retractil în afara lor. N-a vrut tam-tam. N-avea nici luminile aprinse în sală. La 17, împreună cu Adriana, suflu în aripile "Fluturelui negru" al lui Radu Paraschivescu. Lume multă, lansarea e-ntr-un club sub "Cartea de nisip". La vreo cinci metri sub. Nu mai vine cititorul prin librării, vrea... spații neconvenționale, luminate ca-n Caravaggio. Ajung acasă, fetele nu-s. Aflu prin telefon de la Diana că sunt la Cărturești. Aflu că fiică-mea tocmai mi-a descoperit poza într-o carte și le-o bagă sub nas celor care-și beau liniștiți ceaiurile, strigând: "Asta-i tata!".

Vineri, 14 ianuarie 2011

Printr-o hotărâre de guvern, mâine e Ziua Culturii Naționale.

ALĂTURI DE PRIETENI RADU PAVEL GHEO

La începutul anului trecut, în luna ianuarie, murea una din figurile legendare ale muzicii rock și jazz ale României: Béla Kamocsa, baterist și chitarist. El a fost membru al formației Sfinții/Phoenix în prima formulă a acesteia, iar apoi, odată cu deplasarea interesului său spre muzica jazz, membru al formațiilor Gramofon și Bega Blues Band (căreia i-a fost și fondator), promotor al Galelor de Blues-Jazz din Timișoara și unul dintre întemeietorii Festivalului de Jazz de la Gârlița. Spre sfârșitul anului la Editura Brumar a apărut una din ultimele sale realizări, o carte intitulată simplu *Blues de Timișoara – o autobiografie* și îngrijită de Tinu Pîrvulescu.

Pentru iubitorii muzicii rock și jazz românești, pentru timișoreni, dar și pentru pasionații de memorii această apariție reprezintă un eveniment. Ea poate fi citită în mai multe chei și din mai multe perspective, în funcție de interesul imediat al cititorului, căci traseul vieții lui Béla Kamocsa a fost destul de divers. Găsim aici o minunată descriere a copilăriei în burgul timișorean din anii '50-'60, unde, după cum își amintește Kamocsa, "deși trăiam în stalinism, oamenii nu-și ascundeau obiceiurile burgheze austro-ungare" și unde "«lumea bună» a orașului era formată, în majoritate, din minorități, evrei germani, unguri, o elită care, cu timpul, a dispărut, fiecare plecând în străinătate, pe unde a putut".

Ce-i drept, Béla Kamocsa, "Kamo", nu făcea parte din acea elită, căci locuia într-o zonă mai săracă a orașului, însă din amintirile sale se degajă acel aer de urbanitate – în sensul propriu al cuvântului – ce creează spiritul locului. Kamo își amintește de cozile la pâine (vîndută pe cartelă) și de ordinea care se păstra "nemțește" acolo. De altfel acolo a și învățat Kamo primele cuvinte nemțești, "*Das ist mein Platz*" – "Asta e locul meu". Tot el își amintește că "se juca mult șah pe vremea aceea printre proletari". Șah, nu table sau cărți.

Însă, înainte de toate, Timișoara se dezvăluie (cum era și de așteptat în amintirile unui muzician) ca un oraș pasionat de muzică. Tatăl lui Kamo cânta la cor. Tatăl unor prieteni de familie, fost violonist, cânta la ferăstrău. Din casa atletului Prach, din vecini, se aude un acordeon. Din altă casă din apropiere se aude o chitară. În localurile de pe Corso se cântă operetă și se dansează vals și tango. Iar primele contacte cu muzica rock au loc mai ales prin intermediul vecinilor iugoslavi și unguri: "Ascultam Novi Sad și Budapesta; Radio București mai rar, pentru că nu programa nimic din ce mă pasiona".

Desigur, cel puțin la fel de interesante sînt și amintirile lui Kamocsa din epoca Phoenix. Ele reprezintă un capitol din istoria rockului românesc și, din această perspectivă, ar merita citite în paralel cu volumul lui Nicu Covaci *Phoenix, însă eu...* Cel de-al doilea e mai spumos, mai încărcat de evenimente și mai anecdotic, dar – cum o arată și titlul – mai centrat pe sine. Personalitatea lui Béla Kamocsa, care începe să se contureze încă din copilărie, este una diferită. Aș zice că, în vreme ce lui Covaci i-a plăcut să *strălucească* într-o formație pe care o construia, lui Kamocsa i-a plăcut să *construiască* într-o formație care strălucea. "Pe tot parcursul vieții", spune el, "mi-a plăcut să fac mereu ceva împreună cu alții; nu singur, ci cu «formația», cu «trupa»". Mai târziu, cînd se apucă de jazz, își reiterează crezul, vorbind de chitara bas, la care cânta el: "Era deci un instrument subordonat cauzei, cauza fiind ca piesa să iasă bine, ca trupa să dea tot ce are mai bun. Mie, viitorul inginer constructor, îmi plăcea să-mi imaginez trupa, gașca, în acest fel; iar pe mine ca om care îi ajută pe alții".

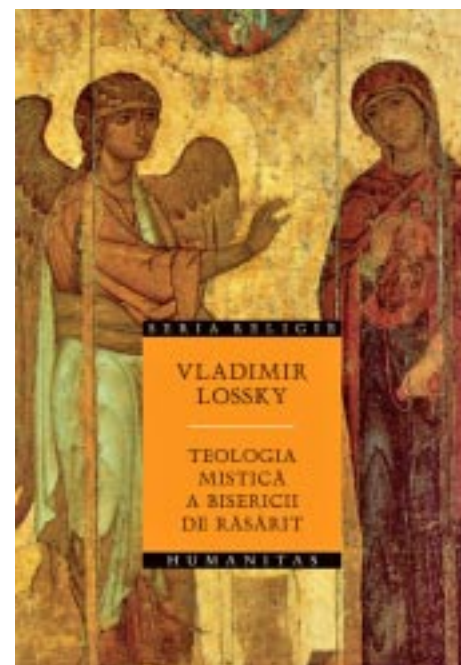
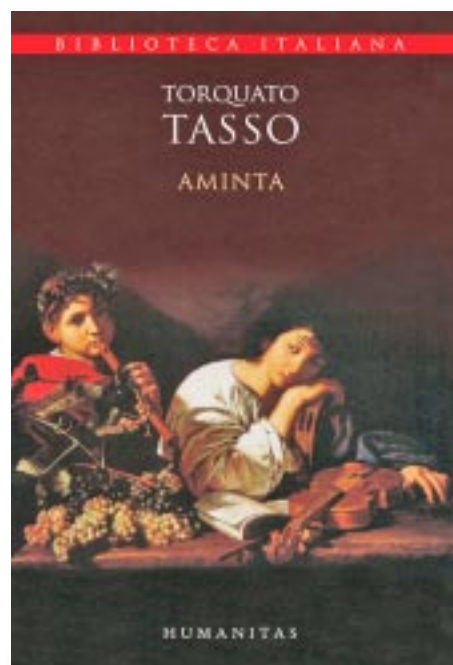
Trecînd de la o epocă la alta, Kamocsa povestește mereu cu seninătate, cu farmec și ironie blîndă, reamintindu-ne (sau dezvăluindu-ne) realități absurde dintr-o lume apusă. E un alt aspect al cărții sale, cel de mărturie istorică, fiindcă, citită în această cheie, ea include o mulțime de istorii dintr-o lume cenușie și apăsătoare, de la umilințele prin care treceai pentru a obține pașaportul definitiv, de emigrare din țară, pînă la cele impuse pentru a vorbi la telefon în străinătate – doar de la Serviciul Telefoane, cu comandă și ore întregi de așteptare. Printre acele detalii de viață cotidiană, care limpezesc foarte bine realitatea unei epoci, iată și o istorie ce azi pare stupidă, dar atunci constituia normalitatea supraviețuirii: prin anii '80 formația lui Kamocsa cânta la restaurantul Pecotim, unde membrii ei erau plătiți în benzină – mult mai prețioasă decît banii, fiindcă benzina era cartelată. Doar că, spune autorul, "nu îmi turnam benzina în rezervor, ci o preschimbam, la rîndu-mi... pe carne de porc trecută ilegal pe poarta Comtumului".

Există o frază pe care Béla Kamocsa o folosește cînd vorbește de colegii lui jazzști și care ar putea sta ca motto al întregii sale vieți: "Ne simțeam bine împreună, am devenit prieteni și am rămas prieteni pe viață". Acesta a fost permanent Kamo, muzicianul de talent și prietenul de vocație. Pe lîngă muzică, ne rămîn și aceste splendide amintiri dintr-o lume în care a strălucit alături de prieteni.

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

NOU la HUMANITAS

STRIGĂTE ȘI ȘOAPTE, O FIZIOLOGIE A RĂNII

DANIELA MAGIARU

Teatrul Maghiar de Stat Cluj

Strigăte și șoapte

De Ingmar Bergman

Adaptare scenică de Andrei Șerban și Daniela Dima

Regia: Andrei Șerban

Scenografia: Carmencita Brojboiu

Cu: Zsolt Bogdán, Anikó Pethő,

Emőke Kató, Imola Kézdi, Csilla

Varga, Csilla Albert.

Spectacolul lui Andrei Șerban plămăiește o fiziologie a rănii, a relațiilor amputate, a universurilor îmbolnăvite și zdruncinate. Forma prin care se mediază între regizor și spectator e o convenție: știm de la bun început că este vorba de o tehnică a sarterului sau, și mai concret, despre o ramă în ramă. *Strigăte și șoapte* propune un *making of* al filmului omonim al lui Ingmar Bergman, de la casting (cu prezentarea jucăușă a fișelor biografice ale personajelor-actori) la filmări, cu o introducere veselă în lumea sumbră a celor trei surori, Agnes (Anikó Pethő), Karin (Emőke Kató), Maria (Imola Kézdi), urmate cu credință de slujnica Anna (Csilla Varga). Asistăm la deplierea unui univers pentru a-i observa mecanismele de funcționare, dar și pentru a le reface cu reverență, cu mijloacele teatrului.

În urmă cu un an, când a avut loc premiera spectacolului, Șerban declara că îi plac "pariurile imposibile" cu el însuși și că este pregătit să își asume riscul "de a transpune pe scenă unul dintre filmele-cult cele mai tulburătoare din istoria cinematografului". Ceea ce reușește este o punere în scenă răscolitoare, ce induce o stare de tensiune aproape insuportabilă, dezamorsată periodic prin ieșiri "tehnice" abil realizate, prin reluări – justificate formal prin faptul că asistăm la o repetiție. De aici nevoia unor intermediari între lumea privitorilor, a peliculei și, în fine, a montării. În spectacol acest rol îi revine lui Bergman (Zsolt Bogdán), care își lasă aparent la vedere gândurile și ne permite accesul în culisele filmului/spectacolului pe cale să se construiască, secondat fiind de asistenta sa (Csilla Albert).

Povestea se conturează în jurul câtorva constante: boala, secretele de familie bine păzite, relațiile (extra)conjugale tănuite, moartea ce stă la pândă în fiecare ungher. Rând pe rând, aflăm despre dispariția mamei, a fiicei Annei și asistăm la agonia muribunde Agnes. Toate acestea țin de spațiul existențial al șoaptei, la fel ca linia precară ce leagă triumful surorilor: trupul firav al lui Agnes, răpus de boală și de durere, neputința lui Karin și a Mariei de a-și ajuta sora, pasiunea Annei pentru aceasta. Rugăciunile ei sunt susurate, niciodată rostite cu voce tare.

Contrastele prezente la nivelul scenografiei (semnată de Carmencita Brojboiu) – roșu, alb și negru – ascut simțurile și atrag atenția asupra altor strigăte înăbușite și a altor șoapte murmurate. Roșu e culoarea pereților, a furiei strangulate, a vinului vărsat pe fața de masă când un pahar se preface în cioburi, dar și a sângelui care se răspândește pe așternuturile lui Karin, atunci când ciobul aceluiași pahar este împins în propria carne sau a sângelui de pe cămașa lui Joakim, soțul Mariei, într-o încercare eșuată de sinucidere. Rochiile și pălăriile

sunt albe, la fel și trandafirii, dar totuși paloarea obrazilor le întrece în forță imagistică. Vestmintele se preschimbă în negru, împrumutând nuanțele gândurilor. Întreaga atmosferă a spectacolului stă sub semnul bolii: imaginile pun în evidență contururile, când fantomatice, când ferm trasate, ale personajelor, dar nu insistă asupra consistenței lor. Lumina gălbuie a lumânărilor împresoară cu mister, temperând totodată extremele ascuțite.

Relațiile dintre surori se consumă morbid, acoperind întreaga paletă a cruzimii, datoriei și dragostei. Drama trăiește din tensiunea contrariilor și din paradoxul că personajele sunt, simultan, și îngeri, și demoni. Nu există o logică, și cu atât mai puțin o dialectică a dorinței și acțiunii: nici Karin, nici Maria nu își doresc să aibă grijă de sora lor mai mică, sunt nepăsătoare și dominate de dispreț, chiar dacă ambele sunt capabile de iubire, chiar și față de sora lor. Ele nu înfăptuiesc decât acte întâmplătoare de bunătate, pe care Agnes le percepe drept stări de grație, deoarece ele îi redau bucuria de a fi împreună. Frustrările lor le fac captive într-un univers familial pe care l-ar dori schimbat. De aici sentimentul perpetuu de pericol mocnit, de izbucnire aflată mereu în așteptare, de răsuflare tăiată. Și răbufnirile se produc: bățiile în ușa sunt, asemenea cioburilor sparte pentru maltratarea propriului trup, strigăte: de ajutor, de neputință, de infirmitate sufletească.

Una din obsesiile majore prezente atât în spectacol, cât și în film e trecerea timpului. Ceas, pendulă și orologiu ticăie, bat sau sună constant pe fundalul sonor al peliculei. În montarea lui Șerban, reflectoarele insistă asupra obiectelor purtătoare de timp. Sunetele lor sunt asimilate, inerente și regulate, de aceea orice zgomot exterior provoacă nesiguranță: freamătul pașilor, vuietul vântului, respirația scadată și gura avidă după aer a lui Agnes. Șoaptele pendulelor și bolboroseala lui Agnes nu fac decât să întretină starea de copleșitoare apăsare ce se transmite dinspre scenă spre sală. Spectacolul e condus cu mână de maestru. Andrei Șerban apasă când pedala tensiunii sufocante provocată de absență, sau, din contră, de exces, când pe cea a eliberării – momente în care își fac loc atât comical (cozzeria de pe "platou", aparițiile sotului cinic și ale celui indolent – interpretați de Zsolt Bogdán) cât și tandrețea scenelor în care Agnes este îngrijită matern de Anna.

Linieștea este gravă, amenințătoare, capabilă să inducă tensiune și frică. "În tăcere nu poți ascunde nimic", spune unul dintre personaje. Cu toate acestea, tăcerea este depozitarul gândurilor ce nu reușesc să străbată decât întâmplător teritoriul vorbei. Jurnalul lui Agnes ne lasă să întredeschidem ușa către trăirile niciodată aduse la suprafață. Niciuna din femei nu poate articula cuvinte sincere, pentru că ele se sparg înainte să își ducă mesajul.

Stop-cadrele redau, pe rând, figura crispată de durere a suferinței și trupul chircit spasmodic, pe cea marcată de indiferență, nerăbdare, egoism și răceală (așa cum aflăm din "disecția" obrazului și a sufletului Mariei executată de către doctor – din nou Zsolt Bogdán), înfățișarea severă a lui Karin care tănuiește imperceptibilă drama a înstrăinării

voite și deznădejdea care o zdruncină atunci când conștientizează "țesătura de minciuni" în care e prinsă. Eliberările există, par să indice atât Bergman, cât și Șerban, dar ele nu se pot produce decât prin moarte sau durere (ciuntirea trupului sau a sufletului), atunci când extenuarea ia locul placidei neputințe.

Apropierea și, mai ales, distanța definesc relațiile și caracteristicile surorilor. Frica de atingere este maladivă, ura auto-alimentată le împovărează. Una este rece, calculată, pare de piatră, a doua e visătoare și veselă, iar a treia e pur și simplu bolnavă. Cea care cumulează cele mai multe trăsături ale bunătății și compasiunii e slujnica, deși, la rândul ei, e marcată de pierderea propriului copil. Ne aflăm într-un tărâm al umbrelor. Dacă întreaga poveste e guvernată de omniprezența morții, doliul este, în consecință, o stare perpetuă. De aceea, oglinzile și ferestrele sunt acoperite, la fel ca și sufletele. Oglinzile sunt cele ce reiau gândurile ascunse, dar și sufletele antifonate. Din pricina maladiei, Agnes este imobilizată și are mare nevoie de dragoste, dar surorile ei trăiesc blocate din proprie voință între

pereți pe care și-i construiesc conștient, programatic, distanțându-se de orice urmă de afecțiune. Pereții devin din ce în ce mai groși, captonați cu singurătăți, astfel încât orice strigăt amuțeste, pentru că nu poate răzbate din edificiul însingurării induse. De aceea încercările de apropiere și afecțiune sunt considerate atacuri ale spațiului intim, care e, prin excelență și în exclusivitate, creuzetul în care se consumă cele mai crunte strigăte, niciodată auzite, dar atât de bine știute.

Strigăte și șoapte e, fără îndoială, un spectacol tulburător, ce se așterne dramatic, în straturi succesive de durere, cu prestații actoricești impecabile, într-un tot ce se impune prin precizia compoziției, știința gradărilor și finețea observației. De obicei "traducerile" dintr-un limbaj artistic în altul ne permit să facem bilanțul a ceea ce se câștigă și se pierde. Însă vizionarea spectacolului Teatrului Maghiar de Stat din Cluj ne aduce aminte că întâlnirile cu marii creatori poartă urma preaplinului. Întâlnirea rafinată cu Ingmar Bergman, Andrei Șerban și cu locul geometric *Strigăte și șoapte* respiră aerul preaplinului.

TIMIȘOARA – ORAȘUL "DE CINCI STELE" (I) ILEANA PINTILIE

Este adevărat, Timișoara este unul dintre cele mai frumoase orașe ale țării, nu numai pentru că bănațenii consideră așa, dar și pentru popularitatea de care se bucură orașul, cu prestigiul său occidental în fața populației de tot felul, atrasă irezistibil de acest punct geografic ca de un magnet. Farmecul civilizației sale central-europene, patina istoriei sale interesante, strălucind din ce în ce mai stins asupra locurilor importante, alcătuiesc o valoare recunoscută, incontestabilă, dar destul de discretă. Poate tocmai de aceea programul de promovare a orașului, inițiat de către Consiliul Local, este unul mai zgometos: "Mica Vienă", "Orașul de cinci stele"...

În realitate, Timișoara avea, încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea și îndată cu începutul secolului următor, ținuta unei metropole central-europene, comparabilă cu un șir de orașe de renume din această regiune (s-a dezvoltat surprinzător față de orașe apropiate precum Szeged sau Novi Sad). A rezistat eroic în timpul comunismului și n-a fost mutilată de proiectele uniformizatoare ale noilor "centre civice", presărate aproape pretutindeni, păstrându-și astfel caracterul occidental al arhitecturii sale. Dezvoltarea urbană a avut în vedere o extindere gradată a periferiilor și o limitare a construcțiilor în perimetrul central.

Deși "fizionomia" orașului este bine conturată, totuși există o tendință permanentă de căutare și atribuire a unei identități. Probabil, în încercarea de a defini această identitate, mereu pusă la îndoială, Consiliul Local a hotărât crearea unui spațiu rezervat "lecției de istorie" (acolo unde profesorii să-și aducă elevii), intitulat pompos "Aleea personalităților". Și aceasta pentru că, fără îndoială, aceste personalități nu ar avea atâta forță dacă ar fi risipite prin diferitele locuri ale orașului, ci doar împreună ar reuși să devină convingătoare. Acest loc al memoriei colective a fost ales în Parcul Central, un parc liniștit, cu arbori bătrâni, deja "agrementat" cu fântâni arteziene și unde singurul monument de mari dimensiuni – al "Soldatului Sovietic", a fost la timp reconvertit în "Soldatul Necunoscut". Statuile urmau să fie aranjate nu oricum, presărate printre alei, ci concentrate toate în perimetrul restrâns al intrării, astfel încât cei veniți să așeze coroane cu flori sau să țină lecția de istorie să nu rătăcească prea mult pe aleile din interior.

Această "Alee a personalităților" a devenit locul exemplar și explicit al istoriei locale, în care întrebările dubitative să fie risipite de îndată. Ca toate acestea, deja alegerea acestor personalități, dintr-un număr mai mare, ridică anumite semne de întrebare; în fața plăcuțelor cu numele lor te întrebă, fără să găsești vreun răspuns, de ce a fost ales primarul János Török și nu mult mai cunoscutii Carol Telbisz sau Joseph Geml¹? Nu putem ști, poate până la urmă vor veni și ei la rând, parcul ne apare astăzi încă destul de încăpător...

Așadar "lecția de istorie" nu este completă, saltă peste hopuri și se prăbușește în gol peste timp. Dar oare se poate trasa istoria unui loc prin astfel de monumente publice? Cât de elocvente sunt acestea pentru a putea dezvolta, în fața ochilor noștri, o evoluție coerentă? Cu siguranță nimeni nu s-a gândit la aceste întrebări și cei care au inițiat proiectul vor recunoaște probabil că

au avut în minte câteva "insule" de istorie, care, de altfel, credem și noi, nu poate fi ilustrată ca atare vizual.

Tocmai aici apare o a doua întrebare: cum trebuie să arate aceste monumente? Să-i reprezinte pe acești antemergători cât mai fidel, ca în manualele de istorie sau să lase liberă imaginația artistului pentru a crea o operă convingătoare? Privind șirul de sculpturi avem convingerea că profesorii de istorie au învins, punând tuturor sub ochi modelele după care să fie reprezentați iluștrii oameni ai cetății.

Cum altfel s-ar putea explica figurativismul școlăresc al unora dintre aceste portrete și faptul că s-a pierdut din vedere caracterul personajului, o primă cerință a oricărui portret? Mai încrâncenați sau mai senini, toți cei reprezentați alcătuiesc o adunare, un "sfat" al înțelepților, chiar dacă în realitate între ei existau incompatibilități, dând naștere unor prăpăstii de netrecut. Privind numele acestor personaje istorice ne putem întreba cum poate sta Claudius Florimund de Mercy, primul guvernator al Banatului, care, la mijlocul secolului al XVIII-lea, cu caracterul lui sever, a exclus din Cetatea Timișoarei pe ortodocși, împreună cu "alți necredincioși", alături de Stan Vidrighin, Sever Bocu sau Aurel Cosma, militanți ai românilor și ai drepturilor lor?

Această "adunare" se situează, cum spuneam, în perimetrul relativ îngust al intrării parcului, busturile sunt așezate pe socluri înalte, îmbrăcate în marmură neagră, răsucite ușor unele față de celelalte, ca și cum s-ar afla într-un "dialog". Ele lasă impresia unor monumente funerare, solemne și triste, transformând bucata de parc într-un fragment de cimitir cu caracter istoric. Acesta să fi fost sensul pe care edilii au dorit să-l confere acestui loc?

După ce șirul personalităților politice și istorice s-a încheiat, au mai fost adăugate și unele personalități culturale cum ar fi Béla Bartók sau Virgil Birou. Ultima lucrare este o retranspunere în bronz a unei lucrări interbelice, aparținând sculptorului Romul Ladea. Față de prietenul său din tinerețe, Ladea se arată deschis, ironic, chiar glumeț, caracterizându-l pe intelectualul bănățean ca pe un bonom, cu un surâs jovial luminându-i întreaga figură. Este punctul terminus al "aleii", unde lecția de istorie, cu aerul ei silit, încetează, făcând loc libertății creatoare recâștigate.

Busturi: *Claudius Florimund Mercy* (Dumitru Șerban), *Eugeniu de Savoya* (Linda Saska Mengzel), *Carol Küttel* (Luigi Ștefan Varga), *János Török* (Béla Szakáts), *Alexandru Mocioniu* (Aurel Ardelean), *Stan Vidrighin* (Ștefan Călărășanu), *Sever Bocu* (Eugen Barzu), *Aurel Cosma* (Rudolf Kocsis), *Béla Bartók* (Peter Jecza), *Virgil Birou* (Romul Ladea).

¹ Károly Telbisz a fost primar într-o perioadă de aproape 30 de ani (1885-1914) și a devenit cunoscut prin amplul proiect de modernizare urbană de la începutul secolului al XX-lea, de fapt prin crearea orașului modern, în timp ce Joseph Geml a fost primar între 1914-1919, în timpul agitatei perioade a primului război mondial, asistând la prăbușirea Monarhiei austro-ungare, cu toate schimbările spectaculoase decurgând din acest eveniment, autorul unei valoroase monografii moderne a orașului.

CUM SE HOLBEAZĂ ADRIANA ILIN TOMICI LA CER ROBERT ȘERBAN

Adriana Ilin Tomici vine, alături de Cristian Sida și Gheorghe Fikl – ca să dau doar două nume – dintr-o generație de artiști "păstorită", în a doua parte a anilor '90, la Facultatea de Artă din Timișoara, de către profesorul Romulus Nuțiu, pictor care și-a păstrat curiozitatea, umorul și măiestria până azi, când are 78 de ani. Aceste calități ale domnului Nuțiu s-au transferat, într-un fel sau altul, și asupra elevilor săi. Asupra Adrianei, în mod vizibil.

Titlul "Uite cum mă holbez la cer" a oferit expoziției pe care A. I. Tomici a avut la galeria "Helios", spre finalului anului 2010, o cheie de lectură. *A te holba* nu este nici *a privi*, nici *a te uita*, căci verbul acesta cu etimologie incertă înseamnă mirare sau curiozitate sau spaimă. Sau toate laolaltă. Înseamnă o ipostaziere activă, implicită și implicată. Și chiar astfel au fost lucrările Adrianei din expoziție. Un jurnal în imagini. Dar un jurnal adevărat nu este doar o succesiune de fapte, nu e doar o transcriere a realității (cu întâmplările ei mai mult sau mai puțin spectaculoase), ci e și o încercare de înțelegere a ceea se întâmplă, de descifrare a sensurilor "poveștilor" în care ești implicat ori doar spectator. Un jurnal autentic e (și) un jurnal de idei. Iar cel al Adrianei, de pe simeze, așa era. Ea nu "pozează" cerul, ci se scufundă în el. De fapt, cerul este pentru artistă o uriașă oglindă în care se... holbează. Se holbează la univers; dar la cel interior. Univers care lucrează din plin, care se metamorfozează continuu, căci e plin de energie, de mistere, de revelații, de taine, de imagini. Adriana Ilin Tomici nu e un pictor de notație, de transcriere, nu pictează ceea ce vede, ca-n autodictet. Fiecare imagine are structură elaborată atent, controlată, chiar dacă pare spontană. Iconografia lucrărilor este **aparent** arbitrară, aleatoriu cu care intrăm în contact la prima vedere nu-și are rădăcinile în imaginile ce se nasc pe cer (cu care ne-am întâlnit în copilărie, când aveam timp să stăm minute și chiar ore în șir cu fața spre infinit; când, paradoxal, contemplăm), ci în imaginarul interior. În propriul cer, cel de dinăuntru. Cu atenție o să ghicim formele, o să le pipăim cu privirea, o să le decelăm contururile și o să le recreăm, căci fiecare acrilic e o invitație la visare, la joc. Adriana e un artist ludic, care **desenează** cu culorile, le juxtapune, le implică în dialog sau, uneori, le împinge la polemică. Tablourile au dinamism și ritm așa cum cerul are. Atât cel interior, cât și cel de deasupra noastră. Variațiile tematice se repetă, dar nu se repetă imaginile. "Plâng pe umărul stâng", "Singurătate în trei", "Printre nori", "Al nouălea cer", "Dans cu nori", "Uite cum mă holbez la cer", "El", "Ea", "Ziua creației", "Jocul cu Terra", "Fereastra TV", conțin, toate, o atmosferă densă, vie, și compun, fiecare în parte, un spațiu care se fluidizează și comunică în perimetrul său, în care are loc un balet alert al formelor, în care se șoptește o poezie imponderabilului.

Ciclul "Ferestre", format, în majoritatea sa, din lucrări monocrome și bicrome, puțin mai mari decât palma unui bărbat, generează – din lecturarea imaginilor una după alta – un subtil joc de culoare. Fiecare "ferastră" e starea unui moment dat, a unei clipe. Clipa – spune Sorin Dumitrescu – are origine duhovnicească. "Binele se măsoară cu clipa, zice autorul cărții *Noi și icoana*, răul cu ceasul. Clipa e a bunului, ceasul e al răului". Clipe bune par că sunt adunate laolaltă, aici, în aceste "ferestre".

Una dintre lucrări face legătura cu o secvență importantă din creația anterioară a Adrianei Ilin Tomici, pictura-obiect, dar și cu *lumea nevăzută a Cerului*. E vorba despre cea intitulată "Ghici cine vine la cină?" Cuvintele lui Iisus, cheia – ce atârână de un fir – a Paradisului, doi pești, două pocale, sunt, cred, nu doar "punctele" de tensiune ale tabloului pictat în nuanțele cerului, albastru și bleu, ci și cele cardinale ale universului autoarei. Simbolurile amintite întăresc ipoteza de la care am pornit că, în fond, cerul interior este cel ilustrat în expoziție. Această lucrare și, prin ea, toate celelalte, ne sugerează ideea că înainte de a fi sus, Dumnezeu e jos, în fiecare dintre noi. "Ghici cine vine la cină?" este lucrarea-epicentru a demersului expozițional.

O să închei pe panta unui citat din francezul Roger Bissière, un pictor din păcate prea puțin cunoscut: "Dacă nu te mai pândește nicio primejdie, s-a sfârșit cu pictura". Or, o știu cu toții, o bună parte dintre "primejdii" ne vin de sus, fie că țin de domeniul astronomiei (meteoriți, OZN-uri, asteroizi etc.), fie de cele sfinte (Dumnezeu nu bate cu bățul). Din perspectiva aceasta, sunt liniștit: atât timp cât Adriana Ilin Tomici se va holba la cer, la lumea din jur, dar mai ales la ea însăși, nu cred că arta ei viitoare va fi pândită de vreo primejdie.

BIBI MIRCEA MIHĂIEȘ

Iosif O. Stroia — devenit foarte curând pentru noi toți Bibi — a ajuns la Arad la sfârșitul anilor '70. Mai precis, în 1978. "Culturnici" veleitari, ne bălăcisem, până atunci, doar noi între noi, "literații", aventurându-ne, în cel mai bun caz, în spațiul înrudit al teatrului. Aveam și motive: în acea zonă evoluau cele mai deștepte și frumoase fete ale orașului, eleve de liceu, "regizoarea" Cati Mureșan și "actrița" Mariana Buruiană (Mariana chiar avea să ajungă o excelentă actriță, la Bulandra; de câțiva ani s-a retras la o mănăstire). Despre Bibi ne-a vorbit Valentin Constantin, secondat, ca întotdeauna, de Dorin Galea: "Am cunoscut un grafician de super-clasă. S-a mutat în Arad și va expune curând." În scurtă vreme, eram cu toți nedespărțiți la *Kinematcon*-ul marelui, unicului, irepetabilului Gheorghe Săbău.

Prin Bibi, am păstruns în spațiul artelor plastice, care ne era cunoscut mai ales prin generația deja matură: sculptorul Ionel Muntean, pictorul Ioan Groza Kett, ciudatul "plastician în ceară", Simion Cozma. Rând pe rând, ne-am împrietenit cu Doru Păcurar (venit prin repartitie ca scenograf la Teatru), Laly Szvercsak, un grafician de anvergură, care ne-a înnebunit câțiva ani cu melcii săi pictați cu serigraful. Laly a făcut o solidă carieră în America (aflu de la Ioan T. Morar că a ajuns să deseneze una din mașinile de succes.) În casa-atelier a lui Laly, sub privirile uimit-dezaprobatore ale Monei, care semăna leit cu actrița franceză Marlène Jobert, au avut loc cele mai spectaculoase jam-sessions din câte-mi aduc aminte.

Deasupra tuturor, cu un zâmbet larg, râzând la fiecare cuvânt, și parcă plutind peste oameni și lucruri, Bibi. Dacă ar fi să-i întreb pe toți prietenii mei din epocă cine era omul la care țineau cel mai mult, n-am nici cea mai mică îndoială că Bibi ar ocupa, la distanță, locul întâi. Generos și retractil, de-o politețe dezarmantă, Bibi vorbea (și vorbește și azi) monosilabic. Era, dintre noi toți, cel mai aproape de ideea de "băiat bun." Așezat deja la casa lui, tată al unei fiice adorabile (a doua avea să se nască în 1985: o fotografie mărită, pe care am avut-o în toți acești ani, și o am și acum, pe peretele unei camere, ni-i înfățișează, în grupul nostru indestructibil, pe Norica și Bibi pregătindu-se de venirea pe lume a celeilalte fete adorabile, Paula), Bibi avea un aer relaxat-senioral. Un aer potențat de ținuta "sport" (dar ce sport!), în care doar pantofii întotdeauna impecabili arătau cât de ancorat în realitate e de fapt artistul.

Văzându-i lucrările, am fost confirmat în ceea ce credeam și știam despre om: artistul era prelungirea perfectă a minții sale de ardelean cumpătat până la impenetrabilitate. Cerebralitatea și transparența migrau în spațiul lucrării plastice, alcătuind un univers de sine stătător, ce aspira și refracta o lumină stranie. Unitatea de măsură a creației sale a fost — și probabil așa va rămâne — vârful ascuțit până la durere al creionului. Din tușe succesive, din construirea unei geometrii secrete, parcă întoarsă spre sine, artistul redă fragmente dintr-o realitate a gândului translucid și a visului materializat. De-o fragilitate ce amenință în fiecare clipă cu destrămarea, lucrările lui Iosif O. Stroia sunt partea vizibilă a unui vârtej încrămențit, a unui ax al lumii care, cu vremea, a prins o consistență coloristică din ce în ce mai pregnantă. De la alb-negrul mat al lucrărilor din anii '70 — '80, arta lui Stroia a evoluat până la aglomerările — de altfel, perfect ordonate — ale unor linii care, orice direcția ar apuca, sfârșesc în desăvârșite obiecte geometrice.

La maeștrii alchimisti, materia se metamorfoza, după complicate prefaceri, în aur. La Bibi Stroia, esența prețioasă a pământului urmează drumul invers, spre primordialitatea de dinaintea Creației, în precipitate de lumină și culoare. Mare prieten și mare artist, Iosif O. Stroia înobilează, clipă de clipă, ideea de om.

ALTE REALITĂȚI IOSIF STROIA

Profesorul de fizică din liceu, a fost pentru noi elevii un personaj. Începând cu numele: Dumitru Ioan Valeriu Aristotel. Venea de la Sebeș la Liceul Aurel Vlaicu din Orăștie cu o faimă de profesor foarte bun, bătut de seraliști, deși cunoștea judo, ciudat în comportament și limbaj și foarte exigent. La ora despre accelerația gravitațională, aplecându-se peste pervazul geamului de la etajul doi al amfiteatrului, zâmbind, ne-a spus:

- Dacă sărim de o mie de ori de la acest geam, s-ar putea ca odată să mergem în sus...

- Nu râdeți tovarăși, a fost replica profesorului nostru.

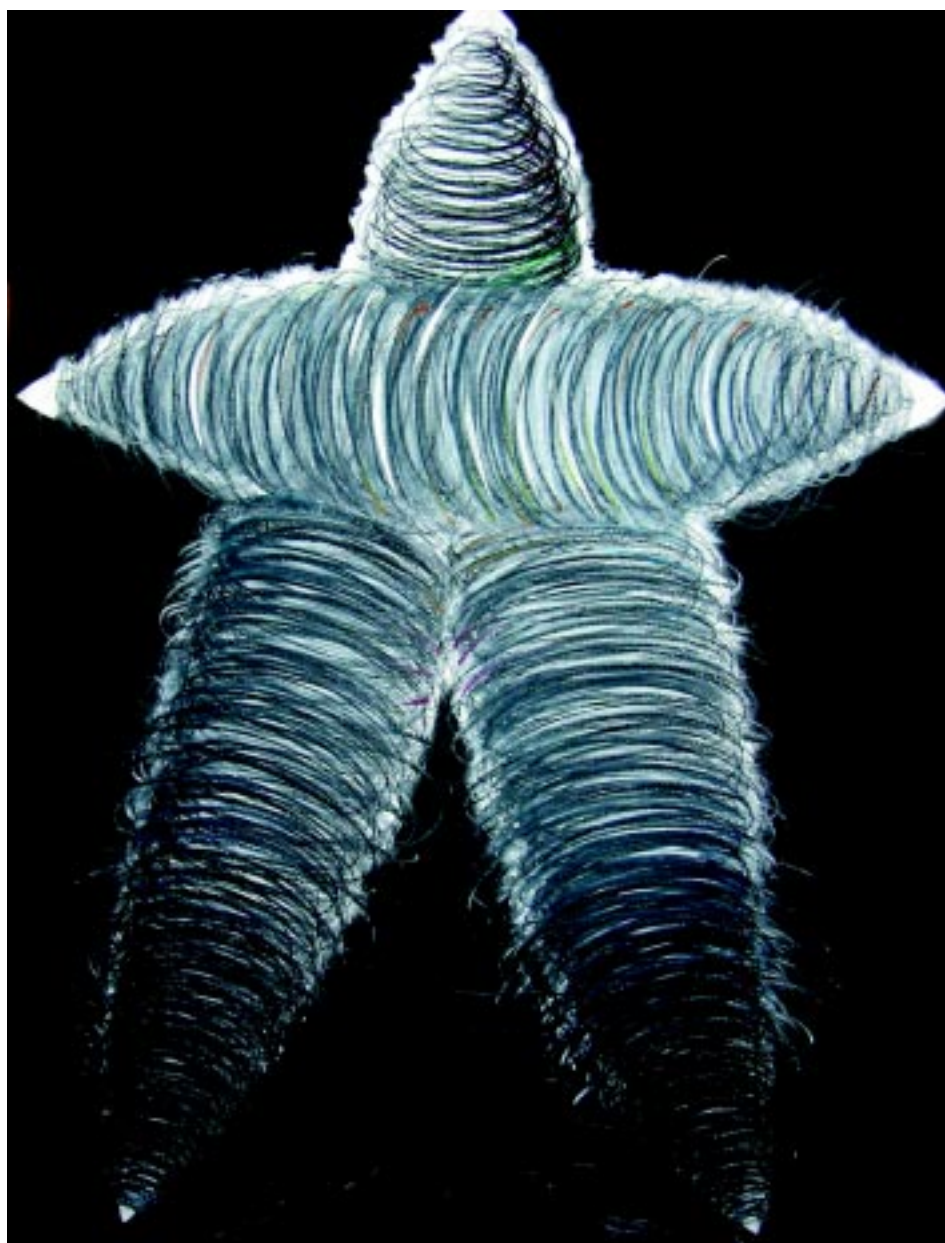
Interesant, nu?, pentru clasa a 11-a B a anului 1968.

În 1972 am intrat la Facultatea de Desen a Universității din Timișoara, pentru mine un fel de americană, în clasa lui Romul Nuțiu, pregătit de Deliu Petroiu și Simion Lucaciu. În timpul admiterii i-am cunoscut pe Elisabeta încă neSepi pe atunci, Călin Beloescu, Tică Răducan, dintre cei apropiați. În primul an a venit la cursurile noastre Cori Babeți. Am frecventat cursurile lui Petru Jecza, Victor Gaga, Leon Vreme și ale altor profesori pe care nu vreau să-i pomenesc și de la care am avut de învățat, de exemplu, construcția

cu echerul și compasul a elipsei cu opt centre... singurul subiect pe care îl știam la examenul de geometrie. L-am cunoscut pe Valeriu Sepi, de la care am învățat metoda de lucru, pictând pereții magazinelor de textile și încălțăminte.

În anul doi l-am cunoscut pe Andrei Ujică și apoi pe Șerban Foață. Cu Andrei îi tocăm mărunt pe Santana și pe Andrei Tarkovski - *Solaris* - la etajul unu al căminului 12, de unde nu lipsea Costin Petrescu, tobarul, de atunci, de la Phoenix. Întâlnirea cu Șerban Foață a fost interesantă în planul limbajului, fiindcă eu nu mai auzisem pe cineva să vorbească aproape tot timpul în versuri sau mai bine zis să caute rime la orice... Am realizat câteva coperti, *simple rose*, împreună. Am cunoscut-o pe Adriana Babeți.

În 1978 am luat hotărârea să îmi schimb adresa, și m-am mutat în Arad, la Norica, un fel de naufragiu sau de exil, după aproape 6 ani timișoreni. La Arad am devenit încetul cu încetul tipograf... specializat în offset. La sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 i-am cunoscut pe Doru Păcurar, Ludovic Szvercsak, Onisim Colta, Dumitru Șerban. Iar la cineculbul Kinema-Ikon i-am întâlnit pe Gheorghe Săbău, Mircea Mihăieș,

Valentin Constantin, Ioan Galea, Valeriu Câmpan, Ionel Nistor. Cu cel din urmă, mai târziu, am devenit asociați la Tipografia Poudique.

Într-o emisiune de la Radio ProFM din 1994 l-am cunoscut pe Valentin Stoica. El mi-a spus prima dată: hai să-nțelegem lumea altfel și nu te mai lăuda atât cu facultatea ta de arte... Citește cărțile astea de geometrie sacră, astrologie, alchimie, citește-l pe Max Haendel. S-a realizat astfel racordul temporal cu fostul profesor de fizică de la liceu.

Apoi Fulcanelli. În forma ei supremă, alchimia era preocupată de transformarea conștiinței umane, deci pe scurt alchimia este doar un alt nume pentru metafizică. În 2000 am realizat seria de 5 desene "De la Divin la Etern". În scurt timp Valentin mi-a explicat că e vorba de o artă hiperfizică, concept pe care vă rog să-l discutați cu el, dacă doriți. Apoi am aflat despre maniera de generare a unei realități alternative și m-am familiarizat cu o serie de termeni ca *twister* și *spinner*, termeni folosiți în matematicile superioare. Tornadele sunt cunoscute în diverse locuri ale lumii sub această denumire. Mai bine zis sunt asociate cu acești termeni. Aceste două cuvinte sunt termeni tehnici și se referă la elemente care se răsucesc și se învârtesc în jurul propriei axe, ca niște titireze. După trecerea unei tornade printr-o anumită regiune, poți găsi lucruri de genul unui pai încrustat într-un pahar de sticlă sau al unei mașini încrustate într-un perete de oțel. Legile fizicii nu pot explica aceste lucruri, adică încrustarea unor molecule în alte molecule.

Termenul de *twister*-s-a născut în cadrul unei științe numite "analiza tensorilor". Un tensor este un fel de vector care trece simultan prin mai multe dimensiuni. Exemplul cel mai ușor de înțeles este cu forma strivită a unei mingi de baseball. Analiza tensorilor poate crea o formulă care să descrie forma

exactă a mingii de baseball. Aici amintesc numele lui Roger Penrose, matematician englez de la Universitatea din Oxford, care scrie cărți despre folosirea metodelor bazate pe *twister*-i și *spinner*-i în geometria timpului și spațiului. (În limba română a apărut la Editura Tehnică *Mintea noastră cea de toate zilele*). Cartea lui cea mai cunoscută este *Road to reality*, iar de puțin timp a apărut *Cycles of time*.

Descoperirea fotonilor sau a particulelor de lumină de către Einstein a condus la o ramură nouă a fizicii numită Mecanica Cuantică. Această ramură studiază "cuantele" din care sunt alcătuite particulele nucleare. Mecanica cuantică este un domeniu teoretic prin excelență, care urmărește să descopere și să explice chiar și cele mai infime particule ale existenței. Subiectul fizicii cuantice devine foarte interesant dacă dorim să înțelegem ce înseamnă un "vârtej" sau altfel spus o distorsiune a continuului spațio-temporal. Aici apare minusculul quarc. Quarcii au stârnit un interes particular pentru simplul motiv ca observarea lor experimentală a demonstrat că aceste particule sunt instabile în raport cu timpul. Altfel spus, particulele care alcătuiesc realitatea noastră nu sunt stabile în raport cu propria noastră realitate. Se poate demonstra astfel că un quarc face legătura cu o altă realitate și asta în mod regulat. Deci există o punte între realitatea noastră și alte realități. Unii teoreticieni vorbesc despre aceste alte realități sub termenul generic de haos.

Tare, nu? O cantă de la mine cu una de la Norica le-au adus pe lume pe Olivia și apoi pe Paula, cele două fiice ale noastre. Olivia, după nouă ani în Japonia a ajuns în SUA, iar Paula a reușit ceva și mai important, ceea ce eu nu am reușit, să se stabilească, după facultate, în Timișoara.

Iosif Stroia, expoziția "Cuanta nouă", Galeria Triade, Timișoara, decembrie 2010.

POEME DE MARIAN OPREA

MISSA

* * *

ies ca peștii după o gură de aer
mă plimb pe ruta de pe șira spinării
încălzesc un vers zgribulit
îmi privesc fața o pânză prin care trec sunete
colindători în piei de țap și urs
acompaniați de orchestra de îngeri
circu' vrăbiuțelor iscă vârtejuri
se proiectează pe ecranu' zidurilor
încărcate de daruri crăciunițele
(până mai ieri majorete) lasă în urmă
dorința ta vie ce prinde contururi carnale

* * *

în pântecu' tău se unesc
toate religiile științele artele
politicienii devin altruști
sportivii campioni
muzica se multiplică în mii de culori
în pântecu' tău zeii
valsează-ntre cer și pământ
compozitorii prind ritmu'
unui alt fel de cânt
filozofii se deschid afectiv
o vioară-i pântecu' tău
ce cântă gloria Lui
în pântecu' tău
progresează umanitatea

* * *

în fiecare zi ies în
oraș să mă-ndrăgostesc
ceva esențial îmi
lipsește aici totu-i
înțepenit (și nu există
nici o poetă)
în fiecare zi ies în oraș
după o gură de aer
în somn sunt mai viu

* * *

buricul tău cu izuri de gutuie
plăcerea până-n crengi o suie
putere iei din foc aer apă zâmbet și
copaci colindul tău ne este vraci
o Doamne-i nevoie de forță
la această domniță arzând ca o
torță cu fundulețu' poligon cu
sfârcurile gloanțe Monici te caută
Ane Marii și Tanțe ca să le dezmiertz
bărbații vor în ei ca să te regăsești
și să te pierzi

* * *

profesoarele din anii de liceu
ne dăruiau formule definiții
le așteptam pe la solstiții
cu fantasme ce prindeau contur

le dezbrăcam cu lăcomie
erau frumoase și spumoase
ca stripteusele se arcuiau
pe coridor prin clase
aveau carnea tare
ca instinctu' de conservare
cântau cu ea duos ca flașneta
ce prinde un sens nou amoros

NICOLE KIDMAN

furoul tău duos ondina
desfășura spirale de adrenalină
o zvăpăiatu' tău furou
sute de ochi avea c-un libidou
ce ne privea pe toți
picioru' îți cânta pe sticlă
când l-am văzut parcă vedeai
un înger savurând o clipă
ne-am întâlnit în Dogville
(tu matură eu copil)
faceam pe scriitoru'
ai vrut să mă trezești
ai vrut s-ajuti ai luat-o
de la capăt și toți au profitat
orașu' nu mai respira

* * *

te lași absorbită ca aeru'
chiar și când dormi ai succes
colinzi planete galaxii îți dai
întâlniri păstrezi legături
îmbunătățești relații reflecti
oglindea verde a clipei
ziua îți faci de lucru prin curte
culegi mărar gălbenele măcriș
pui compoturi zacuscă murături
ai grijă de casă de firmă
învârți morișca de rugăciuni
faci naveta copilărie bătrânețe
te obișnuiești cu plecarea chiar o aștepti
e ca și cum ți-ai schimba lenjeria

* * *

adio somn pe-ndelete
ne tot rotește clipa
prin anii carnivori
ne plimbă marea în orgasme
ce bine-i să trăiești când mori
pe rafturi cărți citesc din cărți
ne căutăm ne-ntrepătrundem
ne întâlnim în alte părți

* * *

doar pe felia mea
se dezbrăcau idile romantice
cu un iz vag de real
proiecția se pulveriza-nt-o mie de forme
veneau dinspre Prut sau Iordan
un sunet le netezea calea
le dam binețe prin aer
le-ntâmpinam stând pe loc

PIATA MARIA ADRIANA CÂRCU

Dinăuntrul spațiului creat de prelată ce acoperă vitrina, fata urmărește cum aranjorul plisează un material înflorat și-l fixează cu bolduri pe un manechin. Prelata miroase a praf. După ce a împăturit pliseul, vitrinierul scoate câte un ac din pernița ca un arici de metal, prinsă la încheietura mâinii stângi. În mâna din buzunarul rochiței, fata ține strâns un sul subțire de bancnote. Aranjorul o ignoră în totalitate. Fetei îi convine. Nu simte nevoia să vorbească cu nimeni. Stă în fața vitrinei și urmărește fermecată, cum mâinile aranjorului transformă materialul ușor în rochii, bluze și fuste. După ce vitrinierul a drapat ultimul manechin și a dispărut în magazin, dă la o parte prelată grea și iese în soarele strălucitor al amiezii. Trece de poarta clădirii în care locuiește și intră în cofetărie. "Savarină și limonadă?" o întreabă vânzătoarea. Fata aprobă din cap. Ia farfuria cu prăjitura și paharul de limonadă și se îndreaptă spre masa din colț, unde poate mânca neobservată. Mânâncă prăjitura, bea limonada și iese din nou la soare.

Trece bulevardul și se oprește în fața atelierului de reparat pantofi. Prin fereastra subsolului îl urmărește pe domnul Miklós, cum pune cuiuțe mici de lemn în tivul unei tălpi. Regularitatea mișcărilor cu care ia cuiuțele dintr-o cutie de tablă și le bate apoi ușurel cu ciocanul în găurile mititele o hipnotizează. Simte cum soarele îi arde spatele. Când dă să se întoarcă spre stradă aproape că se ciocnește de doamna Ghioca, vecina ei, care poartă o pălărie de soare decorată cu un ciorchine de cireșe artificiale. Cireșele strălucesc îmbietor. Instinctiv fata întinde mâna. Femeia o oprește cu un gest ferm. Fata o privește o clipă și înțelege. Nu e voie să atingi decorația de la pălăriile doamnelor; mai ales atunci când pălăria se află pe cap. O salută politicoasă – sărumâna -, și trece strada spre scuar.

Statuia Sfintei Maria este primul lucru pe care îl vede în fiecare dimineață, când iese pe poarta de vizavi. Fecioara de marmură stă semeț, sub un baldachin crenelat, cu pruncul în brațe. Capela deschisă e înconjurată de o urzeală complicată de fier. Îi plac trunchiurile curbate ca șoldurile unei ancore, ce încercuiesc micul scuar; îi place senzația de căldură și de siguranță, pe care i-o dă suprafața lor netedă. Un fluierat acutit spintecă aerul. Fata știe de unde vine, fără să se întoarcă. Șede pe banca de lemn, cu spatele la bulevard și privește drept la statuie.

Anica nebuna stă proțăpă în mijlocul intersecției, în pantalonii ei largi de trening cu fluierul la gât. Mașinile și tramvaiele trec pe lângă ea cu zgomot. În câteva minute traficul e blocat complet. De fiecare dată e la fel. Vatmanii confundă fluieratul ei cu cel al dispecerului și intră pe linia greșită. De fiecare dată. Pe când dispecerul a descoperit-o și o alungă din intersecție, Anica e deja furioasă. Acum nu e bine să-i stai în cale. Poate deveni periculoasă. Odată și-a înfipt dinții în umărul fetei.

Când lucrurile s-au liniștit și tramvaiele huruie iar pe liniile lor, fata trece din nou bulevardul și e iarăși în fața magazinului de confecții. De data asta intră înăuntru. În spate, sus, pe treptele de lemn, care scârțâie la fiecare pas, e raionul de galanterie. Vânzătoarea e prietena ei. Cu ea poate vorbi. De acolo, fata poate vedea prin geam ușa apartamentului în care locuiește, la etajul cădirii din stânga.

Stă lângă galantar și privește miile de nasturi în cutiuțele lor de lemn. Îi place foșnetul panglicilor, dansul bobinelor derulate, mirosul vag de gumă al benzilor de elastic, pe care vânzătoarea le măsoară cu un metru de lemn; îi plac gesturile precise și ușor afectate, cu care aceasta numără ace de siguranță, copcii și patente, și felul în care, cu o singură mișcare, le mână spre conul maroniu de hârtie. Nu vorbesc mult. Fata rupe petece pătrate din coala de hârtie de pe pult și le împătorește cu dexteritate în punguțe de mărime diferite. Cândva aude huruitul rulourilor. Magazinul s-a închis. Ca de obicei, va ieși împreună cu doamna de la galanterie pe ușa din dos. Doamna dispăre scurt în spatele dulapului cu sute de sertărașe, din care se ătesc limbi de panglică și banderole multicolore, și revine cu poșeta pe braț. Sunt gata de plecare. În stradă, fata se uită la ceasul din dreptul porții - e ora șase -, dar trece mai departe. Trec împreună de cofetărie, trec de brutărie și intră în clădirea unde locuiește doamna. O urmează prin coridorul întunecat, până în fața ușii. În timp ce-și caută cheile în poșetă, doamna o întreabă unde îi sunt părinții. Fata îi răspunde în șoaptă: "sunt la servici". Doamna descuie ușa și intră în hol, ținând ușa cu o mână se întoarce spre fată și îi spune stânjenită: "nu poți intra în casa mea", după care o împinge încetșor. Ușa se închide cu un clic.

JURNAL DIN MILENIUL ACESTA (FRAGMENTE) ALEXANDRU RUJA

16 ianuarie 2003, joi. La ora 12, în sala de consiliu la Universitate, întâlnire cu cei care lucrează la *Dicționar al Scriitorilor din Banat*.

26 ianuarie 2003, duminică. Îmi place realismul lui Nicolae Gheran când este vorba de munca mereu prost apreciată la edițiile critice: "o ediție critică nu se termină, ci te extermină". Era cât p-ai să nu termine *ediția Rebreanu* din lipsa susținerii financiare. Politica așa-zis culturală a ministerului care se numește al "culturii" este stupidă. Noroc că a găsit înțelegere la cei de pe meleagurile unde s-a născut Rebreanu și cercetarea a fost inclusă în planul Muzeului Județean Bistrița-Năsăud.

25 februarie 2003, marți. S-ar părea că *Ore franceze* înseamnă o dislocare în activitatea critică a lui Ion Pop, când, de fapt, reprezintă o completare și o continuare a activității criticului. În întrebările puse, criticul își dezvoltă propriile păreri, convingeri ori neliniști, provocând un dialog care apropie culturi, încercând să potrivească orele culturii sau să înțeleagă diferențele ori defazajele.

28 februarie 2003, vineri. La Universitate, întâlnire cu d-na Delia Cotruș; aduce răspunsurile la chestionar referitoare la Ovidiu Cotruș, pentru DSB. Este stimulată spre rememorare.

6 martie 2003, joi. La Filiala Uniunii Scriitorilor se dau premiile de excelență. Întâlnire cu Anavi Adám pentru *Dicționar*. Anavi Adám cu o memorie și o vioiciune de invidiat îmi dă toate detaliile. N-a reușit să facă *bibliografia critică*, dar o promite pentru săptămâna viitoare.

24 martie 2003, luni. La Nădlac, întâlnire cu scriitorii slovaci. Merg cu Pavol Bujtár la sediul Uniunii Democratice a Slovacilor. Discuții cu Ondrej Stefanko, Dagmar Maria Anoka, Ștefan Dovál despre *Dicționar al Scriitorilor din Banat*. D.M. Anoka va scrie textele critice.

25 martie 2003, marți. Terminat de citit *Elegii* de Eugen Dorcescu. "Bătrânului/i s-a făcut atât de lehaminte/ de ziua/ploioasă, de/înfașșarea orașului/de piața duhuitoare/de semenii murdari, săraci/zbârliți, desperați/ i s-a făcut atât de/ lehamite de sine însuși, de/propria-i viață./încât, întors acasă /și-a șters, cu/un gest decis, decisiv / și-a șters, de/pe/pânza goală a zilei./statura, umbra/ și urmele -/ atât înapoi, cât și/înainte."/33//

26 martie 2003, miercuri. La Universitate, la *Seminarul de literatură* invitat Paul Eugen Banciu. Tematica generală pe timp mai îndelungat: *Confesiuni ale scriitorilor contemporani*. Studenții, interesați – se vede din numărul mare de întrebări.

28 martie 2003, vineri. La Uniunea Scriitorilor lansarea cărții lui Liviu Ciocârlie, & comp. (Polinom, 2003). Liviu Ciocârlie: "Am dorit să percep dezordinea vieții, am adunat material din imediata mea apropiere."

5 iulie 2003, sâmbătă. De la Aurel Sasu, chestionar pentru *Dicționar Biografic al Scriitorilor Români*.

10 iulie 2003, joi. La Universitatea "Lucian Blaga" din Sibiu pentru comisie de doctorat. Teza: *Expresivitatea liricii lui Aron Cotruș*.

12 iulie 2003, sâmbătă. Citesc *Enciclopedia exilului românesc* de Florin Manolescu, carte amplă, solidă, care dă o imagine asupra exilului, despre care se știe, încă, puțin.

3 august 2003. Pe la ora nouă, plecare din Bruck Leitha spre München. Ocolim Viena pe centură și trecem spre autostrada Linz-Salzburg.

9 august 2003. Freiburg – la Biblioteca Română și la Universitate.

14 august 2003, joi. Întâlnirea cu Venetia este greu de povestit; se simte și se percepe într-un mod anume, prin filtru personal, cultural, istoric.

31 ianuarie 2004, sâmbătă. *Nopti westfalice* de Dușan Petrovici continuă poezia mai ales din ultimele două volume ale sale. Tensiunea poeziei lui Dușan Petrovici vine dintr-o stare angoasantă, a nepotrivirii.

7 februarie 2004, sâmbătă. Scriu în continuare la volumul *Literatura prin vremi*. Cred că literatura este dusă prin vremi (și dusă peste vremuri) prin opera scriitorilor de valoare, a clasicilor – cu un cuvânt consacrat – și prin creația criticilor și istoricilor literari.

9 februarie 2004, luni. De la V. Nemoianu:

"Dragă Ruja, da, voi răspunde poate printr-un ataș, poate prin poștă, poate prin ambele. Dar reține că lista (dacă răspund la ea conștiincios și complet) va fi extrem de lungă. Probabil că voi fi nevoit să răspund selectiv. Cu bine, V. Nemoianu."

12 februarie 2004, joi. Examen de doctorat la C. Ungureanu, împreună cu I. Cheie și Rodica Bărbat. Doctoranzi: Gabriela Glăvan, Ioana Cistelecian, G. Kohn.

17 februarie 2004, marți. Primesc de la H. Fassel textele despre Nikolaus Engelmann și J. J. Ehrler. De asemenea despre un scriitor turc: Ali de Timișoara. Apoi despre Stefan Heinz (Hans Kehrer) și o completare la Hans Mokka pentru activitatea în limba germană a acestuia.

4 martie 2004, joi. Adunarea pe facultate; se votează cei propuși pentru Consiliul profesoral al facultății. Te pot înșela și aceia care crezi că-ți sunt colegi apropiați și-i ajută să ajungă aici. Discuții despre decan.

12 martie 2004, vineri. Petru Poantă a publicat o carte despre Echinoc (Efectul Echinoc, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003). Cartea va trezi poate orgolii, va naște polemici, dar ea vine de la un autor aflat în interiorul grupării, care îi cunoaște bine începutul și istoricul. Cartea nu este nici polemică, nici idealizantă, ci una care așază lucrurile în normalitatea lor, fără exacerbări ideologice și fără a vedea orice manifestări notabile ale vremii ca semn al unei manipulări oficiale.

15 martie 2004, luni. De la Düsseldorf, Dușan Petrovici îmi trimite volumul său de versuri *Nopti westfalice*, cu următoarea dedicație: "Lui Alexandru Ruja, care nu m-a uitat și care îmi aduce aminte de tinerețe și multă, multă poezie, întreaga mea prețuire pentru tot ce face întru descoperirea și promovarea cuvântului frumos. Cu drag, Dușan Petrovici. 10 martie 2004, Düsseldorf." Cartea i-a apărut în Timișoara, la Brumar și i-am citit-o mai demult.

23 martie 2004, marți. Horst Fassel trimite articolul despre Josef Sattinger. Totul pare să meargă *nemțește*.

27 martie 2004, sâmbătă. În volumul *Enigmatic, Timpul* de Valeriu Drumeș imaginarul poetic se fixează în timpuri revolute, legate prin firul meditației de o generală problematică umană ce nu cunoaște bariere ale vremii.

6 aprilie 2004, marți. De la Horst Fassel, mereu interesat de soarta *Dicționarului*: "Stimate domnule Ruja, adaug articolul despre Bruno Kremling, scris de Ștefan Teppert, care va termina în curând celelalte 2 promise. Pentru economie de spațiu ce ar fi, dacă colegele tinere de la germană ar pregăti o listă de sigle: a). pentru periodice b). pentru lexicoane și alte scrieri de referință. Cred că și în partea românească vor fi mereu aceleași surse, din care se citează în bibliografie. În partea germană sunt vreo 14-15 reviste și vreo 4-5 dicționare din care se citează. Dacă în loc de *Neue Banater Zeitung* se introduce *NBZ*, în loc de *Scrisul bănățean*: *SB*, *Orizont*: *O*, se economisește mult. Colegele ar putea lua drept model *Dicționarul literaturii române de la începuturi până în anul 1900*, 1971, vol. I, întocmit la Iași. Colegele ar apare pe urmă ca și co-autoare și ar avea o parte importantă de responsabilitate proprie. Cu cele mai bune gânduri și urări, al Dv. Horst Fassel."

16 aprilie 2004, vineri. Aflu cu surprindere că prin februarie a murit Mihai Dascal. L-au găsit în casă după vreo trei zile. A fost un editor de mare calitate. Am lucrat cu el în foarte bune condiții. L-am sunat mult în perioada iernii pentru a discuta despre volumul trei, dar nu răspundea la telefon. Bănuiam că nu este ceva în regulă.

23 aprilie 2004, vineri. La ora 12 în holul Bibliotecii Centrale Universitare lansarea volumului *Scrieri alese* de Ștefan Munteanu, apărut la Editura Clusium din Cluj. În urmă cu cinci zile, Profesorul Ștefan Munteanu a împlinit 84 de ani. Are și acum ținuta universitarului distins, a omului de cultură care o viață întreagă a stat la catedră și între cărți. Vorbesc despre Profesor și despre cartea sa Vasile Țara, Valentin Tașcu, Doina David.

DESPRE SUFERINȚĂ ȘI ILUMINARE VIORICA MARIOARA CÎLTARU

Eugen Dorcescu a publicat în ultimii ani mai multe volume de poezie, ca *Poemele bătrânului*, cu o versiune spaniolă (*Poemas del viejo*) și *Elegiile de la Hofgastein*, cu trimiteri la celebra *Elegie de la Marienbad*. Programul scriitorului poate fi deslușit prin volumul de eseuri *Poetica non-imanenței*, dar și prin lectura a doua a volumului *Moartea tatălui*, poate cheia înțelegerii întregii opere. "Orice operă, cât de cât semnificativă, se naște dintr-o criză a ființei, dintr-o interogație fundamentală, dintr-o mare *idee trăită*, ce-și are rădăcinile în ceea ce este, pe veci, pecetluit", afirma Eugen Dorcescu în *Poetica non-imanenței* (Ed. Palimpsest, București, 2009, p.57). Această convingere creatoare reprezintă calea de interpretare a poemelor din *Moartea tatălui* (Ed. Marineasa, Timișoara, 2005). Substanța lor afectivă și spirituală izvorăște "dintr-o criză a ființei, dintr-o interogație fundamentală, dintr-o mare *idee trăită*". Lirismul reflexiv este centrat pe o "poetică a non-imanenței", care transfigurează experiența personală a suferinței. Itinerarul ascendent al regisirii de sine oglindește un parcurs inițiat, în șapte trepte. Fiecare *treaptă* însumează, simbolic, șapte secțiuni lirice, în care se reflectă semnele dureroase ale "absenței înspăimântătoare a tatălui". Drama ființei empirice este sublimată de credință: "Cea mai sigură/ cale către/ cunoaștere/ e suferința."

Axa discursului poetic este "trăirea misterului" morții. În această combustie subiectivă se află "substanța relației intime dintre spiritul individual și Spiritul universal, dintre făptura umană și Creatorul ei" (Ibid.). Ființa sufletească, mistuită de pierderea tatălui ("Vechiul dor, vechea/ nostalgie, vechiul tremur/ lăuntric/ s-au stins./ A rămas un recul/ de cenușă."), este iluminată de prezența lui simultană în două dimensiuni existențiale: "Tatăl locuiește, acum/ în două locuri/ deodată:/ în lumea de-aici/ și, deopotrivă,/ în lumea celor mutați la Cel Veșnic./ Dar și-n lumea/ de-aici/ el se află, deopotrivă,/ în două areale/ distincte:/ în locașul său/ de pământ/ și-n spațiul infinit./ neguros/ dintre subconștient și/ conștiință" (*Treapta întâi*, 3).

Meditație poetică pe tema morții, întregul volum se constituie în saga unei drame spirituale. Care transgresează, însă, limitele destinului individual: "Moartea/ oricând și oriunde-ar/ veni/ aduce-o schimbare/ de nevindecat/ în întreg universul./ Ca și când roata dințată/ a unui ceasornic/ ar mai face un pas./ Roata dințată a unui ceasornic/ ireversibil" (*Treapta a doua*, 1). Tatăl este principiul ordonator al universului. Reversul lumesc al modelului divin. Absența lui sfășie echilibrul existenței: "Se poate concepe/ o lume/ de la care tatăl/ și-a întors chipul?". Casa părintească, altădată simbol al Centrului, și-a pierdut atributele sacre. "Aidoma unei sparte/ monade", cu greu mai păstrează memoria celui dispărut. În absența stăpânului, destrămarea cotropește totul: "Casa-i mormântul/ în care se/ descompune, încet/ memoria / tatălui."

Iubirea filială este permanent cutremurată de pericolul pierderii urmelor, al uitării nimicitoare. Ea recuperează memoria paternă, erodată de timp, de moarte. Îi salvează identitatea. În lumina intensă a amintirii, imaginea tatălui își regăsește limpezimea: "Pe țărni/ fiul caută/ lespezi de piatră/ prelungi/ caută, altfel/ spus/ petrificat./ chipul tatălui./ Alege pietrele/ atent/ le sortează/ desenează, apoi, ochii, gura./ nasul, sprâncenele./ bărbia și/ fruntea./ dă înfașșării/ adâncime, contur./ așază amintirea-n lumină" (*Treapta a treia*, 3). Confruntarea cu sfârșitul ridică o "interogație fundamentală". Referitoare la șansa omului de a supraviețui dispariției sale fizice. Eul liric refuză atitudinea de resemnare. Nu acceptă aneantizarea ființei. Conștient că toate trebuie să aibă un rost, caută sensul morții. Universul nu poate fi guvernat de logica absurdului. Spiritul creștin restabilește ordinea divină, tulburată de suferință: "E de neînțeles./ e de nesuportat/ dispariția tatălui./ (...) / Ea are doar rostul/ cunoscutei reduceri la absurd (căci e însăși/ absurdă)/ are menirea de-a/ reaminti/ nu doar celor vii./ ci și celor morți./ că ei n-ar fi/ nimic/ fără tatăl" (*Treapta a treia*, 6).

Ideea centrală a volumului *Moartea tatălui* se subordonează Adevărului creștin: "Tatăl poate exista/ fără lume./ Dar lumea/ nu poate/exista/ fără Tatăl" (*Treapta a șaptea*, 7). Reflecția cu valoare aforistică, din finalul *treptei* a șaptea, aureolează traseul inițiat al fiului. Și prețul ziditor al suferinței. Adevărată cale de acces spre miezul cunoașterii. Epifanie. Emblematic, în *Epilog*, imaginea comuniunii indestructibile dintre tată și fiu se reflectă în gestul ritualic al unei "perpetue rememorări": "Fiul aprinde/ o lumânare/ la căpătâiul/ tatălui./ Mult în amonte/ în timp/ fiul de-atunci/ anticipa/ gestul de astăzi./ În aval/ tatăl de astăzi/ primește./ cenușă fiind./ lacrima și/ lumânările/ fiului" Eugen Dorcescu cultivă o poezie de factură spirituală, întemeiată pe dialogul intim și ardent dintre făptura umană și Creatorul ei. Cele șapte *trepte* lirice reiterează urcușul de pe Golgota, fără de care omul teluric nu poate deveni ființă duhovnicească.

ROMÂNIA ȘI EUROPA: SIMILITUDINI ȘI DIFERENȚE

VICTOR NEUMANN

COMPREHENSIVUL ISTORIC¹

Scrisul istoric românesc pretinde a fi și el eliberat de dogmele regimurilor totalitare. Dificultatea constă nu doar în contradicțiile ivite din această cauză, ci și în multiplicarea informațiilor privitoare la trecut, respectiv în necesitatea prelucrării oneste și cu metodă a izvoarelor. Istoricul este obligat să evalueze datele și problemele ținând seama de contexte, să le compare bazat pe analize, să comenteze exemplele descrise ori doar invocate prin conexiuni cu rezultatele venite din domenii învecinate. De îndată ce își propune să aducă o contribuție, istoricul este nevoit să explice nivelul de dezvoltare al societății, să problematizeze deciziile politice, să discute strategiile economice în funcție de evul la care face trimitere, dar și din perspectiva distanței ce îl separă de trecut. Lui i se cere să formuleze observații și concluzii credibile, să dea seamă asupra valorilor unei societăți. Acestea sînt doar cîteva motive pentru care îmi pare util să insist asupra obligativității pregătirii sale teoretice.

"Obsesia decalajelor economice² ... străbate ca un fir roșu lucrări ale economiștilor, sociologilor și (mai rar) istoricilor. Asemenea preocupări pătrund de obicei în atenția publică mai puțin prin diagnoze asupra trecutului sau prezentului și mai mult prin estimări asupra intervalului de timp necesar pentru ajungerea din urmă a țărilor dezvoltate sau prin oferta de rețete pentru a grăbi recuperarea decalajelor" (p. 15). Este vorba de estimările făcute după 1990, autorul invocîndu-le pe acelea ale lui Tudorel Postolache, Ulm Spineanu și Călin Popescu-Tăriceanu. Spre deosebire de aceștia, Bogdan Murgescu nu se hazardază în proiecții futuriste. El își propune să răspundă la întrebări fundamentale, intenția fiind explicarea economiei în relație cu regimurile politice din Țările Române și din România, cu procesul de modernizare, cu societatea și cu nivelul de trai al acesteia. Am reținut doar cîteva dintre multele întrebări asupra cărora istoricul a reflectat în cele peste cinci sute de pagini, prelucrînd o impresionantă masă de date, fapte, exemple: cum s-a ajuns la decalajele dintre Europa de Vest și Europa de Est și de cînd datează acestea?; cînd au apărut și în ce au constat diferențele economice între România și alte state europene?; ce fel de eforturi s-au făcut în cazul românesc pentru depășirea subdezvoltării și în ce anume au constat acestea, respectiv de ce au eșuat?; pornind de la cunoștințele despre trecut, este istoricul capabil să contribuie la elaborarea politicilor economice contemporane? (p. 16).

Comparînd Țările Române și Serbia cu Danemarca și Irlanda, Bogdan Murgescu arată pe de-o parte similitudinile economice ale acestora în epoca premodernă și, pe de altă parte, apariția și extensia diferențelor de dezvoltare în perioadele modernă și contemporană.

Apelînd la o vastă bibliografie, analizată și comentată critic, istoricul evaluează cauzele succesului, respectiv ale insuccesului statelor la sfîrșitul primei perioade discutate, anume, la nivelul anilor 1800. În acest scop, se ocupă de **rolul mai multor factori**, între care: **independența politică; forța politico-militară; apartenența religioasă; productivitatea agricolă; relația dintre sporul demografic și dinamica economică**. Nuanțele există peste tot în cartea lui Bogdan Murgescu și ele sînt binevenite. Atunci cînd descrie stăpînirea străină asupra entităților statale amintite, autorul admite că aceasta nu a fost întotdeauna de rău augur (așa cum este prezentată în vechile studii istorice marcate de ideologia națională), adică, în situația de față, nu a avut un impact univoc asupra economiei. Au fost situații în care a funcționat o "ambiguitate a influenței (acestui) factor (independența, n.m, V.N.) asupra performanței economice" (p.96). De exemplu, în Țările Române aflate sub dominația otomană pe de-o parte a fost exploatat surplusul economic, iar pe de altă parte au fost stimulate producția agricolă și comerțul³. Sau, în vreme ce Principatul autonom al Transilvaniei (1541-1687) avusese o condiție economică mediocră, stăpînirea ei de către Habsburgi după 1699 a condus la o creștere economică (p.97).

Deplin justificată, preocuparea pentru istoria secolului al XIX-lea contribuie la explicarea problemelor ce confruntă statele moderne în general și acelea continental-periferice în mod special. Situată în cea de-a doua categorie, Țările Române și România "nu a putut valorifica boomul agricol și apoi pe cel petrolier și a rămas relativ subdezvoltată economic în context european" (p.203). Există cîteva **explicații ale acestui neajuns** pe care Bogdan Murgescu le identifică și le comentează așa cum se cuvine: **modernizarea a fost afectată de distribuția profund inegală a veniturilor; de nivelul scăzut al competențelor; de imposibilitatea schimbării raporturilor de putere; de incapacitatea statului de a lua autonom decizii de politică economică**. Autorul observă că o structură socială polarizată, un nivel mediu de competențe și un sistem politic aflat în mîna marilor proprietari de pămînt, nu au încurajat mutațiile economice necesare Țărilor Române, respectiv României.

În carte se arată cum și de ce politica statală din secolul al XIX-lea nu a produs schimbări spectaculoase, strategiile elitelor fiind ineficiente în economie, în diversificarea structurii ei și în emanciparea populației. Autorul este de părere că în anii 1860-1870 s-ar fi putut realiza o cotitură decisivă în reforma socială și economică, dar șansa a fost ratată. Comparațiile cu Serbia și Irlanda indică faptul că în toate cazurile poziția geografică periferică a influențat întîrzierile economice, fără ca acest argument să poată justifica politicile inadecvate practicate pe durata secolului al XIX-lea (p.204). Nici interbelic nu avea să aducă

marile mutații pe care cei mulți le așteptau, avînd în vedere promisiunile făcute după prima conflagrație mondială și după formarea României Mari. Modernizarea s-a făcut cu pași mărunți și ea a avut ca destinatar principal lumea urbană. În anii 1930, 10,2% din populația țării lucra în industrie și 12,6% în servicii, în vreme ce țărănimia reprezenta 77,2% (p.313).

Cartea *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)* abordează și perioada postbelică, subliniind că aceasta s-a caracterizat prin experiențe de succes în cazurile Danemarcei și Irlandei și prin experimente comuniste în țări precum România și Iugoslavia. Este vorba de timpul în care iese în evidență deosebirea majoră dintre sistemele politice și economice existente în cele patru state. Comuniștii au conceput noi sisteme economice, propunîndu-și depășirea subdezvoltării. O făcuseră în chip artificial, mobilizînd populația și folosind mijloacele de constrîngere. Industrializarea promovată de ei a fost una forțată. "Liberalizarea relativă din anii '60 și creșterea nivelului de trai din aceeași perioadă – scrie Bogdan Murgescu atunci cînd are în vedere condiția celor două state comuniste și îndeosebi a României – au părut să confirme capacitatea sistemului de a realiza o recuperare relativă a subdezvoltării economice. Era însă numai o impresie înșelătoare, infirmată curînd de realitate" (p.461).

În pofida faptului că în România regimului comunist au avut loc cîteva recuperări ale rămînerii în urmă – de exemplu alfabetizarea la nivelul maselor și electrificarea satelor -, sistemul a acționat cu exces de zel în multe domenii, a promovat politici contraproductive în plan social și economic, ceea ce a condus la falimentul său. Încetinirea creșterii economice a fost dublată de o criză puternică îndatorată prețului petrolului, diminuării resurselor energetice, ineficienței industriale și consumului nejustificat de energie și de materii prime. În concluzie, regimurile comuniste s-au dovedit incapabile să restructureze industria și serviciile, pe de altă parte societatea s-a opus noilor sacrificii cerute de o atare transformare.

Un studiu aflat de dens și de înnoitor ca acela al lui Bogdan Murgescu este asociabil cercetărilor privind valorile culturale, analizelor ce trimit la gîndirea clasei politice și explicațiilor privind eșecul intelectualității în procesul modernizării statale. Bazat pe interdisciplinaritate, el contribuie din plin la înnoirea metodologică, dar și la îndreptarea erorilor de interpretare. Fără a omite lucrurile neplăcute din trecutul național, continuitățile și discontinuitățile politice și economice, istoricul are meritul de a fi promovat o viziune științifică și o mai profundă înțelegere a istoriei României și a relațiilor ei vechi și noi cu Europa. Cartea lui Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)* este o

apariție editorială de excepție și ea arată prezența unui suflu nou în istoriografia română. Ea va face o strălucită carieră pentru că pornește de la o abordare sistematică, are în vedere o verificare temeinică a izvoarelor bibliografice și problematizează fenomenele economice – printr-o strînsă relație cu acelea social-politice – apelînd la un limbaj și un mod de reflecție echilibrat din care rezultă o rațională estimare a trecutului și prezentului României.

Dezvăluirea Țărilor Române și a României din perspectivă economică și în "duratele lungi ale istoriei" a fost o întreprindere anevoioasă. Ea a pretins numeroase informații istorice, statistici, date economice, cunoașterea sistemelor politice și a ideilor lor, prezentarea particularităților locale și zonale, evaluarea societății și a culturii acesteia. Cît despre studiul comparativ cu alte state aflate în zone periferice ale Europei, acesta pledează nu doar pentru o mai exactă contextualizare a problemelor României, ci și pentru o înțelegere a principalelor cauze ale diferențelor economice de ieri și de astăzi față de Europa occidentală. A rezultat o carte admirabilă. *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)* se adresează deopotrivă istoricilor, sociologilor, politologilor, dar mai ales economiștilor, încă puțin deprinși în a vedea lucrurile prin prisma istoriei.

¹ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, 2010, 523 p.

² În acest caz, în discuție este cartea lui Gheorghe Postelnicu și Cătălin Postelnicu apărută cu acest titlu la Editura Economică, București, 2002.

³ În paginile dedicate acestui fenomen, autorul stăruie asupra preconcepțiilor istorico-istoriografice în privința Imperiului otoman (p. 27). E și acesta un argument pentru a regîndi și rescrie întreg capitolul privitor la Țările Române sub otomani.

UN DEMERS NOVATOR CURAJOS

MIODRAG MILIN

Parcurgând conținutul impresionantului volum, *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice* (editori: Victor Neumann, Armin Heinen), se ridică de la sine o mulțime de întrebări care-și așteaptă un posibil răspuns. Dinamica cotidianului românesc din anii din urmă a generat un impas metodologic în domeniul științelor umaniste. În cazul istoriei, este nevoie de reasezarea moștenirii trecutului în tipare identitare în acord cu evoluția gândirii și cu pretențiile congenerilor noștri.

Volumul colectiv cu titlul de mai sus reunește contribuții din diverse domenii ale științelor umaniste, interesați de redefinirea conceptelor în spațiul est-european. Cultura românească este un teren propice aplicării unor metode novatoare, "de vreme ce o parte însemnată a conceptelor folosite provine din secolul al XIX-lea și exprimă idealuri străine timpului nostru", observă cu pertință cei doi editori. În spațiul cultural german ele au fost avansate de Reinhart Koselleck. Subscriem la această nevoie a regândirii conceptelor pentru istoria românească și a spațiului est-european care, în formularea adecvată a îngrijitorilor cărții de față "poate contribui la înțelegerea și promovarea setului de valori europene și la formarea reflexelor mentale ale românilor" în acord cu așteptările de astăzi.

Un obiectiv temerar și o aspirație ce trebuie urmărită în deceniile următoare. Valoarea esențială a acestui curajos demers novator este că reunește, într-un acord superior, opinii avizate despre nevoia imperativă a regândirii istoriei naționale într-un registru teoretic și tematic universal valabil. Contribuții, specialiști de cea mai aleasă reputație din spațiile istoriografice german, nord american, francez, olandez, maghiar, românesc, vin cu abordări incitante despre semantica istorică în cultura românească; dinamica temporală a conceptului de patriotism și cariera sa istorică la români; conotațiile naționale și universale ale liberalismului, democrației, conceptelor de națiune și caracter național; despre neam, popor și etnocentrism românesc; despre tranziția faptelor și tranzițiile conceptelor la români; despre politicul românesc și evoluția conceptului de politică și om politic în veacul al XX-lea. Sunt doar câteva crâmpie din extrem de incitante provocări care, suntem convingeți, vor stârni discuții, poate controversate, în cercurile istoricilor români. Ele vor fi însă capabile să stimuleze depășirea inerțiilor, mai ales că viața conceptelor aici descrisă are ca obiectiv, între altele, și redefinirea tulburătoarei realități cotidiene.

Într-o fericită cooperare a doi reputați cercetători ai fenomenului istorico-istoriografic românesc și universal, Victor Neumann și Armin Heinen, istoria românească se regăsește, iată, filtrată acum prin limbajul conceptelor teoretice actuale ale disciplinei, în acord cu metodele de studiu practicate în mediile universitare internaționale.

Aproape pe nesimțite am realizat (și acesta este, poate, principalul merit al cărții *Istoria României prin concepte. Perspective*

alternative asupra limbajelor social-politice) că ne aflăm în fața unei sugestive dinamici a înnoirii cercetării istoriografice. Ea este una atât europeană, cât și românească. Volumul are prețioasa însușire de a ne face să înțelegem că acest dialog istoriografic este unul ce decurge firesc, topind barierele geografiei și ale timpului generațiilor, centrat fiind pe evoluția conceptelor, nevoie resimțită deopotrivă în România și înafara ei. În același timp, autorii ei propun o cale nouă, provocatoare, îndreptată spre cunoașterea de sine a istoricilor români și spre mai obiectiva redefinire a fenomenului românesc din partea colegilor europeni și de peste ocean.

Cartea vorbește indirect și despre prezent, luând temperatura lui, fiind preocupat de rezultatele istoriografiei autohtone, observând-o în context zonal și european și subliniindu-i trăsăturile naționale și transnaționale, regionale și transregionale. Cartea *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor*

social-politice este un adevărat reper, elaborarea ei fiind posibilă și ca urmare a bogatei și temeinicelor activități de cercetare desfășurate sub egida Școlii Doctorale de Istorie Conceptuală de la Universitatea de Vest din Timișoara. Este vorba de o școală de elită, născută și ridicată în jurul celor doi atât de înzestrați mentori, Neumann și Heinen, care, iată, polarizează, într-o premieră națională și în doar câteva semestre, un interes istoriografic major, european și românesc deopotrivă. Sunt așteptări și speranțe – zicem noi – îndreptățite, pentru o nouă școală istoriografică românească ce, credem, e pe cale de a prinde viață sub ochii noștri, într-un context fericit de împrejurări cum areori s-a văzut la Timișoara.

* Victor Neumann, Armin Heinen (Editori), *Istoria României prin concepte. Perspective alternative asupra limbajelor social-politice*, Polirom și Iasi, București, 2010, 528 pag.

IN MEMORIAM

ANCA BRATU MINOTT - O PIERDERE DUREROAȘĂ SMARANDA VULTUR

Ne-a părăsit fulgerător, la 58 de ani, căzând la datorie, ca un soldat pe câmpul de luptă. În cazul ei, acesta avea să fie în mod miraculos și locul ei preferat: catedrala din Chartres, la care venise, ca de atâtea ori în anii trecuți, cu studenții ei de la Columbia University din Paris pentru o excursie de studii.

Istoric de artă, medievistă și profesoară prin vocație, Anca își iubea studenții și meseria, ca puțin alții. Ținea în mână când a căzut jos o bucată de vitraliu vechi, primită cadou de la cei care administrează catedrala, în semn de omagiu. Deși ea a fost dusă de urgență la Paris pentru a fi operată de o tumoră până atunci necunoscută, ce provocase o hemoragie cerebrală, bucată de vitraliu a rămas intactă - avea să îmi spună zece zile mai târziu, când am vizitat-o la spital, la Salpêtrière. Era uimită de acest lucru și spera că e un semn bun (nu avea să fie așa, pentru că înainte de Crăciun a intrat în comă), în ciuda faptului că își pierduse mobilitatea pe partea stângă. Prieteni, colegi, studenți au venit să o viziteze cu zecile la spital, regăsind-o volubilă (comunica în toate cele patru limbi pe care le cunoștea), încăpățânată, revoltată de umilintele la care boala te supune inevitabil, găsind puterea de a adresa fiecăruia întrebări sau cuvinte bune, recunoscătoare pentru atenția lor, caldă și înțeleaptă. Alții sunau pe telefonul din salon, din România, din Italia, din Franța, din Ungaria, din SUA. Avea vocația de a aduna oamenii și de a-i pune, după potrivire sau pasiuni comune, împreună, de a-i face să comunice și să se bucure de asta. În această privință, avea dreptate Ruxandra Dreptu, și ea istoric de artă, când îmi scria în zilele de după moartea Ancăi, survenită pe 3 ianuarie 2011, că prietena noastră nu lasă în urmă un gol, ci un plin.

Când explica la Sainte Chapelle, în fața catedralei din Reims, la Poitiers, la Bruges sau la Gand, la biserica veche din Bârsana și în alte locuri în care am însoțit-o de-a

lungul timpului, beneficiul de cunoaștere și înțelegere era imens. Împărtășită cu ea - și mai târziu cu soțul ei, Charles Minott, și el istoric de artă și profesor - bucuria de a trăi experiența frumosului era infinit sporită. Reverberează și azi intens în sufletul meu și mă face să cred că dorința de a-și încheia drumul vieții pământene în cimitirul din Botiza din Maramureș se înscria în aceeași căutare a ei: aceea de a trăi în bună comuniune cu lumea și cu tot ce ea ne dăruiește. Părăsind-o acolo sub mormanul detrandafiri înghetați în ultima lor înflorire, pe dealul atât de aproape de cer, printre crucile albe ce înconjoară biserica bătrână de lemn, mi s-a părut că Anca a tânjit mereu după o astfel de întregire, în primul rând de ordin spiritual.

De Maramureș o leagă acest sfârșit pe care l-a vrut alături de familia ei adoptivă (pe cea reală a pierdut-o la cutremurul din 1977 la București), cea a preotului Doru Berbecaru, a Ioanei Muchie din Botiza și cea a lui Mihai Dăncuș, directorul Muzeului Etnografic din Sighet și a altora care i-au fost prieteni apropiați, fini, interlocutori, ghizi

din anii '70, de când a început să meargă constant în Maramureș. O leagă de acest ținut și începuturile unei cariere strălucite în istoria artei, pentru că aici s-a născut *Pictura murală maramureșeană: meșteri zugrăvi și interferențe stilistice* (Meridiane 1982), lucrare ce avea să devină cea mai completă și competentă carte de specialitate consacrată subiectului. În 2009, de Paște, am revăzut cu Anca o parte din aceste biserici: a făcut fotografii admirabile, s-a bucurat de cum era realizată restaurarea de la biserica de pe deal de la Leud, a izbucnit în plâns când a văzut pereții spălați de ploaie în timpul restaurării la biserica veche de la Bârsana.

Anca Bratu a mai scris lucruri de referință despre biserica de la Sf. Maria Orlea din Hațeg și a făcut o strălucită teză de doctorat despre purgatoriu, *L'au-delà intermédiaire dans l'iconographie occidentale et byzantine*, Paris, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 1987; *Images d'un nouveau lieu de l'au-delà: le purgatoire. Emergence et développement*, Paris, Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, 1992, sub conducerea profesorului Jean-Claude Schmitt, elogiată de Le Goff care a fost membru în comisie. A predat româna și civilizație românească în Italia, la Padova, la invitația profesorului Lorenzo Renzi, lăsând amintiri de neuitat studenților ei, dintre care unii ca Alvaro Barbieri și Dan Cepraga au devenit româniști cunoscuți. Profesorul Al. Niculescu, a avut ideea ca în timpul lectoratului meu la Paris, între 1992 - 1995, să îmi propună să țină, în paralel cu cursul meu de limbă și literatură română, un curs de istoria artei românești, ceea ce a sporit, fără îndoială, atracția studenților de la Paris IV - Sorbona spre opțiunea «Română».

Pentru noi toți cei care am iubit-o și prețuit-o pentru generozitate, devotament, pasiunea pentru lucrul bine făcut, responsabilitate și competență, plecarea Ancăi e o mare și dureroasă pierdere.

GĂINA PE ACOPERIȘUL FIERBINTE DANA CHETRINESCU

Strămoșii noștri (dacii și) romanii, după ce erau lăsați la vatră, se îndeletniceau cu creșterea animalelor folositoare în gospodărie, așa cum frumos descrie Edward Gibbon în biografia împăratului Honorius¹. Urmașii carpatini au moștenit pasiunea lor pentru viețuitoarele care, o dată crescute în ogradă, pot dărui omului lapte, carne, lână, blană, ouă, sau, pur și simplu, devotament de patru-ped. Am scris în câteva rânduri despre relația legendară a românului cu pisicile, câinii, boii sau caii, iar despre intimitatea mioritică s-a spus prea mult ca să mai îndrăznesc să-mi aduc și eu contribuția. Despre înaripatele folositoare patriei, însă, nici fabulele nu au prea multe de spus. Neputând aspira la modelul găștelor capitoline, demnii urmași se mulțumesc cu rubedenia mai săracă în minte și foloase – găina. Ea este una dintre puținele dobitoace care au rezistat vitejește în fața tăvălugului tranziției, rămânând, vizibilă și sonoră, chiar și în cele mai modernizate orașe ale țării, acolo unde caprele, caii și porcii pre-decembriști au ajuns, pentru segmentul urban tânăr, doar ilustrate de abecedar. Ea nu trezește pasiuni și dezbateri aprinse în comunitate, ca rudele sale de gradul al șaptesprezecelea, numite cu cinism în România "cel mai bun prieten al omului" în timp ce sunt conduse pe ultimul drum, la ecarisaj. Ea nu beneficiază de protecția ONG-urilor și actrițelor franceze pensionate, nici de lobby-ul unor cântăreți simpatici, disponibili și pe youtube.

Pe scurt, găina este pe nedrept o anonimă la noi în țară. După o clipă de succes în plină criză aviara, înaripatele cu creastă s-au prăbușit din nou în desuetudine, până în vara anului de grație 2010. Atunci, un om care le mai adusesse în atenția neamului cu mai bine de un deceniu în urmă, s-a decis să le nemurească într-o carte. Este, de pe acum, clar ca bună-ziua că vorbesc despre Ion Cristoiu și mai proaspătul său volum de proză scurtă, intitulat *Găina fără bilet*. Prezentându-și cartea, jurnalistul a declarat că a ales titlul intenționat, știind că toată suflarea îl asociază cu celebra știre de prin 1992, în care ouătoarea se transformase, nimeni nu știe de ce, în mamifer. El a mai spus, cu mâna pe inimă, că fraza-bombă nici măcar nu-i aparținuse, fiind fabricată abil de trepădușii *Evenimentului zilei*². Pentru românii de toate vârstele și gusturile, însă, găina care naște pui vii (eventual, îi și hrănește cu lapte) a rămas simbolul tabloidizării presei autohtone, al instituționalizării, după o jumătate de secol de politizare jurnalistice și ofertă mediatică la microgranulă, cu pipeta, a jurnalului subcultural.

Găina fără bilet nu este mamifer. Nici subcultură. Nici pasager clandestin. Este o colecție de povestiri satirice – un proiect ambițios al autorului, care își propune să recidiveze în curând cu alte poante. Este adevărat că brevitățile textelor, stilul fragmentar, care permite consumatorului să citească pe sărite, să înceapă și să încheie lectura după propriul plac, sau titlurile năstrușnice ("Sex-shop rural", "Stafia babei Safta strică prizele", "Prezervativele de la streășină", "Arhanghelul Gavriil, în uniformă de pompier" etc.) se trag direct din stilul gazetăresc mai sus pomenit. Scopul povestirilor nu este, însă, acela de a developa senzaționalul, spre crucirea – voyeristă – a neamului. Analfabetul din Dăcăneasa care pretinde că discută o nouă teorie a relativității cu fantoma lui Einstein, tractoristul beat care aude voci de la Europa Liberă, precupeța care-i cumpără și găinii bilet de autobuz,

țărâna grasă venită în vizită la oraș, ajunsă accidental cel mai ridicol subiect al unei anchete TV, sunt caricaturi cu dimensiuni variabile ale unei lumi bine-cunoscute. Și, ca întotdeauna când ai de-a face cu o caricatură, te apucă râsul când vezi creionată mai pregnant vreo trăsătură anume, abia întrezărită în fotografia realistă și complet invizibilă în portretul retușat.

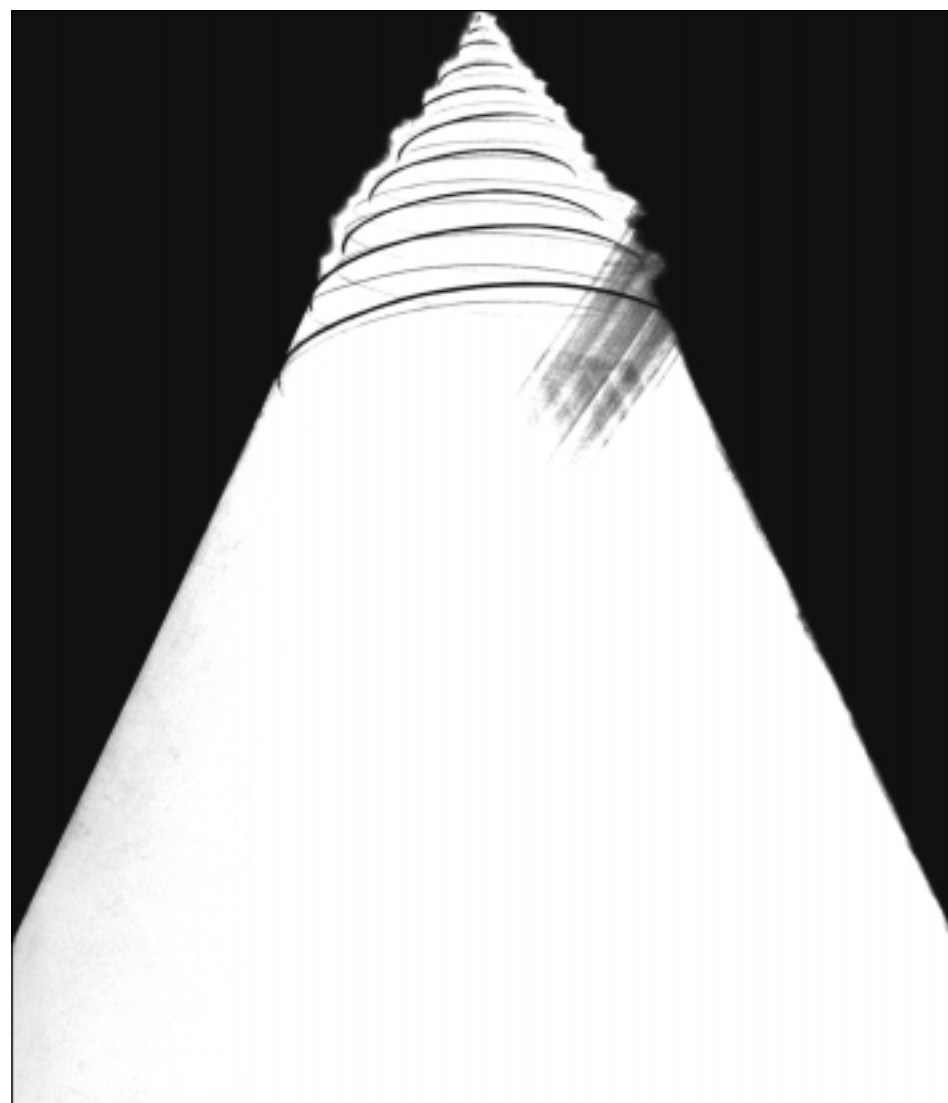
Presa scrisă și audio-vizualul românesc nu sunt nici fotografii realiste, nici portrete retușate; dimpotrivă. Pentru a caricaturiza ceva deja grotesc și cu miros de bâlci, este nevoie de o găină supra-înzeștrată, pare să demonstreze aici Ion Cristoiu. Despre zilieri pe șapte cărări și babe bolnăvicioase de curioase se scrie și se filmează de douăzeci de ani, cu un succes constant, pentru că publicul țintă rămâne fidel ideii că veșnicia, născută fiind la sat, dă întotdeauna știri de mare interes. Ca la sat, și în suburban, deci cronica vieții municipale se croiește pe aceleași măsuri. În contrapondere, jurnalistul prozator așterne, sub titlurile de scandal și în formatul de rubrică, o poveste neîntreruptă a ultimilor treizeci de ani, demonstrând că "înainte" și "după" sunt periodizări relative în acest univers paralel, circumscris de mersul personalelor, de ruta curselor de navetiști, de harta ulițelor desfundate, de configurația blocurilor cu patru etaje, fără acoperiș, din cartierele îndeplinite după plan, dar uzate moral (în toate sensurile posibile) încă înainte de-a fi date în folosință.

Nu este nici o diferență între CAP-istul care crede că are un radio în măsea, setat pe frecvența Europei Libere, pe care (curioși și ei să afle ce se mai zice pe la alte posturi) securiștii de filială îl lasă să vorbească ore în șir la anchetă, și soacra venită cu damigeana la oraș, surprinsă cu microfonul de o televiziune care nu știe ce să mai "dea" pe post. Primul este omul anilor 1980, a doua este femeia mileniului trei, dar nici unul din ei nu a călătorit, cu mintea sau cu fapta, mai departe de cârciuma și magazinul universal din comună; investigatorii cu tresă au aceleași curiozități morbide și educație precară ca și anchetatorii dotați cu camere digitale de ultimă generație. Nu este nici o diferență între moșul din județul Botoșani, la care vine pe furie, în fiecare noapte, însuși Albert Einstein, și stafia babei Safta, care bagă satul în sperieți și presa în priză. Primul, un autist anonim al Epocii de Aur, are necazuri cu Securitatea, fiindcă susține că savantul mort îl băntuie pe furie. Sucursala serviciilor secrete se autosesează, investigând motivul pentru care este nevoie să se tainuiască vizitele unui autor care nu a fost pus la index; apoi raportează la centrală. A doua, strigoaica, ajunge știre de prima pagină, asigurând material prețios pentru o gamă largă de genuri jurnalistice: breaking news, burtiera, articolul de fond, interviul, talk-show-ul, dezbateră televizată, reportajul, documentarul și multe altele. Presa locală se autosesează, ciulind urechea la șoaptele înfricoșate ale țărănilor, apoi presa și televiziunile centrale dau buzna și îi iau acesteia pâinea de la gură... O carte care ar fi veselă, dacă n-ar fi atât de tristă pentru noi.

¹ Edward Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului roman*, II, Editura Minerva, București, 1976

² Ion Cristoiu, *Găina fără bilet*, Editura Adevărul, București, 2010

³ "Găina fără bilet, o carte de-a răsu-plânsu", interviu cu Ion Cristoiu de Lucia Ivănescu, *Glob Express*, 16 iunie 2010

ÎMPĂRATUL ȘI GĂINILE CIPRIAN VĂLCAN

"În frageda sa tinerețe, el [împăratul Honorius] făcuse oarecare progrese în exercițiul călăriei și în mînuirea arcului, dar curînd părăsi aceste ocupații oboseitoare și hrănirea găinilor deveni principala grijă de zi cu zi a monarhului occidental"¹.

Istoricii au nevoie de eroi și de otrepe pentru a-și scrie povestea, așa că nu sunt tocmai oamenii cei mai potriviți pentru a măsura grandoarea unui spirit original. Gibbon pare nemulțumit că împăratul Honorius n-a continuat să se ocupe de diverse exerciții războinice, ironizîndu-l că ar fi devenit preocupat în exclusivitate de hrănirea găinilor. Din perspectiva istoricului, supărarea lui Gibbon este de înțeles. Împăraților le șade bine în fruntea oștirilor, înfricoșîndu-și dușmanii prin măiestria lor de călăreți ori de mînuitori de săbii. Cu toate astea, un asemenea rol e destul de puțin mulțumitor pentru un spirit ceva mai rafinat, care vrea să iasă din plictiseala unui model perfect asumat. Ca să spargă tiparele, Nero s-a transformat în artist piroman, Commodus – în gladiator, iar Heliogabal – în metresă a unui pederast. Alți împărați au dresat urși, au scris opusculi teologice sau au început să colecționeze nasuri tăiate. Simțindu-se nemuritori, au admis că nu mai au dreptul să se comporte asemenea oamenilor obișnuiți, de aceea au încercat să dea reprezentării cît mai originale, chiar dacă uneori prețul plătit a fost cumplit. Părea evident că fiecare împărat le este dator Celor de Sus măcar cu cîte un masacru, căci altfel el riscă să fie ignorat de zei (cel mai probabil, un cezar care s-ar fi comportat asemenea lui Kant ar fi fost socotit un clapon).

Fiind ceva mai sfios din fire, Honorius nu s-a putut hotărî să ucidă. N-avea nici talente de bucătar, nu știa nici să cînte din lîră, nu i se potrivea nici postura de gladiator. Otrăvitorii nu mai erau demult la modă, eunucii deveniseră banali, pederastii nu se mai bucurau de prea mari favoruri. Incestul fusese practicat pe scară largă, zoofilia își trăiseră momentul lor de glorie, nebunii fuseseră destulă vreme pe tron. Era nevoie de inventarea unui alt rol și Honorius își storcea creierii noapte de noapte ca să descopere ceva nemaiauzit. Să drezezi un nou Minotaur? Să sodomizezi o sirenă? Să călătorești în pîntecele unei balene? Să pui pe foc *Iliada* și să fii noul Homer? Nimic nu părea să-l mulțumească pe ambițiosul monarh, care-și concedia pe rînd sfetnicii ce se dovediseră nefolositori. Pînă cînd, într-o dimineață, plimbîndu-se pe străzile Ravennei, Honorius și-a găsit vocația: aceea de crescător de găini. A fost destul ca un unchi ceva mai nerod să-i arate cîțiva păuni, amintindu-i că acela care i-a adus pentru prima dată din Persia în Grecia a fost tocmai Pyrilampes, tatăl vitreg al lui Platon. În mod inexplicabil, Honorius s-a simțit fericit. În mintea lui confuză se produsese un straniu declin. În acea zi a decis că avea să fie singurul împărat roman căruia să i se spună "Păsărarul" și a început să se ocupe de găini. Nemulțumit de contemporanii săi, avea probabil impresia că doar în acest fel ar putea să contribuie la afirmarea unei noi rase de giganti. Dacă oamenii erau nevolnici, măcar găinile să fie altfel.

¹ Edward Gibbon, *Istoria declinului și a prăbușirii Imperiului roman*, II, Editura Minerva, București, 1976, p. 126

"FANTOMA" LUI POLANSKI PE DOWNING STREET

ADINA BAYA

Cei care traduc numele lui Roman Polanski prin filme ca *Chinatown* (1974) sau *Pianistul* (2001) e posibil să se simtă la proiecția *Marionetei* (*The Ghost Writer*) (2010) ca și cum ar fi intrat în sala de cinema greșită. Cel puțin din când în când. Filmul intră în rezonanță mai degrabă cu așteptările celor care îl cunosc pe Polanski în primul rând ca protagonist în scandalul de corupere a unei minore, tratat cu acribie de tabloide și lăbărat episodice pe mai multe decenii. Iar asta pentru că *Marioneta* își trage în mod vizibil seva din mass-media, ba chiar împrumută ceva din logica sa senzaționalistă. Dintr-un anumit unghi, întregul scenariu e o prelungire a unui talk-show politic în care se discută ralierea frecvent necondiționată a Marii Britanii la politica externă a Statelor Unite. Adică poziția de cățel docil adoptată de cel mai important locuitor de pe Downing Street 10 într-un ambiguu "război contra terorismului" în care lesa stă în mâna omologului de la Casa Albă. Filmul coboară în interiorul secret al motivațiilor acestei controversate obediențe. Iar rezultatul investigației îngroașă teancul de teorii conspiraționiste ce brodează în jurul puterii nelimitate a "complexului militaro-industrial", profetite de Eisenhower încă din anii '60.

Dar înainte să te întrebi dacă nu cumva un personaj de seama lui Michael Moore și-a băgat coada în conceperea scenariului pe această linie, trebuie făcute câteva precizări. În primul rând, povestea e dezvăluită din perspectiva unui scriitor din umbră ("ghost writer") angajat de o editură pentru a redacta memoriile fostului prim ministru britanic "Adam Lang" (a se citi "Tony Blair"). Scriitor care nu prea are habar despre dedesubturile sulfuroase ale politicii și nici nu pare curios să le afle. El spune pur și simplu "da" unui contract editorial ce conține o ofertă financiară irezistibilă. Această prezență accidentală în scenariu, interpretată cu o neprețuită doză de umor negru de Ewan McGregor, aduce un aer distinctiv subiectului, care altfel are mirosul stătut al supei reîncălzite. În al doilea rând, dacă dăm puțin cu smirghel peste stratul politico-mediatic-conspiraționist preluat din romanul ce stă la baza filmului (*The Ghost* de Robert Harris), găsim dedesubtul curat ca lacrima al unui ochi regizoral consacrat.

Semnătura inconfundabilă a lui Polanski poate fi citită printre rânduri – în amenințarea difuză ce marchează acțiunea, în puseurile paranoide sau în atmosfera întunecată din casa în care personajul principal devine un fel de prizonier pentru a lucra la carte. Există secțiuni din film care îți rămân gravate în minte. Însă ele se leagă mai degrabă de lumina sau de spațiile reproduse pe ecran, decât de acțiunea propriu-zisă. Mă gândesc aici la aerul profund neprimitor al insulei pe care se desfășoară cea mai mare parte a acțiunii, cu plajele ei vânturate de o briză înghețată, cu veșnica burniță, cu pustietatea dezolantă. Dar și la fortăreața ce îl adăpostește pe omul politic din centrul acțiunii, construită, în cunoscutul stil al lui Polanski, pentru a oglindi starea de spirit a filmului – misterul, răceala, paranoia.

Fermentul acțiunii iese la iveală încă de la început. Deși contractat ca scriitor, personajul lui McGregor are, de fapt, doar de editat și finalizat memoriile marelui personaj politic. De ce doar atât? Pentru că, în cea mai mare parte a lor, ele au fost deja scrise de către un "ghost" predecesor. Care, între timp, a devenit literalmente "ghost" (fantomă). A fost o crimă? Sinucidere? Greu de zis. Cert e că pe măsură ce își interviează subiectul cărții și intră tot mai adânc în contextul politic ce îl înconjoară, scriitorul se trezește pe un teren din ce în ce mai alunecos și mai periculos. Thriller-ul condus de locomotiva McGregor te duce prin tuneluri întunecate, pline de suspans, și prin câteva viraje ce te țin cu răsufletul tăiat. Mai puțin reușite sunt personajele laterale scriitorului – de la fostul prim-ministru interpretat de Pierce Brosnan, ce parcă nu reușește să își dezlipească de pe față alura de Bond, la doamnele mai mult sau mai puțin caricaturale ce îl înconjoară. Chiar dacă e departe de a fi desăvârșită, *Marioneta* lui Polanski reprezintă un exemplu de manual pentru cum se construiește un thriller, iar în plus colectează pe ecran mărcile regizorale distinctive ale unui mare om de film.

PLAN SECUND

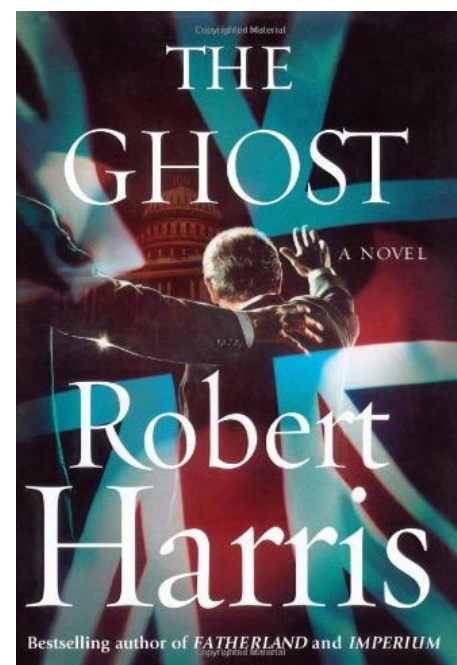
CRISTINA CHEVEREȘAN

Pe mulți, *The Ghost Writer* îi va duce cu gândul la episodul mediatizatei arestări a lui Roman Polanski în Elveția, în septembrie 2009. Aflat în stadiul ultimelor retușuri, filmul pe care îl regiza avea să fie lansat în iarna lui 2010. Pe fondul scandalului, subiectul peliculei urma să facă mai puțină vâlvă decât s-ar fi așteptat cei ce îi cunoșteau sursa de inspirație: romanul *Ghost*. Publicat de scriitorul și jurnalistul Robert Harris la sfârșitul lui 2007 (anul demisiei lui Tony Blair), acesta stârnise reacții dintre cele mai diverse, vizând nu atât performanța literară, cât îndrăzneala politică. Folosindu-și experiența - și credibilitatea - de fost reporter BBC, Harris crease un roman de acțiune greu de lăsat din mână; întâlnirea dintre suspans, aluzie și satiră mușcătoare strecura însă o urmă de dubiu în spatele ficțiunii: *dar dacă, totuși, cumva...?*

Teoretic, protagonist e însuși naratorul rămas anonim pe tot parcursul confesiunii. Scriitor-fantomă, autor *de facto* al unor autobiografii semnate de sportivi sau muzicieni de succes, e angajat să finiseze contra-cronometru mult așteptatele memorii ale unui politician. Nu unul oarecare, ci fostul prim-ministru, Adam Lang, ale cărui aspect, replici și acțiuni invocă până și cititorului mai puțin informat figura deloc fictivului lider laburist, Blair. Întâlnirea celor doi are loc în SUA, unde Lang se retrăsese (nu întâmplător!) pentru a lucra la carte. Dacă reputația Cape Cod-ului se leagă în primul rând de vacanțe estivale luxoase iar Martha's Vineyard e cunoscută drept paradis al celebrităților, în roman ele oferă camuflajul ideal. În miezul iernii, gerul goleşte practic de viață coasta Noii Anglii. În inima pustietății, alături de soție, asistentă și un personal redus și discret, Lang își așteaptă colaboratorul.

Nu e, de altfel, prima dată. "Fantomă" vine să-l înlocuiască pe Michael McAra, omul de încredere angajat inițial pentru redactarea textului, îmbarcat într-o seară de ianuarie pe ultimul ferryboat spre insulă și găsit în dimineața următoare înghețat pe o plajă. "Accident? Sinucidere? Cine poate ști? Ce mai contează? Cartea l-a ucis!" E primul avertisment primit de succesori; lucrurile, evident, se complică. În timpul dialogurilor menite să adauge versiunii inițiale ceea ce editorii considerau că îi lipsea, "sufletul", o veste cade ca un trăsnet: "Fostul ministru de externe britanic, Richard Rycart, a solicitat Tribunalului Internațional de la Haga să investigheze suspiciunile conform cărora fostul prim-ministru al Marii Britanii, Adam Lang, ar fi ordonat predarea ilegală de suspecti către CIA, pentru a fi torturați".

Trecutul omului politic apare într-o nouă lumină, iar proaspătul interlocutor se trezește implicat într-o poveste cu teroriști, agenți sub acoperire și ramificații ce-i depășesc cu mult temerile și supozițiile. Detalii aparent nesemnificative încep să compună un tablou sumbru; alarmat, memorialistul de profesie realizează că manuscrisul pe care îl deține poate răspunde la întrebări ce chinuie o lume.

Evenimentele curg cu rapiditate; meditația asupra unei meserii inedite se transformă în scriere de suspans. Secrete, trădări, conspirații umplu paginile "elegantului regicid"¹, cum îl numea recenzentul *Telegraph*-ului londonez. Lang e prezentat drept umil – și interesat – supus al Statelor Unite, aliat fără rezerve al unor politici controversate. Aplaudat de unii, condamnat de alții, Harris a fost acuzat de a fi publicat *The Ghost* ca expresie a dezamăgirii și frustrărilor personale la adresa unui regim pe care îl susținuse în mod deschis.

Punctul pe *i* îl pune însă Colin Greenland, vorbind despre "un thriller politic, nu o satiră sau un atac deghizat [...] O impertinență a imaginației, o acuzație pe care nimeni nu ar putea-o face sau înțelege textual. Romanul nu este, până la urmă, despre Blair, deși rămâne o critică aspră a tot ce a făcut și reprezentat acesta. În același timp, e extrem de viu, inteligent, sensibil și amuzant"². Cu instinctul ziaristului obișnuit să investigheze, Harris exploatează fascinația generalizată pentru potențialele mistere din spatele figurilor publice. Nu ezită să adauge mici picanterii, aventuri surprinzătoare ale protagoniștilor, călătorii pe și între continente, elemente ușor recognoscibile ce plasează povestea la granița dintre ficțiune și realitatea faptică. Autorul tachinează, face apel la memoria de scurtă sau lungă durată, utilizează citate și parafraze din sfera politicului sau literarului drept indicii adresate mai degrabă cunoscătorilor contextului și discursului public internațional decât amatorilor de romane polițiste. Fără a ridica pretenții de capodoperă literară, *The Ghost (Writer)* își poate provoca cititorul la un exercițiu de imaginație incitant.

¹ Nicholas Blincoe. "Tony Blair as CIA Agent" în *The Telegraph*, 6.10.2007, <http://www.telegraph.co.uk/culture/books/fictionreviews/3668365/Tony-Blair-as-CIA-agent.html>

² Colin Greenland. "Acting Up" în *The Observer*, 13.10.2007, <http://www.guardian.co.uk/books/2007/oct/13/featuresreviews.guardianreview20>

TUR DE ORIZONT

Fondată în 1905, revista craioveană **Ramuri** sărbătorește, cu/prin texte (literare), în numărul 12/2010, 105 ani de la înființare ● Semnează Gabriel Chifu, Gabriel Dimisianu, Tudor Arghezi, Gheorghe Grigurcu, Adrian Popescu, Nicolae Prelipceanu, Nicolae Iorga, Nichita Danilov, Florea Miu, Dumitru Chioaru, Mircea Bârsilă, Marin Sorescu, Gabriela Gherghisor, Bucur Demetrian, Luiza Barcan, Nicolae Tzone, Florea Firan, Gabriel Coșoveanu, Paul Aretzu, Andrei Zanca, Stefan George (în traducerea lui Miron Kiroopol), Constantin M. Popa, Cassian Maria Spiridon, Florin Logreșteanu, Petruț Pârvescu, Sonia Cuciureanu, Florin Caragiu, Remus Valeriu Giorgioni, Matei Călinescu, Ioan Evu, Adrian Marino. Penultima pagină conține câte un poem publicat în **Ramuri**, de-a lungul timpului, de Lucian Blaga, Ștefan Augustin Doinaș, Gellu Naum, Nichita Stănescu, Mircea Ivănescu și Leonid Dimov, iar ultima pagină – versurile a doi poeți turci contemporani, Mesut Şenol și Mustafa Koz, traduse – din engleză – de Niculina Oprea ● La mulți ani, **Ramuri**!

MOZAICUL CU CELAN

Tot din capitala Olteniei am primit **Mozaicul**, al cărui ultim număr, 12, din anul trecut, îl aduce în prim-plan pe Paul Celan ● Cosmin Dragoste, un foarte bun cunoscător al limbii și literaturii germane, consideră că "De la Celan încoace lirica se scrie altfel", George Guțu semnează esul "Paul Celan, apatridul", Denisa Crăciun scrie despre "Jacques Derrida și hermeneutica poemelor lui Paul Celan", este reprodus un fragment (în traducerea din germană a lui C. Dragoste) din "Cuvântul ca rezistență. Originea lui Paul Celan – cheie spre poezia sa", de Dieter Schlesak ● Revista mai cuprinde poeme de Ștefan Bolea, proză de Veronica Șarlă-Călin, cronici de Ion Buzera, Silviu Gogonea, Alina Gioroceanu, Xenia Karo-Negrea, Luiza Mitu, un dialog între Gabriela Adameșteanu și Mihai Ghițulescu, cronici muzicale, de film, teatru, de artă. Numărul este ilustrat cu lucrări ale spectaculosului artist vizual Mihail Trifan. Iar pe prima pagină – însuși artistul!

ARCA BATE UTA!

Pentru că între Arad și Timișoara este, de zeci de ani, o competiție pe față, dură și nemiloasă, nu ne rămâne decât să spunem tare și pe sus – ca o pasă decisivă, ce pornește din carul lui Poli și ajunge în preajma buturilor adverse, ale echipei UTA, adică: **Arca** e o revistă excelentă! ● Chiar dacă apare doar trimestrial ("chiar"-ul are sensul de "ce păcat"), redactorii revistei sunt foarte atenți la ce se întâmplă în viața culturală a țării, la cărțile care apar, la evenimentele care au contat, la textele pe care le publică ori le scriu chiar ei. În numărul triplu de la finalul anului 2010 (10-11-12), cronicile literare aparțin lui Romulus Bucur, Vasile Dan și Gheorghe Mocuța, esul ("Sfârșirea lui Seymour") – lui Andrei Mocuța, interviul este marca Ciprian Vălcan (care îl chestionează pe Sylvain David, profesor

asociat al Departamentului de Studii Franceze al Universității Concordia din Montréal, unde predă literatura franceză a secolului XX și literatură contemporană), recenzii le aparțin lui Petru M. Haș (nu doar un foarte bun poet, ci și un "chirurg" literar), Monicăi Papazu, lui Radu Ciobanu, Felix Nicolau, Maria Nițu, Ionel Bota, Lucia Cuciureanu, Horia Ungureanu, Constantin Butunoi ● Numărul conține o serie de reproduceri policrome după minunatele lucrări ale lui Onisim Colta, a cărui artă e "tradusă" de Corneliu Antim și Liviu Suhar, în două eseuri. Pânzele sus și anul ăsta!

TINERI ȘI ÎN FIERBERE

Revista **Poesis** de la Satu Mare rămâne un "turnesol" al liricii de la noi, dar și de aiurea. Cea mai recentă apariție (nr. 11-12) "monitorizează" (prin cronici și recenzii) volumele de poezie (dar nu lipsesc cele de proză ori de memorialistică) ce au ieșit din edituri, dar ia și "temperatura" poezilor ● A unora e ridicată, a altor bate în punctul de fierbere, alții îs reci, reci de tot, brrr... ● Fiecăruia cum îi este dat și cum știe să(-și) facă focul ● Debutantul Alexandru Văsieș dă în clocot de talentat ce e. Este de găsit la pagina 44 ● Rămâne de văzut dacă are cărbuni și pentru mai departe sau grupajul său de poeme (pentru care a luat premiul revistei **Poesis** la Festivalul "Nicolae Labiș") e doar o pălălaie ● Și dacă tot am vorbit de un tânăr talentat, să amintim de extraordinarul grupaj de poeme al Aidei Hancer din **Viața Românească** (nr. 9-10). Nu ne vine a crede – că am întrebat și noi în stânga și-n dreapta – că Aida n-are decât vreo 21-22 de ani. Cum ar zice colegii ei de generație: e *cool*, frate, e beton, e foarte tare!

STUDENȚII AU FOST, ȘI UNII-S ÎNCĂ

Ce păcat că **Forum studentesc** apare sporadic, că n-are periodicitate, fiindcă atunci când ne cade-n mână, parcă simțim... putere-n degete. ● Numărul 1 pe 2010 (n-a apărut și nr. 2, deși am pășit în 2011...) adună între copertele "desenate" de Suzana Fântânariu nume foarte noi (pentru noi, Roșiorii) și nume cunoscute, care, mai toate, au trecut pe sub acoperișul Casei Studenților din Timișoara (care este editorul publicației) ori pe sub cel al vilei studenților de la Crivaia. În afară de proză și poezie de toate vârstele, mai sunt în **Forum** două mini-anchete: una mai hard (7 întrebări care mai de care mai... încuietore, despre concurența neloială din literatură, despre creația ca "mod de existență" etc.), pentru tinerii membri ai cenaclului "Pavel Dan", alta mai soft – cu subiectul "criza" –, pentru cei care n-au frecventat cenaclul. Poetul Ioan Crăciun, care s-a stins anul trecut, este evocat de poetul Eugen Bunaru. Totodată, E.B. republică un interviu, din 1999, cu autorul volumului *Blândul ceas al reînțoarcerii*, cu titlul "Urâsc găștile literare și paraliterare".

ROȘIORII DE VEDE

THIS DAY IN ROCK PETRU UMANSCHI

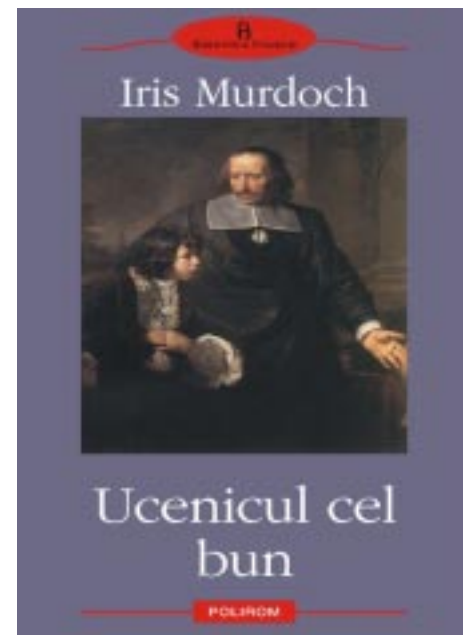
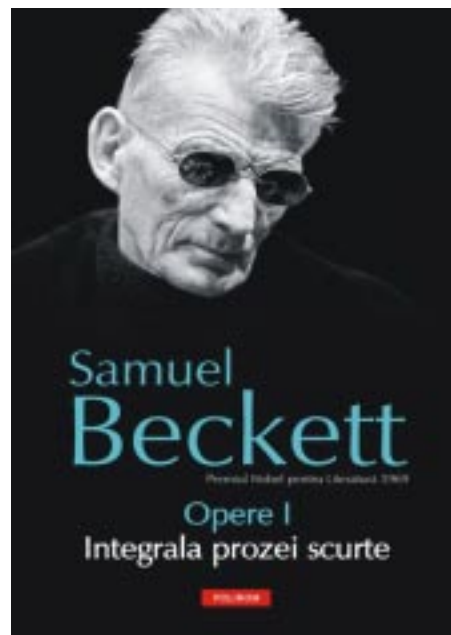
Prea repede se scurg evenimentele, bune sau rele. Veți fi de acord cu mine, mai cu seamă dacă vă numărați printre cititorii rubricii noastre, fapt cât se poate de probabil. Dar asta e, n-avem cum interveni, deși de multe ori am face-o, sigur, în favoarea binelui, cum altfel? Ca să fiu înțeles, iată și un exemplu. Ce n-aș da să nu dau următoarea știre: pe 1 ianuarie 1988 moare Vincent Crane (Atomic Rooster). Nu e vorba de o simpatie deosebită față de acest muzician sau formația sa, dar să mori așa tânăr și mai ales în prima zi a Anului Nou, e prea mult...

E bine însă că lucrurile se aranjează de așa manieră încât, iată, tot în 1 ianuarie, dar în anul 1968, se naște Lisa Maria Presley, despre care sunt scutit a da explicații. Ce să mai spunem că tot pe 1 ianuarie (1966), The Beatles intră pentru prima oară cu "I Want To Hold Your Hand" într-un top american. The Bee Gees se reîntorc din Australia în Marea Britanie, locul în care și-au început cariera. Se stinge din viață controversatul muzician punk Sid Vicious, iar o zi mai târziu, în 1959, muzicienii Buddy Holly, Ritchie Valens, Big Bopper vor trece în amintire în urma accidentului aerian din North Dakota.

În 5 ianuarie 1979, coloana sonoră a filmului *Saturday Night Fever* (Robert Stigwood), cu John Travolta în rolul principal, e socotit discul anului, vânzarea sa atingând 25 milioane de exemplare, iar Travolta primește gradatiunea International Star. Tot în această zi se naște, în 1923, Sam Phillips, fondatorul de mai târziu al Casei Sun Records, cu un impact mare în dezvoltarea muzicii americane timpurii: Elvis Presley, Carl Perkins, Jerry Lee Lewis etc... Pe 6 ianuarie 1946 se naște celebrul Syd Barrett, fondatorul grupului Pink Floyd, iar în 1953 australianul Malcolm Young (AC/DC). Pe 7 ianuarie 1935 se naște marele Elvis Presley, iar tot în această zi, însă în 1944, Jimmy Page (Led Zep.). Pe 9 ianuarie 1979 se desfășoară la New York un mare concert de binefacere pentru UNICEF, cu participări de excepție: Rod Stewart, ABBA, Donna Summer, John Denver, The Bee Gees, Rita Coolidge, Olivia Newton John.

Doliu în lumea bluesului pe 10 ianuarie: în 1976 moare Howlin Wolf. Tot în această zi, dar a anului 1961, la Londra are loc premiera filmului *Summer Holiday*, cu Cliff Richard în rolul principal. Pe 11 ianuarie 1973, la Hollywood se impune Johnny Rivers. Pe 24 ianuarie 1960, grupul britanic Jethro Tull cântă cu succes pentru prima oară în Statele Unite. Pe 26 ianuarie 1967, Mick Jagger declară: "Pot afirma cu toată convingerea că Jimi Hendrix e cel mai mare!"

NOU la POLIROM

EDITIA CRITICĂ COMPLETA ELIADE?

Urmare din pagina 13

Faptul că amploarea proiectelor abandonate nu a fost sesizată ne constrânge să deplângem incredibila cultură a rezumatului care a asfixiat o bună parte din dezbaterile curente în jurul operei lui Eliade, în particular, și în jurul oricărei opere majore a unui istoric al religiilor, în general. Captiv rezumatelor și suficienței superficiale, ansamblul pare cetos, iar când încetează să fie astfel, devine inert, neatrăgător, o sarcină tot mai ușor de abandonat. Toate exemplele aici înșirate sunt, în fapt, înglobate în eșecurile repetate – sau poate chiar abandonul? – multor proiecte de editare a operei complete, cu concursul sau în absența lui Eliade. Din acest punct de vedere, 1907-2007 a fost un secol ușor premodern pentru interesele afișate, atât de diversi, în jurul unei opere incredibil de inegal cunoscute, discutate sau depășite. A vorbi triumfalist, în atari condiții, despre un centenar Eliade avea riscul de a oferi încă o platformă rizibilă și trecătoare instrumentalizărilor mediocre, cu indiscutabila, exasperanta lor tenacitate.

La 4 ianuarie 1973 îi scrie lui Noica despre ediția japoneză de *Opere*: "[a]păruseră deja vreo cinci-șase traduceri, dar japonezii vor să dispună de un *corpus* în regulă, cu prefete, comentarii, apendice savante". Știm, așadar, că Eliade a agreeat o astfel de ediție; deplângea desigur faptul că nu știe japoneza ca să vadă cum e completat. Cu cât s-ar croi însă mai ferm și mai exact planul ediției, cu cât s-ar identifica mai rezonabil resursele de trebuință, și tot cu atât echipa necesară s-ar putea lărgi (toți suntem departe încă de a fi văzut tot; iar *tot* trebuie să capete în sfârșit sensul din dicționar). Printre argumentele paradoxale ale întâzierii e, inevitabil, cel al omogenității. Astăzi suntem mai bine plasați pentru a nu proiecta o ediție Eliade dezzechilibrată de lipsa unor competențe în istoria religiilor, sau dezzechilibrată de tempoul – câteodată foarte inegal – al primei etape exegetice (post-1986) care putea (totuși) surprinde întregul (căci o lume străjuită de moarte) în toate dimensiunile lui.

Într-o altă cultură, obținută optim, o astfel de ediție ar fi relansat, cu sorți de izbândă, întrebările fundamentale despre disciplină, și ar fi propulsat, poate, o altă carte, mai bună, despre Yoga, sau o altă carte, mai fiabilă și mai amplă, despre alchimiiile asiatice. Tacit s-a renunțat pur și simplu la asta, s-a afirmat că Eliade e un irepetabil, și că se îndepărtează greoi și indistinct, mausoleu cetos și incomparabil care naște spectre și produce umbră. Nu știu prea bine în ce e Eliade certamente irepetabil, dar îmi iau libertatea să-mi închipui că nu în pedagogie, nici în arhitectura inteligenței ori a nutrimentelor ei, și absolut deloc în funcția pe care a recunoscut-o unei discipline atât de dificile – epitom al unui fascicul reductabil de științe umaniste și tăietură transversală în toate problemele modernității. Miza și mai serioasă a editării ar fi, așadar, să-i permitem operei științifice și eseistice să se prezinte așa cum arată de fapt – cu toată arhitectura și toată calitatea ei – și deci *să-și facă efectul*. Pentru că e profund implauzibil ca vreodată să apară un istoric al religiilor, aici și chiar și aiurea, ratând complet și definitiv întâlnirea cu Eliade. De la ghidajul începătorilor – vor tot veni – până la definitivarea familiarității, rezultatul perfect previzibil al ediției ar fi, în primul, introducerea unui Eliade savant cu tot cu imensa dezbateri internațională în care a funcționat și pe care a influențat-o. Nu știu impulsul cui s-ar compara cu acela pe care l-ar genera o astfel de ediție Eliade. Abia după am avea șansa să verificăm dacă exerga din 1974, colectiv, ni se potrivește.

O ediție critică integrală, sau abandonul lucid: în general o formă benignă de tranșare. După aceea, vorba lui, vom vedea.

* Dedicăția lui Eliade către Cioran, scrisă în ziua în care primea primele exemplare din *Yoga*: "Lui Emil Cioran, pentru tot ce am învățat

de la el, pentru tot ce aștept de la el – această barbară carte, pe care cutez totuși să i-o opun! Dragostea furioasă a lui Mircea Eliade [București] 20 mai [1936". Exemplarul, aflat într-o colecție privată, nu conține adnotări. Cioran îi va răspunde din Sibiu, la 10 iunie 1936: "Aștept clipa când voi ști și eu filosofie indiană, pentru a-mi putea da seama cât am învățat de la tine. Este atâta erudiție vibrantă în *Yoga* ta și o lume atât de aparte, încât îmi trezește atâtea timidități de care mă credeam scăpat. Pe vremuri, când scriai foiletoane, n-aș fi putut crede că ai să scrii cea mai serioasă carte de erudiție pe care a produs-o România. [...] Citind *Yoga* mi-am dat seama cât sunt de european. La fiecare pas îi opuneam pe Nietzsche. Mă simt mai aproape de ultimul bolșevic sau de ultimul hitlerist decât de tehnica meditației". Amândoi – din fericire – exagerau.

1 Reluat parțial aici, eseul și mai ales proiectul de față a fost scris în vara lui 2008, îndată după fondarea Institutului de Istorie a Religiilor. În ce ne privește, miza lui e veche și logică. De altfel, la Congresul pe care l-am organizat în 2006, secțiunea consacrată posterității științifice a lui Mircea Eliade a reprezentat cea mai largă reunire a istoricilor religiilor afini lui Eliade după despărțirea de el din Rockefeller Chapel. Prezenți cu contribuțiile lor și în Actele Congresului, în cele 5 volume editate de noi în 2008-2010, lor țin să le mulțumesc; precum și domnilor Andrei Pleșu (directorul nostru fondator) și David Carrasco (Universitatea Harvard): nu se cunosc, însă în mai mult de o privință ne-au făcut onoarea și surpriza să coincidă. În *Archaeus. Studies in the History of Religions* 14 (2010), pp. 156-163 am inclus un exemplu de exercițiu pregătit: corectura câtorva sute de termeni în sanscrită și pali din *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne* (1936), din care prea mulți sunt la fel de incerti în toate edițiile românești. Rezultatul demonstrează, sprijinite pe un caz concret și clar delimitat, necesitățile, resursele și investițiile fără de care o astfel de ediție critică integrală nu poate exista.

2 Câteva exemple din ceea ce nu e accesibil în română: *From Primitives to Zen. A Thematic Sourcebook of the History of Religions*, London, Collins – New York & Evanston, Harper and Row Publishers, 1967 (*Essential Sacred Writings from Around the World*, San Francisco, 1990); *Religions australiennes*, Paris, Payot, 1972 (*Australian Religions*, forward by Victor Turner, Ithaca-London, Cornell University Press, 1973); *Briser le toit de la maison. La créativité et ses symboles*, Paris, Gallimard, 1986; manualul, prefața și contribuțiile Eliade (câteva: cu Lawrence Eugene Sullivan și Ioan Petru Culianu) la *Encyclopedia of Religion*, Macmillan, 1987. Și: toate celelalte contribuții ale lui Eliade în enciclopedia, dicționare, lucrări de referință (cu inevitabilele lor repetiții). Un exemplu: "Masse und Mythos", în Alexander RANDA (ed.), *Handbuch der Weltgeschichte*, Olten, Verlag Otto Walter AG, III, col. 2302-2304. Nu s-a tradus nici ediția corespondenței Eliade-Pettazzoni (1926-1959), publicată de Natale Spineto în 1994 (Paris, Cerf), trebuie adusă la zi în acord cu biografia Pettazzoni (peste 5000 de pagini) elaborată de Mario Gandini (San Giovanni in Persiceto, Bologna), și cu tot ce s-a întâmplat relevant în Italia și România de atunci încolo. Ediția corespondenței cu Karl Kerényi e datorată aceluiași Spineto (Brescia, Morcelliana, 2006).

3 Primul a fost însuși Paul Mus, la Saigon, în 1939, cu un număr din *Revista Fundațiilor Regale*.

4 Către Aurel Martin. Dl Andrei Oisteanu îmi atrage atenția că proiectul, ca și acel director de editură, se bizuie pe sprijinul Securității. Opere întrucâtva mai complete ale acesteia din urmă sunt de asemenea așteptate: câteva fragmente au fost suficiente pentru a perturba, de pildă, chiar și sesiunea consacrată lui Eliade în septembrie 2006.

DEMONUL AMIEZII

Urmare din pagina 19

Singurătatea înțepenește timpul în privire, pogoară pustietatea din deșertul în care fosta soție a unui tribun căuta pacea și era cutreierată de acedia. De demonul amiezii. Numai că lupta cenobitică este una împotriva unei plictiseli diferite. Acedia de ieri, plictisul existențial de azi. Banalul. Mai nimic existențial. Lipsa de anvergură a înfăptuirii ca într-o perpetuă Odisee ratată. Drumul de la promisiu instaurare a sacralității pe pământ, odată cu încremenirea timpului în privire, la ritmul fără nimic, de un extract cât se poate de orășenesc: "pe urmă iață claxoane, Doamne cite claxoane; / firește se întâmplase un accident banal de tramvai." Nimic nu este important, totul decade, imaginile unui imanent la îndemână se amestecă în proporții variabile cu acelea ale unui real dinăuntru care este și el lipsit de anvergură:

"O pasageră cu ochii verzi discuta în vagon cu bunăvoință;

– Omul vorbește singur când ajunge căruntă...

– Da, am fost hatmanul Mazeppa; acuma sînt

funcționar cumsecade
și pe geamul cu reclamă cerul plîngea
pentru mine
mărunt."

1 Cartea Românească, 1985, p. 203.

2 Gianni Vattimo, *Dincolo de subiect: Nietzsche, Heidegger și hermeneutica*, Pontica, 1994, p. 10.

3 Richard Rorty, Gianni Vattimo, *Viitorul religiei. Solidaritate, caritate, ironie*, Editura Paralela 45, p. 45.

4 Religia ca dimensiune a unor afaceri sufletești private!

5 Gianni Vattimo, *op.cit.*, p. 10.

6 *Idem*, *op.cit.*, p. 10.

7 Emile Tardieu, *L'Ennuie – étude psychologique*, Paris, Librairie Félix Alcan, 1913, p. 2.

8 Constantin Ciopraga, *Constant Tonegaru – după cinci decenii*, "Viața românească", 2003, nr. 1-2, p. 96.

9 Vezi Sfântul Ieronim, *Ad Rusticum* în Bierre de Boismont, *De l'ennuie (Taedium vitae)*, Imprimerie de L. Martinet, 1850.

10 *Praktikos* 28 (Antoine Guillaumont and Claire Guillaumont, eds., *Evagre le Pontique: Traité pratique, ou, Le moine* [SC 170-71; 2 vols.; Paris: Cerf, 1971]); also *Praktikos* 12. Evagrius is typical in describing acedia as the most harmful demon (or thought, vice, or passion), so Guillaumont and Guillaumont, *Traité pratique*, 2:522-23. Apa Poemen is said to have claimed, "Acedia arises at every beginning, and there is nothing worse than this passion," *Apoph. pat. (alph.)* Poemen 149 (PG 65:71-440). This is later echoed in John Climacus, *Scala Paradisi* 13 (PG 88:631-1164), who also describes acedia as the "most troublesome" (*barutavtou*) of the eight Evagrian demons or thoughts. On John Climacus's (ca. 570-ca. 649) place in the literary and theological traditions of fourth- and fifth-century monastics, see Kallistos Ware's introduction to *John Climacus: The Ladder of Divine Ascent* (trans. Colm Luibheid and Norman Russell; CWS; New York: Paulist Press, 1982, 58-68.

11 Nicolae Florescu, *Constantin Tonegaru: Ultima scrisoare de dragoste*, "Jurnalul literar", 1996, sept., p. 2.

12 Vezi Andrew Crislip, *The Sin of Sloth or the Illness of the Demons? The Demon of Acedia in Early Christian Monasticism*: "An anecdote attributed to Amma Theodora (probably a fourth-century monastic of Lower Egypt) also connects somatic pain and illness with the onset of acedia. It produces feelings of ill health in the monastic, with the specific result that the monastic is unable to pray the synaxis: «Be aware that when one has set out to achieve silence the evil one comes and weighs down the soul in acedia discouragements, and thoughts.»"

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări
ale artistului plastic IOSIF STROIA

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,
telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG

DESPRE KATYN, DOSTOIEVSKI ȘI DIAVOLUL ÎN CARNE ȘI OASE

VLADIMIR TISMĂNEANU / H.-R. PATAPIEVICI

Există cărți menite să schimbe perspective mult-timp sedimentate, să ne scoată din confortul convențiilor istoriografice. Cartea lui Timothy Snyder *Bloodlands. Europe Between Hitler and Stalin* (Basic Books, 2010) propune o nouă viziune asupra regimurilor genocidare din Europa între 1930 și 1945. În acei ani au fost uciși 14 milioane de oameni ca efect al unor programe ideologice maniacale, urmărite cu diabolică perseverență de către dictatorii totalitari, Djugasvili și Schickelgruber. Pregătesc o recenzie-eseu despre lucrarea profesorului Tim Snyder (care va fi tradusă la Humanitas). Într-un schimb de mesaje cu H.-R. Patapievici îi semnalăm un pasaj extraordinar (îl sintetizez aici):

"Sediul NKVD-ului din Kozelsk (locul de unde aveau să fie transportați la Katyn spre a fi împușcați aproape cinci mii de militari și civili polonezi) era în mânăstirea Optyn în care se petrecea discuția dintre Ivan Karamazov și Zosima despre ceea ce este îngăduit când nu mai există transcendență (posibilitatea ori imposibilitatea unei moralități fără divinitate). Dumnezeu fusese ucis, polonezii însă erau convinși că El trăiește și se închinau, făceau rugăciuni, prăznuiau Învierea. Amintesc că armata poloneză era multinațională, că ofițerii din cele trei lagăre care aveau să fie uciși, deci și de la Kozelsk, erau civic, nu limitativ etnic polonezi.

Așadar: "Ei, (NKVD-iștii) reprezentau răspunsul sovietic la acea întrebare: numai moartea lui Dumnezeu a îngăduit eliberarea omenirii. În mod inconștient, mulți dintre ofițerii polonezi au oferit un răspuns diferit: și anume, că într-un loc unde totul e permis, Dumnezeu e un refugiu. Vedea în lagărele lor biserici și se rugau în ele. Mulți dintre ei au participat la slujba de Înviere înainte de a fi trimiși la moarte" (p. 138).

Într-adevăr, într-o lume din care Dumnezeu a fost expulzat, cum se mai poate distinge între Bine și Rău? (V.T.)

Iată răspunsul lui H.-R. Patapievici. Îl consider un remarcabil document intelectual și moral:

Într-adevăr, Volo, tulburător... Însă istoria asta îmi sugerează, în mod neliniștitor, și altceva: faptul că și popoarele (colectivitățile, adică) asumă decizii morale în mod la fel de net precum indivizii: cu acea ocazie, polonezii s-au comportat în bloc potrivit premisei "Dumnezeu există", în timp ce rușii, la fel de compact, potrivit premisei că "Dumnezeu nu există". Ce mă neliniștește este acest aspect de "logică a colectivelor", prin care un Nae Ionescu (de pildă – nu era însă singurul, în epocă) încerca să înlocuiască logica indivizilor. Dacă logica colectivelor e falsă, cum cred că este, atunci cum poate fi explicată "coerența" de indivizi a colectivităților?

Răspunsul ar putea fi acesta. El se bazează pe distincția dintre colectivități normale și colectivități totalitare, pe care o introduce raportarea diferită la rău. În bine, coerența e dată de universalitatea limitării,

care determină pentru toți oamenii condițiile a ceea ce se cade și nu se cade (silogismul moral ia forma: "Dacă Dumnezeu există, atunci numai lucrurile decente sunt permise"). În rău, coerența e dată tot de un soi de universalitate a limitării, care e însă acum determinată ca obligativitate a limitării: iar această obligativitate nu mai fixează universalitatea unui comportament, ca în morală normală, ci impune, simultan, două lucruri, ambele tipice regimurilor totalitare: absolutul supunerii colective la ordin și relativismul conștiinței morale executante (silogismul moral ia forma: "Dacă Dumnezeu nu există, atunci mi se poate impune orice, iar adevărul rezultă din participarea la execuție").

Ceea ce mi se pare de reținut în gândul pe care mi l-a sugerat pasajul din Snyder adus în atenție de tine este că din premisa "Dumnezeu nu există" nu decurge maxima "Totul e permis" decât în regimurile politice normale (cum era cel în care trăia Dostoievski); în regimurile totalitare, din premisa "Dumnezeu nu există" decurge maxima "Orice ordin poate fi executat".

Și cred că mai poate fi adăugat ceva, referitor la răul totalitar: răul "normal" este intrinsec limitat (atât ca intenție, cât și ca număr de victime); răul totalitar este în principiu nelimitat (atât ca intenție, cât și ca număr de victime): răul totalitar conține în el necesitatea escaladării indefinite a răului.

Nu cred că Dostoievski ar fi putut imagina uciderea om cu om a 21.000 de suflete, la rând, de dimineața până seara, de către semenii săi ruși. În concepția lui, totul i-ar fi împiedicat să facă asta (duhul ortodox, spiritul slav, omenia omului simplu, frica de Dumnezeu etc.). De aceea, în ciuda demoniei sale simbolice, Verhovenski e încă în logica crimei individuale și a puterii limitate. Dostoievski trăia într-o vreme în care oamenii încă nu puteau înțelege că "totul este permis" nu înseamnă chiar că totul este cu adevărat permis. Totul înseamnă totalitatea posibilității, or caracterul la propriu ilimitat al răului totalitar nu poate fi imaginat într-o societate normală. Ți dai seama de ilimitarea cu adevărat amețitoare din răul totalitar numai angajându-te în făptuirea lui,

care implică întotdeauna trecerea de la "în proporție individuală" la "în proporție de masă".

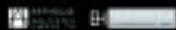
De ce nu funcționează, în totalitarism, mecanismele moralității normale? Pentru că societățile totalitare își anesteziază făptuitorii împotriva conștiinței că făptuiesc răul prin pervertirea simțului lor privind răul "normal": iar aceasta se face prin deschiderea minții individuale spre ceea ce poate cu adevărat însemna "totul e permis", la scară

colectivă. Principalul conținut al transgresării moralității normale, pe care îl face cu putință deprinderea oamenilor obișnuiți cu practicile totalitare, constă în faptul că "totul este permis" devine un îndemn indefinit la ilimitare, potrivit principiului "Dacă ceva poate fi profanat, atunci el trebuie cu necesitate profanat".

Care e mecanismul care permite o astfel de escaladare ilimitată a răului? Cred că răspunsul nu poate ocoli angajarea teologicului (în definitiv, toate ideologiile totalitare sunt religii seculare atee). Sentimentul meu este că nouitatea pervertirii totalitare a simțului normal al răului constă în faptul că prin "exterminarea nelimitată" e căutată nu doar uciderea unui număr de oameni, ci batjocorirea în toți cei care rămân încă în viață a ideii înseși de om; iar în ideea de om nu e urmărită doar batjocorirea omului, ca persoană fizică, ci batjocorirea chipului lui Dumnezeu sădit în condiția umană. Ceea ce face răul totalitar un rău intrinsec ilimitat ține de faptul că la originea sa se afla setea de a nimici fizic chipul lui Dumnezeu imprimat în chip metafizic în condiția umană. Este ceea ce face din desfășurarea efectivă a răului totalitar o întâmplare istorică cu Diavolul în carne și oase.

ȘI 87 DE INVITAȚII
ARTIȘTI VIZUALI
INTERNAȚIONALI

Muzeul de Artă Timișoara
Strada Ștefan cel Mare, 1
400006 Timișoara
Tel: 0256 200 100
www.muzeuldearta.ro

MANUELA ALBU-SCHREYER (RO) NICOLAE SACRU (RO) DIRK BALKE (D) STEFAN BILOG (RO) SAMUELE BASTIANELLO (D) GEL BERGAMAN (USA) DANA BOLOG-BLECH (RO) JOHN BUSHAR (IRL) CIPRIAN CHRILEANU (RO) FIONA DULCAN (UK) MARISA CORTESI (I) DIE C-RELL (UK) ALEXANDER DEMARIA (USA) DAN IOAN DINESCU (RO) CRISTIAN DITOU (RO) ZORAN DZAPKO (HR) LEVA EVELYN (CAN) SUZANA FANTANARIU (RO) DOROTHEA FLEISS (D) ANDREIA FOANENE-PETCU (RO) SOPHIA FRANK (D) LORENA GARDU (RO) MATEI GASPAR (RO) ELS GEELEN (N) PATRICIA GOODRICH (USA) JOE GOODWIN (USA) CHRISTINE GRAY (D) GEORGINA GRIGORADOU (GR) BEA GUCHWEND (D) PIRRO HAINO (FIN) ZOE HAWKINS (D) VIKTORIA HEINZ-AUTH (D) ASTRID HEIMER (USA) FRANS HORBACH (NL) CARMEN KEULHOFER (D) CHRISTINE KERTZ (A) MARTY KLEIN (USA) APOSTOLOS KOTZILLAS (GR) MARGIT KRAMBIC (A) MASAHIDE KUDO (J) JOHANN KUTSCHERA-KAHRER (A) SOPHIA KYRIAKAKI (GR) WILMA LAARAGER (NL) ANNA EMBLA LAITINEN (FIN) JULIAN LEE (D) ARMIN LIESSCHER (D) METTE LIND (DK) ADRIANA LUCACIU (RO) HARALD LYCHE (N) ANDREI MEDINSKI (RO) IOAN MERCEA (RO) DANA MERCEA-MICLAUS (RO) CAMIL MIHĂESCU (RO) ECATERINA NEAGU (RO) ELIN NEUMANN (DK) AURI NIJUROTH (D) DANIELA NICULETE-SCURTULESCU (RO) HEIDI NERUNO (D) NIKE ONOFREI (I) GUERIN HOLDE ORTNER (D) VM ERU PALADI (RO) MARIANA PAPARA (E) DORU PĂCURAR (RO) MIHAELA PĂCURAR (RO) FLOAREA PEJA (RO) DHEORISHE PEJA (RO) FELIX PERCU (RO) WALE POP ANGHREȘTEANU (RO) HEIKO PROFF-BRACHT (D) CIPRIAN RADOVAN (RO) RENEE RENARD (RO) ANDREI ROBERTI (RO) SUSAN SCHWAKE (USA) SOFIA SCURTULESCU (RO) DANA SERGHITU (RO) JOSEF STROSA (RO) YONCHIRO TATSURUHAMA (J) DORU TULCAN (RO) ELENA MINODORA TULCAN (RO) NICOLAE UNGAR (RO) FRANK VAN GELST (GB) TANJA WETTER (D) LEON WREMS (RO) DAVOR VUKOVIC (HR) EDON ZIPPEN (USA) NORKO YODA (J) SHERRIE YORK (USA)

Muzeul de Artă Timișoara

DESCHIDERE: VINERI, 14 IANUARIE 2011, ORA 18

PREZINTĂ: MARCEL TOLCEA & HORIA ROMAN PATAPIEVICI